

KORPONA VÁRKAPITÁNYAI.

IRTA:
MATUNÁK MIHÁLY
BESZTERCZEBÁNYAI EGYHÁZM. ÁLDOZÓPAP,
FELSŐ NÉPISKOLAI ICAZGATÓ,
HONTVÁRMEGYEI MÚZEUM-TÁRSULAT TITKÁRA.

KORPONÁN,
NYOMATOTT JOERGES ÁGOST ÜZV. ÉS FIÁNÁL
1901.

KORPONA VÁRKAPITÁNYAI.

Ha az utas bármely oldalról Korpona csendes, ősrégi városa-hoz közeledik, omladozó ódon kőfalai, bástyái és a még megmentett egyetlen kapuja figyelmeztetik, hogy ez az igénytelen, békés városka egykor nevezetes katonai hely volt, hol az imára hívó harangszóba nem egyszer az érckürt riadó hangja, hegyeket megreszkettető ágyúdörgés, puskaropogás és harci ménnek vad nyerítése vegyült.

Hogy azonban kik voltak azon férfiak, kik a várost hosszú időn át védelmezve, segítették megtörni a három világrészt leverő mohamedán hatalmat s ez által ők is részt vettek a haza szabadságának és keresztény civilizációnk megmentésében, azt sem az utas, sem a helybeli polgár nem tudja.

A jelen rövid, szerény dolgozatnak célja bemutatni Korpona védőit, várkapitányait s a város katonai jellege elvesztésének 200 éves évfordulója alkalmából a kiváló férfiak ismeretlen, jel-telen sírjaira koszorút tenni és emléköket, a mennyire emberileg lehetséges, megörökíteni.

Korpona sz. kir. város a XV. és XVI. századokban ötnegyed századon át a hét alsómagyarországi bányavárossal, Kőrmöc-, Selmec-, Beszterce-, Baka-, Uj-, Béla- és Libetbányával, mint a magyar királynék nászajándéka, egy birtoktestet képezvén, ezek-nek sorsában osztozott.

Első erődítése is a XV. században, a bányavidék védelmére történt, még pedig Giskra (Jiskra) János huszíta csehei által.

Giskra Magyarországba már Zsigmond király alatt jutott s neki, valamint utódjának, Albertnek becses szolgálatakat tett.

Albert özvegye, Erzsébet királyné a bányavidék és Kassa főkapitányává tette és Zólyom várával adományozta meg. Erzsébet fia, V. László király hűségén is megmaradt s elfoglalta Lőcsét Bártfát, Körmöcöt, Selmecet, Korponát, Eperjest és Késmárkot és csatározásaival megszakította a lengyel Ulászló ellenkirály összeköttetését Lengyelországgal. Emberei az egész felvidéken szerte apró váracsokat (bastita) építettek, melyek a felvidéket féken tartották, ellenséges támadásokkal szemben védelmül szolgáltak s honnan az üldözött parasztokra adót és sarcot vetettek ki. Így jött létre az első korponai erődtvény is, a fellegrvár, a jelenlegi róm. kath. templom és plébánia körül.

Ezen korszakban találkozunk három korponai várnaggyal. 1444-ben ugyanis a Pál, bozóki prémontrei prépost által megindított per vizsgálati irataiban említetik, hogy

1. Palásthy Bertalan és László korponai várnagyok (1444.)

a bozóki monostor minden épületét megrongálták és birtokait elpusztítva, majorságait és földjeit szétdarabolták.

Ugyancsak Pál prépost 1446-ban, az említett iratokban panasolja, hogy

2. Kazai Gyulaffy György korponai várnagy (1446.)

Szénavárat (Zenograd), Lászlódot (Leczko), mindkét Alsókot (Elsko), Bozók-Lehota (Ujfalu-Lehota) és Rákócot, a bozóki prépostság birtokait kifosztotta és más jelentékeny károkat is tett a prépostságnak.¹⁾

Giskrának nagy harcai voltak Hunyadi Jánossal is, ki 1450-ben békét kötött vele, mely szerint Kassa, Lőcse, Eperjes, Bártfa, Körmöc, Selmec, Zólyom (és talán Korpona is) birtokában hagytak. 1453-ban az országgyűlésen elhatározták, hogy Giskrának a hatalmában levő városok és várak átengedéseért bizonyos kártérítést fizetnek. Griska ennek megtörténte után elhagyta az országot. 1455-ben Cilley Ulrik ugyan ismét behívta őt, de Mátyás királynak csakhamar meghódolt. Utoljára 1467-ben említetik.

¹⁾ Ismeretlen szerzőjű »Tripartiti autoritas tripartita« c. mű után közli Nyizsnyánszky Menyhért korponai plébános, »Rerum Carponensium Periodus Prima« stb. c. művében 64—65. ll. A kéziratos mű Korpona sz. kir. város levéltárában őriztetik.

A korponai erőd azután sokáig nem említették és a török közeledéseig helyőrséggel sem találkozunk Korponán. Addig is míg helyőrséget kapott, szükség esetén, kivált a Ferdinánd és János királyok közötti viszályokban a polgárság maga védekezett.

Midőn 1541. augusztus havának végén Nagy Szulejmán török császár hada Budát elfoglalta és szeptember 2-án maga a szultán is bevonult, csapatai a felvidéket is nyugtalanították, minek folytán Mária királyné, II. Lajos király özvegyének biztosai *Fleischhauer Ferenc kapitánysága* alatt őrséget küldtek *Korponára*, a város védelmére, sőt ezen őrség erősítésére Buchwälder Ádám zólyomi várnagy küldött néhány embert Zólyomból.¹⁾

Ugyancsak ezen biztosok 1542. június 12-én a törököktől fenyegetett *Korpona védelmére* 8—14 napra *Tawandt Ulrik* zólyomlipcsei kapitányt küldték ki 22 Landsknechtrel,²⁾ Zólyom vármegye pedig 25 huszárt küldött Korponára segítségül 3—4 napra.³⁾

Esztergom (1543.), Nógrád (1544.), Drégely, Ság és Szécsény (1552.) elestével a török-veszély mind inkább fenyegeti Korponát és az oda menekült hont-nógrádi nemességet.

Igy 1551. augusztus 1-én a bányavárosok, a többi között, arra kéri Ferdinánd királyt, hogy Korponán, Bakabányán, Ságon, Léván és Szentbenedeken a bányavidék védelmére tartson tekintélyesebb számú lovasságot.⁴⁾

Minek folytán a király meghagyta lepeglavai Krusich János csábrági várkapitánynak, hogy a csábrági uradalom jobbágynak közmunkájával építsen palánkot Korpona városa körül és lássa el a várost néhány szükséges erődítménynyel. 1552. március 22-én a király megismétli parancsát Krusichhoz.⁵⁾

1553. március 2-án a bányavárosok újból kéri a királyi biztosokat, hogy Léva, Bát és Korpona védelmére eszközöljenek ki nagyobb számú helyőrséget.⁶⁾

¹⁾ A biztosok levele Korponához, Zólyom vára 1541. szept. 8. Buchwälderé szept. 21. Mindkét ném. ered. a korponai levéltárban.

²⁾ Gyalog katonák hosszú lándzsákkal és egyenes kardokkal.

³⁾ Zólyomban kelt levelük ném. ered. a korponai levélt.

⁴⁾ Körmöc. Ném. fogalmazv. Körmöc sz. kir. főbányaváros levéltárában. Tomus I. Fons 26. Fasc. 1. No 62.

⁵⁾ Pozsony. Ném. ered. a korponai levélt.

⁶⁾ Ném. fogalmazv. a körmöci levélt. I. 34. 1. 21.

Ugyanez évi június 5-én Ibrahim, a csauszok kiájája, Tujgon budai basa helytartója meghódolásra hívta fel Korpona város polgárságát.¹⁾

Ennek következtében a király Krusichot kinevezte Korponára kapitánynak s a várost ellátta állandó helyőrséggel.

3. Lepoglavai Krusich János (1553—1562.)

A katonaság azonban nem tartván szem előtt a város privilégiumait, a király 1554. április 19-én meghagyja Krusichnak és alantas katonáinak, hogy tiszteletben tartván a város szabadalmait, ne hozasson be idegen borokat Korponára, mivel a városnak elég bora van s más rövidséget se tegyenek a polgárságnak.²⁾

Hogy Korponának már ez időben, 1554—1555-ben mekkora katonai fontossága volt, mutatja azon tény, hogy 400 lovas- és 189 magyar gyalogból álló helyőrsége volt, midőn ugyanakkor Egernek 400 lovasa és 458 gyalogja, Lévának 400 lovasa és 200 gyalogja, sőt Kassának csak 200 lovasa és 300 gyalogja, Szitnyának 8 lovasa és 29 gyalogja, Kékkőnek 50 lovasa és és Murálynak 6 lovasa és 118 gyalogja volt.³⁾

A szabad királyi város privilégiumait századokon keresztül élvező büszke polgárok nehezen tűrték maguk között a katonaságot, úgy hogy 1555. február 16-án Miksa kir. hercegnek és Magyarország kormányzójának figyelmeztetnie kellett őket, hogy Krusichnak, ő felsége kapitányának a hadügyekben s általában védelmüket illető dolgokban, nevezetesen a város és a fellelővár zárásában és nyitásában engedelmeskedjenek, őt mint helyi parancsnokot és kapitányt tiszteljék és hallgassák s végre, ha a törökök leveleket vagy követeket küldenének hozzájuk, az ő tudta nélkül sem szóval, sem írásban nem szabad velük tárgyalásba bocsátkozniok, hanem ezt a dolgot tartoznak rá bízni.⁴⁾

¹⁾ Latin fordítása a korponai levélt.

²⁾ »Joanni Krusyth Capitaneo, caeterisque militibus et gentibus nostris in civitate nostra Korpona constitutis«. Bécs. Ném. ered. a korponai levélt.

³⁾ Acsády Ignác: Végváraink és költségeik a XVI. és XVII. században. Hadtörténelmi Közlemények. 1888. 72—73. II.

⁴⁾ Bécs. Ném. ered. a korponai levélt.

A korponaiak 1558-ban újból panaszkodván Krusichra és katonáira, Miksa kir. herceg ez évi március 18-án Bécsbe hivatta a katonaság részéről Krusichot, Csuthy Gáspárt és Balassa Jánost, a város részéről a birót és két polgárt, hogy a nézeteltéréseket a hadi tanács előtt eligazítsák.¹⁾

Április 25-én pedig Ferdinánd király megparancsolta Krusichnak, hogy az alája rendelt katonasággal tartsa tiszteletben Korpona város szabadalmait és barátságban legyen a polgársággal. Együttal a város polgárságának is szigoruan meghagyta, hogy Krusichot, mint kapitányát ismerje el, tisztelje s a katonai dolgokban, vagyis a védelmét illető ügyekben irányában engedelmes és szolgálatkész legyen s a katonasággal barátságot tartson.²⁾

Gyarmati Balassa János zólyomi főispán és bányavidéki főkapitány 1562. március végén Korponán összeszedvén a főparancsnoksága alatt levő vármegyék- és városoknak mintegy 10000 főből álló csapatait, április 1-én megtámadta Szécsényt. A füleki és szécsényi török helyőrség azonban keményen megverte őt s e vereség alkalmával tönkrement a korponai helyőrség, Krusich főkapitány, a lovasság vezére pedig fogásba esvén, Konstantinápolyba vitetett, hol 1565. augusztus 13-ig őriztetett³⁾

A védtelen bányavidék ideiglenes főkapitányává a király ruszkai Dobó Istvánt, Eger várának 1552-iki hős védőjét, akkor pedig Bars vármegye főispánját nevezte ki; Korpona védelmére pedig a fogoly Krusich helyett zerdahelyi Dersffy Istvánt (1564. óta dunáninnen kerül. generális) szemelte ki.⁴⁾

Május 7-én Dobó elnöklete alatt a Besztercebánya melletti Királyfalván hadi tanácskozás tartatván, Dobó kívánta, hogy a

¹⁾ Miksa levele Korponához. Bécs. Ném. ered. a korponai levélt.

²⁾ Bécs. Ném. ered. a korponai levélt.

³⁾ A szécsényi csatáról l. »Török-magyar harcok az északnyugati Magyarországon« (1530—1564. c. tanulmányomat. Katholikus Szemle. 1894. 411—428. 596—612 ll. Krusichnak kiszabadulásáról Gömör Gusztáv: »Egy császári követség a pörtához 1564—1565-ben«. Hadtört. Közlem. 1897. 617—628. ll.

⁴⁾ Miksa kir. herceg levele Korponához. Linc. 1562. ápril 23. Ném. ered. a korponai levélt.

lovasságon kívül Korponára 300, Csábrágra 100, Bakabányára 50 és Szitnyára 42 gyalog katona helyeztessék.¹⁾

Dersffyt illetőleg a király megváltoztatván tervét, 1562. július 17-én divék-ujfalusi Ujfalussy Ferencet nevezte ki Korpona város és vár főkapitányává.²⁾

4. Divék-ujfalusi Ujfalussy Ferenc (1562—1564.)

Miksa kir. herceg 1562. júl. 24-én értesíti Korpona városát, hogy követei kérelmére Korponán az új kapitány alatt 200 lovast és 200 gyalogot fog elhelyezni. Az arra kirendelt biztosok pár nap múlva bevezetik a kapitányt és az őrséget, hogy a vááros a törökök és martalócok folytonos rablásaitól meg legyen védve. Hogy Hanzsa nógrádi bég fenyegető és meghódolásra felhívó leveleire Korpona városa hű maradt a királyhoz, örvendetes köszönettel veszi tudomásul. A budai basának megírta, hogy tiltsa meg a bégeknek és más szolgálinak az ellenségeskedéseket, melyek háborúra adhatnak okot.³⁾

A korponai német polgárság Ujfalussyval sem tudott megférni és bepanaszolta őt a királynál, hogy sérti privilégiumait. Mire Ferdinánd 1563. július 26-án Bécsből válaszul azt írta a városnak, hogy panaszait megértette és orvoslásukra kiküldte volna Dobót, de nagyobb eredményt vár az e célra kiküldött biztosok fellépésétől. Ujfalussynak is meghagyta, hogy tartózkodjék minden illetéktelen és méltánytalan megterheltetésüktől.⁴⁾

A biztosok megjelenvén Korponán, 12 pontban összeállították a katonaság és polgárság kölcsönös érintkezését szabályozó és érdekeiket védő elveket, melyeket a király Bécsben 1564. január 1-én helybenhagyott és úgy a katonaságnak, mint a polgárságnak miheztartás végett kiadott.

Ezen elvek a következők:

1. A lovasság ezentul ne legyen alkalmatlan a polgárookra nézve, rétjeiket lelegettelve és lekaszálvá, a hogy azt néhány év óta tette, hanem elégedjék meg a legelőül és kaszálóul kijelölt rétekkel s a többihez ne nyúljon. A polgárok azonban anynyi rétet engedjenek át a katonáknak, amennyi szükségleteikre

¹⁾ Dobó pontjainak német másolata a körmöci levélt. I. 26. 1. 131.

²⁾ Miksa levele Korponához. Bécs. Latin ered. a korponai levélt.

³⁾ Bécs. Ném. ered. a korponai levélt.

⁴⁾ A király levelének ném. ered. a korponai levéltárban.

elegendő. A vétkeket a kapitány büntesse meg a hihágás minőségéhez képest.

2. A kapitány évenként néhányszor hirdettesse ki, hogy a katonák a polgárok kertjeibe és szölleibe ne menjenek, onnan gyümölcsöt ne szedjenek, melyből a művelők családjaikat nagyobb részt fentartják. Az ez ellen vétőket a kapitány, ha feljelentetnek nála, tekintet nélkül, súlyosan és nyilvánosan büntesse meg.

3. A katonák polgári kereskedéssel ne foglalkozzanak, nevezetesen pedig borokat a bíró engedélye nélkül a városba azon célból ne hozzanak, hogy vagy a polgároknak, vagy pediglen az idegeneknek titokban vagy nyíltan árulják, mi a polgárok szabadalmaival ellenkezik. Viszont szabad legyen minden katonának a maga szükségletére bort a városba hozni és azt a katonáknak kész pénzért, vagy hitelbe adni. Az ellenkezőleg cselekvőket a kapitány szigoruan büntesse meg.

4. A kapitány ne tűrje, hogy a katonák a polgárokat házaikban elnyomják, szidják avagy gyalázzák. Viszont a bíró is iparkodjék, hogy a polgárok a katonákat barátságosan fogadják. A vétkeket a kapitány és a bíró büntesse és mindkettő rajta legyen, hogy a kölcsönös egyetértés ápoltság és fentartassék.

5. A bíró háza szabad legyen a katonai elszállásolástól, hogy a bíró kényelmesebben és nyugodtabban végezhesse tisztjét.

6. A kapitány a városban lakjék, ott, a hol elődei laktak; a várat (a templom körül) pedig hagyja meg a polgárságnak jószága elhelyezésére, feleségeik és gyermekeik menedékhelyül. Az ellenséges szükség esetén azonban a polgárok a kapitányt és katonáit a várba is tartoznak befogadni.

7. A város és vár kulcsait a bíró és tanács őrizze, a meddig ő felségének tetszik. A bíró és tanács pedig a kapitány minden óhajára kötelesek legyenek a kapukat kinyitni. A kapitány azonban ügyeljen, hogy éjjel szükség nélkül bárkit ne bocsásson be, vagy ki.

8. A katonák őrizzék a várost, a polgárok pedig a várat. Ellenséges szükség esetén azonban egyik a másikat segítse, hogy úgy a város, mint a vár ő felsége számára megőriztessék.

9. Ha ezentul a katonák legeltetni akarják barmaikat, ezeket a polgárok marhájával közös pásztor elé hajtsák és ne bocsássák ki külön a polgárok rétjeire, vagy vetéseibe. A ki ellenkezőleg cselekszik, a kapitány büntesse meg szigoruan.

10. A kapitány vegye oltalmába azokat, a kik a piacara élelmi szereket és takarmányt hoznak, hogy minden oly áron keljen el, a milyenben az eladó a vevővel megegyezik és semmi erőszakoskodás és hatalmaskodás ne történjék.

11. A katonák a kereskedőktől, vagy más emberektől a polgárság megrövidítésére vámot ne szedjenek. A kik a polgárság szabadalmait e tekintetben sértik, a kapitány haladéknélkül szigoruan büntesse meg.

12. A katonák lovaik számára a szomszéd falvakban keressenek illő áron legelőt, hogy ne kelljen a városbelieket e részben is terhelni.

Szóval a kapitány és a bíró arra törekedjenek, hogy az egyetértés és családiasság együttérzés a katonák és a polgárok között ápoltsassék és megszilárdítsassék, és senkinek se kegyelmezzenek meg, a ki az előirt pontok ellen vétetni merészel.¹⁾

Ugyanekkor az 1563-ik évi pozsonyi országgyűlés 16. t. c. 1. §-a értelmében az eddigi bányavidéki főkapitányság területéhez: Árva, Liptó, Turóc, Zólyom, Hont, Nógrád és Bars vármegyékhez a nádor által kinevezett kapitány alatti Trencsén, Nyitra és Pozsony vármegyéket is csatolván, megalkották a dunáninneni kerületi országos főkapitányságot, melynek első generálisa zerdahelyi Dersffy István lett Nyitra székhelylyel.²⁾

Ez évben Korponán Ujfalussy főkapitánysága alatt *Csuthy Gáspár* és *Nagy Sebestyén alkapitányok* említetnek.³⁾

¹⁾ A 12 latin articulust 1566. január 10-én Ujlaky Sebestyén főkapitány kérelmére a Korponán levő kir. biztosok revideálták és újra megerősítették. Az eredeti iratot 1898-ban Ipolyságon, a hontvármegyei tört. kiállításon Nagy Iván állította ki és e sorok írója gyűjteménye számára lemásolta.

²⁾ Ferdinánd kir. a bányavárosokhoz. Bécs 1564. febr. 20. »Öbrister Hauptman enhalb der Thonaw in Hungern von Preszpurckh bisz an den Zypsz«, »Öbrister Craisz Hauptman enhalb der Thonaw«. Ném. ered. a körmöci levélt. I. 26. 2. 173.

³⁾ 1564. márc. 9-én Korponán kelt magyar levelük Ture Mihályhoz. Másol. u. o. 177. Csuthy 1568-ban is még korponai alkapitány volt. U. o. I. 26. 4. 468.

A korponaiak Ujfalussy ellen folytonos kifogásokat tévén a királynál, nevezetesen, hogy sok adósságot csinált a városi polgárságnál, Ferdinánd király 1564. május 11-én Bécsből értesíti a várost, hogy a Korponára küldendő fizető biztosainak meghagyta, hogy a tartozásokat Ujfalussy fizetéséből vonják le.¹⁾

A folytonos besúgások és vádaskodások folytán Ujfalussy helyzete Korponán tarthatatlanná válván, helyébe Ferdinánd király még ez évben Ujlaky Sebestyént nevezte ki.²⁾

5. Ujlaky Sebestyén (1564—1566.)

Ugyanezen év novemberében Korponán említetik *Iffjú Krisztof gyalogsági kapitány és Zolnay András tiszt.*³⁾

A korponai kényes németek csakhamar Ujlakyra és katonáira is panaszkodtak a király előtt, hogy nem tartják meg az artikulusokat és hogy nemcsak a polgárok házaiban alkalmatlankodnak és gyalázzák őket, hanem takarmányt is lopnak és borkereskedésükben akadályozzák őket; sőt a városon kívül is a rétek, szőlők és kertek gyümölcsét féktelenül rabolják.

Mire Miksa király november 22-én meghagyta Ujlakynak, hogy szigorúan ragaszkodjék az artikulusokhoz s azokat katonáival is tartassa be, hogy nemcsak a polgárok, hanem a katonák is igazi kapitánynak ismerjék el és tiszteljék. Ellenkező esetben kegyvesztett lesz nála.⁴⁾

Hogy azonban a polgárság ellen is alapos panasz lehetett, mutatja azon tény, hogy a király december 7-én megparancsolta Dersffynek, hogy a korponai városi kapuk kettős zárral láttassanak el s az egyik kulcs a kapitánynál, a másik pedig a város birájánál őriztessék.⁵⁾

A korponaiak nemsokára megint arról panaszkodtak a királynál, hogy Ujlaky a korponai templom-erődöt, vagyis a kastélyt (fellegvárat) minden engedély nélkül elfoglalta és magyar

¹⁾ Ném. ered. levél a városhoz, valamint a biztosokhoz máj. 12-én intézett levelének ném. más. a korponai levélt.

²⁾ A király levele Korponához. Bécs 1564. júl. 11. Latin ered. a korponai levélt.

³⁾ Latin ered. perirat a korponai levélt.

⁴⁾ Korponához írt levele Bécs. 1564. nov. 18. latin ered. Ujlakyhoz nov. 22-én intézett latin levelének másolata a korponai levélt.

⁵⁾ Bécs. Ném. ered. a korponai levélt.

gyalogsággal megrakta. Kérelmükre a király Dersffy által megparancsolta a főkapitánynak, hogy katonáival hagyja el a várat s adja át ismét a polgárságnak, mely azt saját jószága védelmére építette s hogy zavartalanul tarthassa meg az isteni tiszteletet. Katonai szükség esetén azonban a kapitánynak és alája rendelt katonáinak joga legyen éjjel-nappal szabadon bemenni, miként ez Krusich és más kapitányok idejében is történt.¹⁾

Midőn pedig Ujlaky a korponaiak követelését és a király parancsát teljesíteni, bizonyára fontos katonai okokból, vonakodott, egy hónap múlva a király Korponára küldte, mint biztost, Dersffyt, Ygl Vilmost, a besztercebányai rézvállalat igazgatóját és Maschko Menyhértet, hogy a várat a katonaságtól ürítsék ki és a katonaság és polgárság közötti ellentéteket intézzék el.²⁾

1565. június végén oly hírek érkeztek, hogy a törökök erősen készülnek, az új és a régi basa együtt vannak és erősítést várnak, hogy rablást tegyenek, azért az Ipolyon és a Garamon új erős hidakat veretnek, az utakat javítják, a bokrokat és csallitokat kivágatják.³⁾

A veszély nőttön-nőtt, minek következtében július 11-én Selmec városa négy pölgárt küldött Korponára Ujlakyhoz néhány hegyi ösvény eltorlaszolása és hírszerzés végett. Ezek másnap azon hírrel mentek vissza, hogy a két basa 4000 emberrel Buda felett van. Ujlaky még előtte való napon összeszedve a bakabányai, csábrági, kékkői és bozóki katonaságot, Szécsény alá küldte. Maga pedig aznap a lovassággal utánuk sietett, hogy szerencsét próbáljon. Mivel azonban az ellenségnek nem lehet hinni, Selmec az esetleges veszély elhárítására 50 puskást kért Körmöctől.⁴⁾

Ujlaky júl. 15-én visszatérvén az expedicióból, a következőket írja róla Rubigal Pál cs. és kir. tanácsosnak és bányapolgárnak Selmecre:

¹⁾ Miksa kir. levele Korponához. Bécs. 1565. jan. 5. Ném. ered. Dersffyhez jan. 6. Ném. más. a korponai levélt.

²⁾ Miksa levele Korponához. Bécs márc. 2. Ném. ered. Dersffy-, Ygl és Maschkóhoz febr. 28. Ném. más. a korponai levélt.

³⁾ Bakabánya Selmechez jún. 29. Ném. más. a körmöci levélt. 221.

⁴⁾ Selmec Körmöcchez júl. 12. Ném. ered. u. o. 239.

»Szolgálatomat ajánlom kdnek, mint bízott uramnak barátomnak. Ma estve jöve ilyen hírem, hogy Nógrádba feles török jött vóna, de vélem, hogy az hír hallván jöttek, hogy im én most Szécsény alatt hogy vótam. Azért valamig a két basa tábora az Dunán által nem költeznek, én ez földet addég veszedelemtül nem féltem. Mindazáltal ma ismeg az mely emberem Budáról megjött vala, elbocsátám, hogy csak ezen tudakozzanak, hogy midőn az basa táborának valami része által hogy költezne, éjjel-nappal ti kteknek tudására adom. Mindazáltal ez két vagy három nap igen kell vigyáznunk. Ha peniglen ti ktek 20 vagy 25 lovon való embert ide bocsáthatna ez három napra, az okáért jó vóna, hogy ha az ellenség ide száguldana, látván ez fegyveres lovagot, nem tudná mire vélleni, azt hiszem, tartanának is tőlek. Ezen három napra, ha valami gyalog lehetne is, igen hasznos lenne. Azok pedig itt lévén, valaminémű hírek jünnének, ugyanazok közül ti kteknek bocsáthatnak és minden dolgot tudtotokra adhatnak. Ez dologba meg ne kimélje ktek magát, ezre pedig ti ktek választot es tegyen. Ez két vagy három nap nem sokat teszen. Addég én is jobban megértém, mibe állapotdjék meg az dolog. Isten éltesse és minden jóvába megtartsion ti kteket. Ez levél költ Korponán 15 die Julij, Ao 1565. Ujlaky Sebestyén korponai kapitány.¹⁾

Ugyanaz nap Kampfer Ferenc szitnyai kapitány Szitnyáról a következőket írja Rubigalnak:

Köszönettel küldi vissza neki a hátaslovat. Pálffy Tamás is tegnap itt volt Csábrágról, honnan senki más nem volt Szécsény alatt, egyedül ő lovagolt oda, de későn érkezett. Ugyanakkor egy szakasz hajdú is lent volt Csábrágról, de nem csupán a csatába mentek ki, hanem a parasztokra is, kik előbb a várnak szolgáltak és most megtagadták az engedelmességet. Pálffy, ki felhozta Sáfár Bálintot és Deák Istvánt is Csábrágról, Korponán is volt és azt mondja, hogy a kikről tudják, 18-an élve és 8-an halva maradtak Szécsény alatt, köztük a legkiválóbbak Palásthy Benedek, Deák Tamás, Trencsény György, Csery Gáspár, Csuthy Imre, Pesty János, Szlatinszky Bozókról. A kapitány (Ujlaky) Palásthyt okolja, de azt mondják, hogy maga a kapitány az oka,

¹⁾ »Wylaki Sebastian Carponai Capitan«. Más. u. o. 236.

mert Korponáról a reggeli idején lovagolt ki a lovasokkal, 50 vagy 60 legjobb lovast küldött előre, hogy a nagy hőségben 5 nagy mérföldnyire előre siessenek, egész a kapuig lovagoljanak és a törököket csalják ki és ne tágiítsanak, hanem csatározzanak velük, míg segítségükre nem érkezik. Mi azonban nem történt meg, hanem mihelyt Szécsény alá értek, a törökök kitörték rájuk és a mieinket kétszer akarták Szécsénybe kergetni. Midőn pedig a törökök megerősödve harmadszor és aránytalan számban támadtak és a mieink kapitányuktól semmi segítséget sem kaptak, futásnak eredtek és oly székenben maradtak. Pálffy maga is beszélt Rodossa kékkői pribékkal, ki Konstantinápolyból jött és azt mondja, hogy a béglerbégnek (basa) 6000 embere volt, de népével ismét visszavonult. Krusichot látta és beszélt vele, egészséges és friss és a többi között gyomrára ütött és mondá, hogy jól esik neki az étel.¹⁾

Július 30-án Miksa király újból figyelmezteti Ujlakyt, hogy katonáival tartsa tiszteletben a korponai polgárságot és privilégiumait, különben nemcsak szolgálatát veszti el, hanem a király kegyét is, és szigorúan meg lesz büntetve.²⁾

Augusztus 9-én Ujlaky értesíti Selmec városát, hogy előtte való napon Pestről jött hozzá egy paraszt, ki — mint mondá — saját szemével látta, hogy a törökök nagy mennyiségű golyót és port szállítottak a mezőre táborukba. Egy harmadik basát is látott a két előbbihez jönni. Most pedig a legmegbízhatóbb embere jött hozzá azon részekből, ki azt mondja, hogy a jövő éjjel a törökök felkerekednek és Léva felé mennek, ott megállapodnak és megvárják van-e arra ellenség. Ha nem találhatnak ellenségre, akkor a bányavárosokra mennek. Az ember ismét lement, hogy ha hall újabb hírt, felhozza. Jó lesz tehát vigyázni.³⁾

¹⁾ Ném. más. u. o. 233. A pribék szökevény, ki visszatért az ellenségtől. Krusichot még Stambulban látta, honnan ez aug. 13-án elindulván, szept. 25-én Budára, okt. 5-én Komáromba, 7-én Pozsonyba, 9-én Bécsbe érkezvén, a király kihallgatáson fogadta és ismét Korponára helyezte főkapitánynak. Gömöry id. közleménye.

²⁾ Miksa király Korponához. Bécs. 1565. júl. 30. Ném. ered. a korponai levélt.

³⁾ Korpona. »Sebastianus ab Wylak Capitaneus Carponensis«. Latin másolat a körmöci levélt. 252.

December 11-én a király tudatja Korponával, hogy az Ujlaky és katonái ellen emelt panaszok megvizsgálását és elintézését a mustra- és fizető biztosokra és az általuk Korponára meghívandó alispánok és nemesekre bízta.¹⁾

Nem is maradt sokáig Ujlaky Korponán. Még 1566. január 15-én poltári Soós János zólyomi alispántól, a vármegye részéről, Korpona város erősítésére beérkezett 40 frtot átadta Ehrnleutner Bálintnak, a magyar kamara számvevőjének s főkapitányi helyét átengedte a hatalmasabb Krusichnak, Csábrág és Szitnya urának, ki török fogsága után bárói rangra emeltetett.²⁾

6. Lepoglavai Krusich János báró (1566—1577.)

Krusich nehéz időben vette át a korponai főkapitányságot, ép azon évben, midőn Gyula, Szigetvár elbuktak, Dunántúlt és Tiszántúlt láng- és vérözön borította el s a kegyetlen háború hullámai egész Korpona vidékeig csapkodtak fel.

Igy május 10-én a nógrádi és drégelyi törökök Tópatakra törtek, a községből 70 embert rabságba hurcoltak és 6-ot megöltek.³⁾

Július 3-án ugyanezek a korponai határba ütöttek, honnan 44 városi polgárt vittek el, 2-t levágtak, 66 darab szarvasmarhát és 9 lovat zsákmányoltak. A korponai helyőrség Krusich-csal kitört az ellenségre és 3 törököt fogott el.⁴⁾

Miksa király a veszélyeztetett Korponára *De Latour Jeromos kapitányt* küldte egy zászlóalj német gyalogsággal, mely-

¹⁾ Bécs. Ném. ered. a korponai levélt.

²⁾ A Korpona város erősítéséről szóló 1564—1565-iki számadások latin ered. a korponai levéltárban. Krusich feleségül vevén csábrági Pálffy Péter leányát Katalint, Miklós a győri hős nővérét, vele kapta a csábrág-szitnyai uradalmat. Krusich megtalanul halván el, özvegyét 1582. körül Illésházy István, a későbbi nádor vette el. Illésházy szintén gyermek nélkül halt el, minek folytán a koronára szállt uradalmat 1622-ben a királyhoz hű Koháry Péter kapta örök jogon. A Koháry-család ntolsó sarjával, Maria Antónia hercegnővel a Kóburg hercegi család kapta meg a XIX. század elején. 1566. márc. 1-én Mágócsy Gáspár egri kapitány Krusichot már Korponán értesíti különféle hadi hírekről. Levelének ném. ford. a körmöci levélt. I. 26. 3. 258.

³⁾ Selmec Körmöchez, máj. 14. Ném. ered. u. o. 272.

⁴⁾ Ketzler Euszták korponai bíró Selmechez, júl. 5. Ném más. u. o. 311,

ből azonban némsokára 50 embert Lévára, 50-et pedig Bakabányára rendeltek ki.¹⁾

December 2-án Krusich néhány csábrági lovasát kiküldte hirszerzés végett, kik Nógrád és Drégely között 2 törököt fogtak.²⁾

1567. január 11-én a törökök Kormosót és Királyfalvát dúlták fel.³⁾

1568-ban Csuthy Gáspár és Koháry Imre korponai alkapitányok említetnek.⁴⁾

Midőn ez évi augusztus 21-én zerdahelyi Dersffy István, dunáninnyi ker. országos főkapitány Bécsben hirtelen meghalt, a király a kerület főparancsnokságának ideiglenes vezetésével a kerület legelőkelőbb tisztjét, Krusichot bízta meg, ki azon időben többnyire Nagy-Surányban lakott.⁵⁾

1569. április 28-án Musztafa budai basa neheztelő magyar levelet írt Krusichnak, mint ideiglenes ker. főkapitánynak, hogy miért nem engedi a bakabányaiakat meghódolni.⁶⁾

Július havában a törökök a korponai határba törtek, hol nagy kárt tettek és több embert fogságba hurcoltak.⁷⁾

1570. júniusában a nógrádi és drégelyi törökök három csapatban szekerekkel és ágyúkkal felmentek Korpona ellen, hova Selmec 150 embert küldött segítségül. Maga Amhat nógrádi és

¹⁾ Miksa levele a bányavárosokhoz Abda melletti táborából a Rábca folyónál, 1566. aug. 28. Latin ered. u. o. 401. E levélben a városoktól egy havi zsoldot kíván De Latour korponai zászlóalja számára. A bányavárosok segélykérő levele Miksához, Körmöc szept. 25. Ném. fogalm. u. o. 250.

²⁾ Krusich Rubigalhoz. Csábrág dec. 2. Ném. más. u. o. I. 26. 4. 376.

³⁾ Selmec Körmöchez, jan. 12. Ném. ered. u. o. 406.

⁴⁾ Tarjáni Nagy Fábán, csábrági kapitánynak hozzájuk Korponára intézett levele. Csábrág, 1568. márc. végén. Ném. fordít. u. o. 468.

⁵⁾ Protocollum Septem Civitatum Montanarum p. 58. u. o. Krusich Dreiling Ulrik cs. és kir. tanácsoshoz és a besztecebányai rézvállalat igazgatójához. Surány, 1568. aug. 31. Ném. más. u. o. 483. Dersffynek tulajdonképeni, rendes utódja ghimesi Forgách Simon báró lett, ki mint ilyen 1569. nov. 16-án mutatja be magát először a bányavárosoknak. Korponán e napon kelt latin ered. levele u. o. 515.

⁶⁾ Másolata u. o. 527. Közöltem »Drégely és Palánk katonai szerepe a törökök alatt 1552—1593. Korpona. 1901.« c. művem 9—10. ll.

⁷⁾ Miksa király Korponához. Bécs, júl. 19. Ném. ered. a korponai levélt.

drégelyi szandzsákbég vezette két helyőrségét s Németinek kanyarodva a korponai szőlőhegyekre ütött, honnan 20 embert elfogott és levágott. Krusich 24-ed magával, Rubigallal és a selmeci segély csapattal üzőbe vette az ellenséget, korponai helyőrségét pedig tartalékolva hagyta a városnál. Mire a. fürge törökök eltakarodtak.¹⁾

1573-ban Nagy Fábán, csábrági kapitány, áthelyeztetett Korponára alkapitánynak.²⁾ Ugyanekkor keszihóci Palásthy Benedek mint korponai kapitány említetik.³⁾

Ez évi június 22-én 300 török egész a korponai alsó kapuig jött, de csak egy legényt vittek el, mert a városi helyőrség elűzte őket.⁴⁾

1574. márc. 1-én éjjel 11 órakor Bakabánya városa futárt küldött Selmece azon hírral, hogy a törökök nagy számban Paláston keresztül felfelé vonulnak Korponára, vagy Szentantatra, vagy pedig Bakabányára.⁵⁾

Krusich a hírről még előbb értesülvén, délután 3 órakor néhány korponai huszárral kilovagolt Csábrág felé. Útközben a törökök megtámadták őt és néhány katonájának foglyul esése után csak ügygyel-bajjal tudott Bozókra menekülni. A törökök egész Bozók községig jöttek és a falu feletti templomhoz lovagoltak. Fánecs György bozóki kapitány néhány lovasával kitért ellenük, de csak nehezen futhatott be a túlnyomó számú ellenség elől a várba. A korponai huszárság is kijött Bozókra, de nem akadván az ellenségre, este felé visszatért.⁶⁾

¹⁾ Besztercebánya Körmöchez, 1570. jún. 20. Ném. ered. a körmöci levélt. 583.

²⁾ Korpona Selmechez, 1573. jún. 29-én írt levelében már ilyennek említetik. Ném. Más. u. o. I. 26. 5. 694.

³⁾ Palásthy i. m. II. 144 145. 1575-ben »vicecapitaneus« u. o. 151. I. 1576-ban. u. o. 162. I. »Capitaneus« 165. I. 1577-ben 168. I. 1579-ben u. o. 185. 1580-ban már, nem volt életben, u. o. 208.

⁴⁾ Bosnyák András szentantali kapitány Selmechez jún. 23. Magy. más. u. o. 690. Levelét közöltem »Drégely és Palánk« c. művem 18—19. II. Bosnyák már 1566-ban Korponán katonáskodott. Hadtört. Közl. 1895. 261. I.

⁵⁾ Ném. ered. a körmöci levélt. 722.

⁶⁾ Korpona város tanácsa Fuchs Ágoston selmeci bíróhoz, márc. 2. Ném. ered. u. o. 734. Ez évben Domaniky Pál is katonáskodott Korponán. Palásthy i. m. II. 141.

Október 20-án a törökök feljöttek Szitnyatóre, hol 3 házat hamvasztottak el. Bosnyák András szentantali kapitány, ki még az előző napon 20 hajdujával kémszemlén volt, visszajövet a 700 főből álló seregekkel találkozott. Bosnyák 13 hajdujával fogságba esett, 3 hajduját levágták és csak négy menekült el.¹⁾

November 19-én Ferhát, nógrádi bég, goromba levélben felhívta Korponát, hogy hódoljon meg neki. A levélben Krusichot hazug kurafinak nevezi.²⁾

1575-ben Korponán Nagy Fábián mellett Varbóky Ferenc mint *katonai sáfár* említetik.³⁾

Ez évi május és június havában Ferhát bég megerősítván Drégely-Palánk községét, a törökök hatalmas támaszpontot nyertek benne későbbi portyázásaikhoz; sőt ennek segítségével foglalták el július és augusztusban Kékköt, Divényt és Somosköt.⁴⁾

1575. június 15-én az új Drégely-Palánk vajdája, a nógrádi bég helyettese meghódolásra szőlította fel Korpona városát, midőn pedig a város ezt megtagadta, 17-én a nógrádi és palánki törökök a korponai határba törtek, 10 polgárt és 2 vidéki aszszonyt a szőlőkben elfogtak s a polgárság marhagulyáját elhajtották.⁵⁾

Július 2-án Károly kir. herceg értesítette Korponát, hogy június 24-iki levelét s a drégelyi vajda újabb fenyegető s meghódolásra felhívó levelét megkapta. A vajda levelét elküldte a királynak, hogy a Portán levő követnek küldjék, másolatát pedig a budai basának azon felhívással, hogy tiltsa el alantas tisztjeit

¹⁾ Selmec Körmöchez, okt. 22. Ném. ered. u. o. I. 26. 5. 801. A 13 hajdút a nógrádi vásáron adták el, Bosnyákkal pedig, miután nógrádi fogságban iszonyú kínok között kivallatták, nem találkozunk többé. A bányavárosi kém jelentése Selmec, okt. 23. u. o. 802.

²⁾ Selmec Körmöchez, nov. 23. Ném. ered. u. o. 817.

³⁾ Nagy Ferenc és Berky Boldizsár hozzájuk intézett levele. Csábrág, júl. 14. Magyar ered. I. 26. 6. 851. I.

⁴⁾ »Drégely és Palánk« c. művem 36. I.

⁵⁾ Ketzler Euszták korponai bíró Salius János selmeci bíróhoz június 18. Ném. ered. a körmöci levélt. 909. Károly kir. herceg jún. 23. és 26-án Korponához intézett levelei. Az első ném. ered. a korponai, a másik latin más. a körmöci levélt. 908.

az ellenségeskedésektől. Krusichot¹⁾ újból felhívta, hogy jobban vigyázzon a rá bízott helyekre.²⁾

Kékkőnek július 20-iki eleste után a palánki vajda ismét meghódolást követelt Korponától, de eredménytelenül.³⁾

Krusich, ki e közben Likava várában és katonai ügyekben Bécsben járt, a fenyegető veszélyre Korponára sietett és éber szemmel vigyázott a városra.⁴⁾

Szeptember 28-án Musztafa basa a következő levéllel kereste meg őt Korponán:

»Mi Musztafa basa, a győzhetetlen török császárnak fő helytartója Budán és gondviselője Magyarországon.

Nagyságos úr, nekünk tisztelendő barátunk!

Köszönetünk és magunk ajánlása után. Ismeretes az úr előtt, hogy a két hatalmas császár között megegyezés történt, hogy a mely városok és faluk a mi hatalmas császárunk leveleiben be vannak írva, azokat semmi fizetésre, vagy szolgálatra kényszeríteni nem szabad, és ti ezt nem tartjátok meg, hanem mindenképen győtritek őket. Továbbá a mely városok, avagy faluk ide be vannak írva, melyek hosszú évek óta ide behódnak, most nem hagyjátok behódnak. Azért írtunk jóakarólag, hogy a mely városok, avagy faluk a szerződés szerint ide behódnak, hogy azokat békében hagyjátok és abban, amit ide befizetnek, ne akadályozzátok, mert ha ellenkezőleg cselekeszték, nem marad békében sem Korpona, sem a bányavárosok, mi nagy károokra

¹⁾ Likava várában járt. Különb Krusichnak e közben elment már a kedve a katonáskodástól oly szomorú viszonyok között, midőn a bécsi udvar mindennel gondolt komolyabban, mint a magyar honvédelemmel. Krusich és Fánchy június második felében Bécsben jártak, hogy az udvar figelmét felhívják a végvárok elhanyagolt állapotára, az ellenség fenyegető magatartására és a veszélyre, mely a Palánk megerősítéséből a bányavidekre származik. A bányavárosi kém jún. 23-iki jelentése u. o. 1093. Krusichot távollétében Nagy Fábíán helyettesítette, ki 1578. évben már mint valóságos utódja ténykedik Korponán.

²⁾ Ném. ered. a korponai levélt.

³⁾ Selmec Körmöchez szept. 11-én írt levelében említi, hogy Korpona júl. 26-án e miatt panaszt emelt a kir. hercegnél. Ném. ered. a körmöci levélt. I. 26. 7. 1004. Károly levele Korponához. Bécs, júl. 29. Ném. ered. a korponai levélt.

⁴⁾ Júl. 24-iki levele Korponáról Selmecre a körmöci levélt. I. 26. 6. 915. Aug. 24-iki szintén u. o. 982.

fog szolgálni s a miért császárod előtt nehezen fogsz számolni. Isten legyen az úrral. Kelt Budán. 1575. szept. 28.¹⁾

Krusich 1576. jún. elején ismét Bécsben járt, hogy a hadi tanács figyelmét az elhanyagolt és az ellenség által veszélyeztetett Korponára és Bozókra felhívja.²⁾

Július 27-én nagy török sereg tört Zsibritóra és a falut templomával együtt elhamvasztotta, népét pedig részben levágta, részben rabságba hurcolta.³⁾

Október 12-én a nógrádi bég meghódolásra hívta fel Korponát.⁴⁾

Krusich a mint erről Szitnyán értesült, azonnal lement Korponára és Csábrágra ovóintézkedéseket tenni.⁵⁾

Október 24-én Ernő kir. herceg értesíti Korpona városát, hogy a nógrádi bég levelét elküldte Ungnad Dávid bárónak, ő felsége portai követének, azonkívül ajándékot küldött a basának, hogy szüntesse be a bégek fenyegetéseit.⁶⁾

Október 28-án Krusich azt írja Ernő kir. hercegnek, hogy értesítette Károly kir. herceget, hogy a török a bányavidéken folyton éget, rabol és az által terjeszti a hódoltságot ő felsége területén. Engedélyt kért, hogy a mely szadzsbákbég ilyeneket cselekszik, annak hódolt falvaival hasonlóképen legyen szabad cselekedni; de még erre nem kapott választ. Mivel a törökök nem hagynak fel borzalmas tetteikkel s legujabban is Kecskés falvát dúlták fel, Korponát és Bakabányát pedig szintén azzal fenyegetik, ha meg nem hódolnak, választ kér, hogy milyen utasítást adjon a környékbeli kapitányoknak és *tarjáni Nagy Fábiánnak Korponára* és mihez tartsák magukat.⁷⁾

Ez volt Krusichnak utolsó katonai szerepe, melylyel találkozunk. Ez év végén, vagy a jövő elején megvált előkelő, de terhes tisztjétől. Még negyedfél éven át él a dalmát eredetű vitéz

¹⁾ Ném. fordítás u. o. 1024.

²⁾ Selmec Körmöchez jún. 7. Ném. ered. u. o. I. 26. 7. 1095. és jún. 23. u. o. 1093.

³⁾ Selmec Körmöchez. Ném. ered. u. o. 1108.

⁴⁾ A bányavárosi kém okt. 13-iki jelentése u. o. 1157.

⁵⁾ Krusich Selmechez. Szitnya, okt. 14. Ném. más. u. o. 1159.

⁶⁾ Ném. ered. a korponai levélt.

⁷⁾ Ném. fogalm. a körmöci levélt. 1158.

katona hol Szitnyán, hol Csábrágon, míg 1580 nyarán befejezte sokat hányt-vetett életét.¹⁾

Krusich helyét elfoglalta

7. Tarjáni Nagy Fábián (1577—1579.)

Nagy Fábián 1566—1573-ig Csábrágon kapitánykodott, azután pedig négy éven át Korponán alkapitány volt. Mint ilyen a bányavégeken tiszteletnek és közkedveltségnek örvendett.

Mint korponai főkapitánynak 1577. jún. 27-én Nagy Ferenc a következőket jelentette:

»Szolgálatom irom knek. Továbbá ezt írhatom kdnek, hogy tegnap estve mind nógrádi, váci lovas török Szécsénybe ment fel, sohol úton sem mentek, hanem mind parlagoson ment. Amint értjük, Zólyom felé vagyon szándékok. Azért tegye hírré k. Zólyomba, vigyázzonak. Im mi is mindenfelé vigyázunk. Isten éltesse kdet. Ex Csábrág die 27 Juny 1577. Nagy Ferenc. Azért kd vigyázzon, mert ki tudja, talám az sokadalmat fogja megütni, mert sok az török. Azért bizonyval nem tudhatjuk, ha Kékkőbe ment-e, vagy Szécsénybe. De Gyarmat felől ment fel. Esztergomiak is ott vadnak velek.«²⁾

Nagy más honnan is értesítést vevén a török mozdulatairól, Barbarich György zólyomi főispánt és főkapitányt a következőkben tudósította:

»Szolgálatomat irom kgynek, mint uramnak. Ezt akarám kegynek tudtára adni, hogy ilyen hírünk vagyon. Esztergomi török és nógrádi, drégölyi és becskei ez elmúlt éjjel mind fölmentek Szécsény felé.

Azért az minémő hírt Csábrágról is irnak, ugyanazon levelet is kegynek küldtem, ebből is megérti kgyd. Te kgyd adja tudtára mindjárást véglesieknek, viseljenek gondot ök is. Továbbá az minapi kgyd alájöveteli, mikor (a törökök) az barmot elhajtották Dobrovinyáról, hogy kgy. oly kevesen jött alá, minekünk egy bizonyos embörünk mondta, hogy füleki és szécsényi török-

¹⁾ 1580. júl. 2-án Selmec város tanácsa Körmöchez írt levelében még mint élőt említi. Ném. ered. u. o. I. 26. 8. 1309. Aug. 19-én már meg volt halva. Beszterce Körmöchez, aug. 19. Ném. ered. u. o. 1314.

²⁾ Kivül: Egregio dno Fabiano Nagy Capitaneo S. C. Mtis in Korpona, dno obsmo. Ered. u. o. I. 26. 7. 1173.

köknek mind hírekkel vagyon. Egy bizott embörünk minekünk beszéllette, hogy ő neki egy ösmerő törökje beszéllette, hogy kgyd azt gyakorta me ne kísértse, mert oly helyen lest vetnek, hogy kgyd soha nem vélné. Azért kegynek ezt akaránk tudtára adni gyorsaságval. Isten tartsa meg kegy. Datae in Korpona, 27 Juny A. 1577. *Tarjáni Fabianus Nagy.*¹⁾

1578. febr. 22-én a szécsényi bég lovasságával Tót-Pelsöc-hez jött és előcsapatát Dobronya felé küldte. A szászpelsöciek azon hiszemben, hogy a törökök nincsenek többen, üzőbe vették őket egész Pelsöcig. Ekkor a törökök hátvéde rájuk tört és egész a szászi palánkig kergette őket. Elesett a gyalogsági kapitány, zászlótartó és dobos, meg 24 ember. A korponai helyőrség bár későn tudta meg, sietett a törökök után, hozzá csatlakozott Barbarich (Horváth) György is Zólyomból. Elmentek egész a tótpelsöci malomig, de akkor a törökök már távol voltak.²⁾

Július 7-én 1500 török megrohanta Korponát, midőn huszársága és magyar gyalogsága nem volt otthon. Miután a bezárt városba nem hatolhattak, a külvárosból és a határból elvittek sok embert és marhát.

A korponaiaknak júl. 8-án kelt panaszára Ernő kir. herceg meghagyta Nagy Fábián főkapitánynak, hogy a huszárokat a füveltetéstől rendelje be, szorgalmasabb levelezést folytasson és jobban vigyázzon; mert kellő vigyázat mellett lehetetlen, hogy 1500 török oly csendben gyülekezzék és oly erős betörést intézzon.

Ugyancsak a kir. herceg megiratta a budai basának, hogy tartsa meg a békét, az elvett embereket és marhát pedig küldesse vissza.³⁾

1579. szeptemberében a korponaiak Selmecen Scheuchentul Vilmos (talán kamara gróf) előtt panaszkodván, hogy Krušich néhány évvel ezelőtt elfoglalt egy városi pincét, melyet Nagy Fábián, jelenlegi kapitány is használ, panaszukat Scheu-

¹⁾ Ered. u. o. 1172.

²⁾ Nagy Fábián Selmechez, febr. 22. Ném. ford. u. o. 1198.

³⁾ Ernő kir. herceg hadi tanácsa a bányavárosokhoz. Bécs, júl. 15. Ném. ered. u. o. 1264. Korpona városához. Ném. más. u. o. 1263.

chenstul felterjesztette a kir. herceg elé, ki megparancsolta Nagynak, hogy a pincét adja át a városnak.¹⁾

Ez évi nov. 19-én *Palásthy Benedek* és *Leby Miklós korponai kapitányok* a bányavárosoknak írnak Bruckner János korponai jegyzőnek török fogságból való kiszabadításáról.²⁾

Nem tudni, mi okból, Ernő kir. herceg még e hó folyamán Nagy Fábiánt a korponai főkapitányságtól kegyelemmel felmentette és helyébe Balogh Lukács bakabányai kapitányt nevezte ki. A herceg nov. 24-én a várost értesíti erről, valamint arról is, hogy a legközelebbi szemle és fizetés alkalmával fog az új főkapitány bevezettetni. Azért felhívja a várost, hogy az annak idején Krusich által bírt házat, istállót és egyéb mellék helyiségeket adja át Balognak és nem kételkedik, hogy a város meg lesz vele elégedve.³⁾

8. Nyebojszai Balogh Lukács (1579—1582.)

Balogh Lukács a Balogh-családok egyik legelőkelőbbjéből származik. Atyja Ferenc 1552-ben semptei várnagy, anyja bajnai Both Dorottya volt. Feléségétől dalkai Hathalmy Annától négy gyermeke született: Ambrus, Balogh Dorottya, Szamaróczy Jánosné atyja, Ferenc, Ocskay Zsuzsanna férje, Anna Apponyi Györgyné és Lukács. E családnak volt sarja Balogh János Bars vármegye híres alispánja és 1848-, valamint 1861-ben országgyűlési képviselője.⁴⁾

Az új főkapitány 1580. május 30-án megköszöni Selmecnek a segítségül küldött gyalogságot, melyhez Pogrányi Benedek bakabányai kapitány is küldött néhány drabantot.⁵⁾

December havában volt nála Korponán egy előkelőbb török fogoly, kit a bakabányai helyőrség Almásnál fogott el s kiroi a bányavárosok sokat írtak, hogy ne bocsáttassék szabadon

¹⁾ Scheuchenstul Korponához. Selmec. szept. 14. Ném. ered. a korponai levélt.

²⁾ Korpona. Latin ered. a körmöci levélt. I. 26. 8. 1279.

³⁾ Ernő kir. herceg Korpona városához. Bécs. 1579. nov. 24. Ném. ered. a korponai levélt.

⁴⁾ Török János: Egyetemes Magyar Encyclopaedia. Pest. 1866. V. köt. 457—461. II.

⁵⁾ Korpona. »Lucasz Balogh von Neboisa, Oberhauptman zu Carpen«. Ném. ered. a körmöci levélt. I. 26. 8. 1297.

váltságdíjért, hanem végeztessék ki, mivel jól ismeri a bányavideket, sok kárt tett már itt és még többet tehet.¹⁾

Ugyancsak e hó elején történt, hogy Horváthy András bakabányai katona részeg állapotban egy ottani német polgárt megölt. A magyar katonáért a bányavárosoknál közbenjárt Forgách Simon kerül. generális, helyettese martonosi Ispán István lévai vicegenerális, továbbá a korponai helyőrség és Balogh főkapitány is.²⁾

Balogh magyar levele a következőleg hangzik:

»Szolgálatomat ajánlom ti kegynek, mint énnekem mindenkor jó szomszéd urainnak. Továbbá erről akarék te kegynek fejenként írnom, hogy jöve én hozzám az jámbor atyánkfia, barátom, miért hogy az elmúlt napokban Bákabányán valami emberhalál történt volna, ki ugyanazon váراسi ember volt. Azért miért hogy ez történet szerint így lett, ti ktek fejenként azon kérem, mint énnekem bizodalmas szomszéd uraimot, hogy így ktek írna teljes szívből és jó akaratból az bakabányai várasnak, hogy az megholt embernek attyafiait, kik volnának, engesztelné meg és elégítené meg róla. Im Forgách uram is levelet küldött felöle, hogy soha senki semmi gonoszt ehhez az emberhez nem mondhatott és én magam is nem tudok semmi feslett erkölcsöt hozzá. Az én magam (bakabányai) kapitánysága alatt is 3 esztendeig lakott, de jámbor erkölcsnél egyebet nem mondhatok hozzá, hanem nagy jámborúl tartotta magát. Valamiképen mostan hogy így történt dolga, mert itt az végbeliek is mind lévaiak és több helyen is jól ismerik, de senki jámbor erkölcsnél egyebet nem mondhatott hozzá. Azért fölötte igen kérem ti ktek, hogy az én ktekhez való jó szomszéd barátságomért írjon az bakabányai tanácsnak, hogy az holt embernek atyjafiaival egyetemben legyenek engedelmesek (engedékenyek), kit hiszem, hogy ti ktek az én barátságomért megcselekszik, kétségem s nincsen benne. Ktől jó választ várok, mint szomszéd uraimtól. Isten tartsa meg ktek minden javaival. Datae Carpo-

¹⁾ Bakabánya Ujbányához, dec. 6. Ném. ered. u. o. 1335. Selmec Kőrmöchez, dec. 8. Ném. ered. u. o. 1337.

²⁾ Ispán dec. 7-iki latin ered. levele. u. o. 1345. a korponai helyőrség dec. 10-iki latin ered. u. o. 1346.

nae, 10. Decembris, 1580. *Lucas Balog de Neboyza, Supremus Capitaneus Carpon.*«¹⁾

A sok közbenjárásra azután sikerült Horváthy életét megmenteni és az ügyet barátságosan elintézni.²⁾

Balogh 1581. május 17-én Ernő kir. herceg rendeletére a körmöci várból Korponára két falkonet ágyút kér.³⁾

1582. november 5-én nagy török sereg megtámadta Korponát, melynek helyőrsége és polgársága hősi védelmében érzékeny veszteséget szenvedett ugyan, de a török véres fejje volt kénytelen a várostól visszavonulni. A korponaiakból 207 ember részint elesett, részint pedig fogságba került.

Korpona városa a nevezett ütközetről még november 17-én is a következőket írja Selmecnek:

»Uraságtok jól tudják, mily nagy kárt tett az ellenség városi és hadi népünkben, melyben a gyalogosok majdnem nagyobb része városi embereinkből került ki, úgyannyira, hogy most a gyalogságból kevés áll rendelkezésünkre.

Mivel pedig a véghely most teljesen elerőtlenedett s őr-séghez nehezen jutunk, kivált miután uraságtok gyalogosaikat ismét elviszik innen, kérjük uraságtokat, hogy tekintve a nagy veszélyt, melyben nemcsak mi, hanem kedves szomszédaink is éjjel nappal lebegnek, írják meg a többi bányavárosnak is, hogy érdekünkben kérelmezzenek ő felségénél és a kir. hercegnél, hogy e véghely ismét hadi néppel megerősítve és jobb fizetéssel ellátva legyen, és ne maradjon továbbra is ily veszélyben.⁴⁾

Ezután Baloghgal többé nem találkozunk. Lehet, hogy a korponai csatában elesett, vagy halálosan megsebesült, úgy hogy többé nem volt alkalmas a szolgálatra; vagy végre az is lehetséges, hogy mulasztást követett el, melynél fogva a török nagy számban Korponát megközelíthette és a mieinkre nagy csapást mérhetett s e miatt a főkapitányságtól megfosztották.

¹⁾ Ered. u. o. 1343.

²⁾ Besztercebánya Körmöchez, dec. 14. Ném. ered. u. o. 1341.

³⁾ Korpona. »Lucas Balog von Neboisa, Obrister zu Carppen.« Ném. ered. u. o. 1353.

⁴⁾ »Drégely és Palánk« c. művem 48. l. A szerencsétlen végű csata után Korpona német helyőrséget is kapott, melynek 1583. máj. 14-én Khuchler János volt kapitánya. »Stadtbuech« 155. l. a korponai levélt.

Legvalószínűbb, hogy sebesülés folytán kellett állását elhagynia; mert ha elesett volna, vagy megfosztották volna tisztjétől, ennek legalább némi nyoma maradt volna a csatáról szóló jelentésben.

Belogh utódja a korponai főkapitányságban Fáncsy György lett.

9. Dennai és gordavai¹⁾ Fáncsy György (1583—1588.)

Fáncsy régi magyar család sarja, mely a XVIII. század végén halt ki. A család túl a Dunán és Dráván virágzott, a fejrmegei Fáncs pusztától vette nevét, az előnevét képező Denna Somogyban, Gordova pedig Verőce vármegyében van.

Ezen családból származott a korponai főkapitány is, ki Bozók katonáskodván, elvette Balassa Menyhért lányát feleségül s vele kapta a bozóki várat és uradalmát, melyet Balassa a prémontrei rendtől erőszakkal elvett.

Fáncsy György 1562-ben részt vett a szerencsétlen szécsényi csatában, török fogságba került, melyből kiváltatván Bozók várában kapitánykodott mindaddig, míg a királyi kegy Korpona védelmével meg nem bízta.

Mint korponai főkapitánynyal, először 1583. decemberében találkozunk. 1584. január 21-én ugyanis Selmec azt írja Körmőcnek, hogy az ünnepek (karácsony) előtt Fáncsy nálunk volt s megígérte, hogy éber szemmel fogja kísérni a Korponára jött két pribéket. Most ismét két pribék jött Korponára. Azért a város a többi bányaváros nevében írt Fáncsynak hogy ne ereszsze őket szabadon, mert veszélyt hozhatnak az egész környékre.²⁾

Fáncsy másnap Korponáról Katha Péter- és más pribékekről azt írja Selmec városának, hogy Kathát már átküldötte volna, de árvíz miatt nem tehetette. A másik kettő pedig, kik utána jöttek s a miről azonnal írt Dobó Ferenc kerül. főkapitánynak, az eltávozott bég juhászhadjai voltak és a juhok eladása után Korponára jöttek. Most is inkább akarnának pásztorok lenni, mint katonák. Továbbá nem rég jött egy, kit néhány évvel ezelőtt az eke mellől ragadtak el és most négy foglyot szabadított ki magával, egy bozókit és három lévait. Ezekről is írt Dobónak. Testvére volt Egerben Balassa Bálintnál, kit a törökök lefejeztek,

¹⁾ Bozók-ról is írja előnevét. Páláthy i. m. II. 204. l.

²⁾ Ném. ered. a körmöci levél. 1425.

azért oda ment hogy testvére holmiját magához vegye és Ballassának szolgáljon. Ha valamit hallott volna tőlük, már megírta volna Selmecre, de semmi különöset nem hallott tőlük.¹⁾

Február 17-én kelt levelében arra kéri Körmöc városát, hogy engedje meg Varbóky Jánosnak, ki török fogságba esett és nagy összegű pénzen kell magát kiváltania, hogy a városban és a templom előtt e célra koldulhasson.²⁾

1587. április havában Fáncsy egy elfogott martalócot küldött Körmöcre. Az ottani kamara a kísérőknek, kik a martalócot elfogták, 10 frtnyi ajándékot adott, a város pedig a foglyot kivégeztette.³⁾

Fáncsy katonái nemsokára megint levágtak egy veszedelmes martalócot. A szerencsés legényeket július 28-án a következő levéllel küldte Besztercebánya városához:

»Szolgálatomat from kegyelmeteknek, mint bizodalmas uraimnak. Kegyteknek erről akarok írnom, hogy im valami szegény legények mentek fel oda kegytekhez én híremmel, kik e napokban oda kegytek felé járó martalócot megismervén és reá találván Szécsény között és Kékkő között, elevenen ugyan nem is adta meg magát, hanem levágatta magát és a fejét elhozták. Maloin odabasa (tizedes) neve. Egy néhány (török) rabom vagyok, kit ujonnan fogtak (korponai vitézei) és azt beszélük felőle, hogy csak az idén is többet hordott el 31 gyermeknél. Még nincs két hete, hogy 7 gyermeket vitt el onnan kegytek felől és annak az anyjáért ment volt Szécsénybe, a hol a vitézek rátaláltak és fejét vették. Azért kérem kegyteket, hogy kegytek e szegény legények fáradságát és szerencsére fejeket hogy vetették, kegytek hiába nem hagyván neki, kegytek legyen minden segítséggel nekik szegényeknek. Enmagam is tudom, hogy az volt a lator, ki a bányaságra régtől fogva jár lopni. Ezt bizonynyal írhatom kegyteknek. Annak felett kegytek írjon mellettek az körmöcieknek is, hogy ezek is, a mint ő felsége elrendelte, afféle lator emberekért ne hagyják hiába, de azon kívül kegytek se hagyja va-

¹⁾ Latin ered. u. o. 1439.

²⁾ Korpona. »Georg Fanschy, Obrister zue Karpffen.« Ném. ered. u. o. 1443.

³⁾ Beszterbánya Körmöcnek, április 27. Ném. ered. u. o. I. 26. 9. 1619.

lami kevés segítség nélkül a szegény legényeket, kit én is szolgálhassak meg kegyteknek. Ne vártassa a szegény legényeket hanem kgyd írjon mellettek. Sztracsínyi Gyurkó neve, a ki elöttök volt a legényeknek, ki im ő maga is felment kegytekhez és ő magának meghiheti kegytek szovát. A fő penig itt vagyon Bozókban. Erre kegytektől mind jó választ várok. Isten tartsa meg k. minden jovaival. Datum Korponae 28 Julii. 1587. *Fáncsy György korponai Capitan.*«¹⁾

A büszke és hálátlan Besztercebánya aug. 9-én Körmöcnek írt levelében nem becsülte nagyra Fáncsy vitézeinek tettét, mert csak annyit jegyzet meg róla, hogy az építkezés miatt ki van merülve, mégis Fáncsy kérelmére egy pár tallért dobott a nyakukra.²⁾

Fáncsynak különben mint katonának, sőt mint hadvezérnek is ez időben már oly jó neve volt, hogy ez évi február 10-én a *hadi tanács* Dobó Ferenc után *őt is ajánlotta Ernő kir. hercegnek a dunáninnen kerül. országos generalátusra.*³⁾

Mint ismeretes, 1589-ben erdödi Pálffy Miklós bárót nevezték ki e nagy fontosságú állásra.

1588. október végén és november elején Hardeck Ferdinánd gróf, Pálffy Miklós báró és Dobó Ferenc jelentékeny számú csapatokat vontak össze Korponán azon célból, hogy a szomszéd török várakat megtámadják és visszafoglalják. Miután október 27-én itt hadi tanácskozást tartottak, azt határozták, hogy a se-reget három részre osztva, az egyik Szécsény, a másik Nógrád, a harmadik pedig Kékkő külvára ellen megy. Tervük kivitelét azonban megakadályozta a nagy víz, a kedvezőtlen időjárás s a rossz utak. Abban állapotok meg tehát, hogy Kékkő várát támadják meg. Másnap útra keltek. A vezénylő tisztek között a kiválóbbak közül jelen voltak Geöreögh János Érsekujvárból, Szelestey János Léváról és Sibrik Gáspár Bakabányáról. 1200 ember rendeltetett ki a vár ostromlására, mely október 29-én

¹⁾ Eredeti u. o. 1637.

²⁾ »So haben wir ihnen doch im Ansehung des Herrn Fantschy bit ain par Taler an Halsz geworffen.« Ném, ered. u. o. 1638.

³⁾ Jedlicska Pál: Adatok erdödi báró Pálffy Miklós a győri hősnek életrajza és korához 1552—1600. Eger. 1897. 296. l.

éjjel 1 órakor kezdődött. A külvárat rohammal bevevén, őrségének egy részét levágták, a többi a fellegvárba szorították. A sereg minden módon igyekezett ezt is elfoglalni, de mivel ebben sok volt a török s három külön palánkkal, sövényekkel és bástyákkal volt megerősítve s a magyar seregnek ágyúi nem voltak, a külső várat, hol a török lovasság volt, felgyújtották, a lovakat, zászlókat és fegyvereket elvitték s végül magát a várat is felgyújtván bevették egy kőtorony kivételével, melyből a törökök kétségbe esve védekeztek.

Az erős ostrom 15 óráig tartott. Az ostrom alatt kevesen sebesültek meg, nevezetesen Sibrik s néhány magyar és német katona, de nem veszélyesen. A hajdúk és német katonák közül 6 s a zsoldos magyar katonák közül 6—7 esett el. A magyar sereg innen Korponára tért vissza.¹⁾

A hadvezérek Korponán való időzése alatt történhetett változás a korponai főkapitányságban; a mennyiben 1588. december elején már *nemeskürti Pogrányi Benedek volt korponai főkapitány.*²⁾

Fáncsy, jóllehet visszavonult bozóki várába, ezután is többször jó szolgálatot tett a magyar honvédelemnek s fia Ferenc szintén kiváló szerepet játszott a bányavidéken.

10. Nemeskürti Pogrányi Benedek (1588—1597.)

Pogrányi Benedek nyitrai megyei családból való, mely nevét a nyitrai járásbeli Pogránytól, előnevét pedig a galgóczi járásban levő Nemeskürttől nyerte.

Mint bakabányai kapitánynyal, Balogh Lukács utódjával találkozunk vele először 1580-ban. Ott működött derekasan egész 1588. végeig, midőn állását az előkelőbb korponai főkapitánysággal cserélte fel.

1589. május havában Ernő kir. herceg utasította Pogrányit, hogy a Korpona erődítésére befolyó közmunkaváltsági összeget a városi bírónak adja át.³⁾

¹⁾ Jedlicska i. m. 344. l. A vezérek a sereggel együtt körülbelül nov. 10-ig maradtak Korponán. Jedlicska i. m. 345—347. l.

²⁾ Ez évi dec. 3-án Majthényi zólyomi főispán és főkapitány Körömöczhez írt levelében említi, hogy a törökök készülődéséről sürgős levelet kapott Pogrányitól. Ném. ered. a körömöci levélt. l. 26. 10. 1707.

³⁾ A kir. herceg Korponához. Bécs, május 25. Ném. ered. a korponai levélt.

A következő hónapban a törökök betörték Korponára, hol nagy kárt tettek és néhány embert fogságba vittek. Ernő kir. herceg június 17-én Bécsben kelt levelében részvétét fejezi ki e fölött a városnak s értesíti, hogy Pogrányit utasította, hogy a jövőben jobban vigyázzon az ellenségre s védelmezze a rábizott várost.¹⁾

Október 11-én ugyancsak Ernő kir. herceg tudatja Korpona városával, hogy Pogrányi Benedek helybeli kapitánynak és az itt lakó nemeseknek kötelességévé tette, hogy a katonák és nemesek, kik Korponán házzal, szőlővel, szántóföldekkel, vagy rét-
tel birnak, szintén fizessenek dicát (adót) és osztozzanak a polgárok más terheiben is.²⁾

1590. május 12-én Pogrányi egy félbemaradt kopjatörésnél, párbajnál, melynek Bory Mihály bakabányai alkapitány és Ibrahim drégelypalánki aga között a bakabányai mezőn kellett volna történnie, mint bíró, illetve segéd szerepelt.³⁾

Május 27-én a palánki törökök megjelentek Korponánál, de Pogrányi elűzte őket. Másnap hajnalban a Selmecre vezető útra tértek, honnan két pásztorfiút és négy ökröt vittek el. Pogrányi értesítvén erről Fridrich Pongrác körmöci bírót, panaszosan említi, hogy a törökök azért oly merészek és szabadon ide-oda portyáznak, mert tudják, hogy Pogrányiéknek kevés lovuk van és mindez a katonák hanyag fizetésének eredménye.⁴⁾

1592. március havában a török ismét Korpona ellen igyekeztvén, Pogrányi a bányavárosokat értesítette a veszélyről és kérte, hogy az udvarnál levő követek tájékozzanak a szomorú helyzetet és pontosabb fizetést és nagyobb katonai segílyt eszköz-
jenek ki.⁵⁾

Március 29-én éjjel 10—11 óra között a szécsényi és kék-
kői törökök megtámadták a korponai malmokat, de a korponaiak ezt hamar észrehevén, gyalogságot küldtek ki a kis kapun a Korpona folyó mellett s ez megoltalmazta a malmokat. A törö-

¹⁾ Ném. ered. u. o.

²⁾ Ném. ered. u. o.

³⁾ A párbaj előzményei- és következményeiről l. »Drégely és Palánk«
stb. c. művem 52—54. 56. ll.

⁴⁾ Korpona, máj. 28. Latin ered. a körmöci levélt. I. 26. 10. 1796.

⁵⁾ Besztercebánya Körmöchez, márc. 22. Ném. ered. u. o. I. 26. 11. 1856.

kök ekkor visszavonulván a Tarisznyavárba hatoltak, melyet — nem lévén ott őrség — felgyújtottak s félig le is égett. Másnap reggel megint a nógrádi és palánki törökök jöttek más felől. Az éber Pogrányi azonban észrevevén őket, egész Egegig üzte őket. Itt a hódolt parasztok jöttek Pogrányi elé és nem engedték, hogy a törököket tovább üldözzé. A korponai lovasság azután egy ideig figyelve leste a törököket, azután hazatért.¹⁾

Május havában Pogrányi katonasága és a korponai polgárság között valami okból oly feszült viszony volt, hogy elintézésére Ernő kir. herceg Pálffy ker. generálist volt kénytelen Korponára küldeni.²⁾

Június 13-án Ernő kir. herceg parancsot intézett Pogrányihoz, melynek értelmében minden helybeli katona, ki polgári telekkel bír és a polgárok jogaiban és szabadalmaiban részesül, a közterhek viselésére is köteles, nevezetesen pedig a külutczák körül épülő palánk építéséhez is tartozik aránylagosan járulni.³⁾

1593. február 8-án Mátyás kir. herceg, a későbbi király, értesíti Pálffyt, hogy f. hó 15-én, vagy legkésőbb 20-án két század nehéz lovasság érkezik Korponára szemlére, mely után fele Kanizsára indul, fele pedig a bányavidéken marad. Utasítsa tehát Pogrányit, hogy elszállásolásukról intézkedjék.⁴⁾

Június 5-én Pogrányi Szily Györgyöt, szászi kapitányt a következőkről értesíti:

»Szolgálatomat ajánlom kdnek. Egy emberem ezennel érkezik, mely azt beszélé, hogy Szécsény felé sok gyalog török takarodott tegnap éjjel és azt is látta, hogy Szécsényt meg is hallatták. Azért kmed adja tudtára Majthényi uramnak és ő kegyelme Thanhauzer (Thanhausen Honor báró, Véghles zálogos ura és főkapitánya) uramnak is, vigyáztasson ő kmek, mert hiában az töröknek gyülekezési nem leszen. Isten éltesse kdet. Karpónárúl, 5. Junii 1593. K: barátja B. Pográny m. p.«⁵⁾

¹⁾ Jedlicska i. m. 449. l.

²⁾ Ernő levele Korponához, Bécs, május 25. Ném. ered. a korponai levélt.

³⁾ Bécs, Ném. más. u. o.

⁴⁾ Bécs, Ném. más. u. o.

⁵⁾ Ered. a körmöci levélt, 1959.

Augusztus 17-én Mátyás kir. herceg értesítvén Korpona városát, hogy a bizonytalan béke folytán ott tartózkodó *Stahremberg Gothárd kapitánysága* alatti század lovasságnak még Korponán kell maradnia. Felhívja tehát a várost, hogy a század szükségleteiről gondoskodják.¹⁾

Október 30-án Pogrányi, Majthényi és Thanhausen Dobronyán hadi tanácskozást tartván, felszólítják a bányavárosokat, hogy miután a háború megkezdődött, kimenetele bizonytalan, az ellenség erős s ők segítséget jelenleg máshonnan nem remélhetnek, a meglepetések elhárítására küldjenek minél nagyobb számú segílyt Zólyomba.²⁾

A novemberi és decemberi diádalmas hadjáratban, melynek fényes eredménye Fülek, Divény, Kékkő Szécsény, Hollókő, Buják, Hajnácskő, Drégely és Palánk várainak s ez által az egész bányavidék felszabadítása, Pálffy oldalán részt vett Pogrányi is korponai helyőrségével.³⁾

1594. február 4-én Pálffy a Nógrád visszafoglalására teendő előintézkedések megtételére a bányavárosokba teljes felhatalmazással Pogrányit küldte.⁴⁾

A zólyomi helyőrség Korponán keresztül menetelt s innen március 1-én Majthényi felhívta Kőrmöcbányát, hogy miután holnap indulnak Nógrád visszavívására Mátyás kir. herceg táborába, a bányavárosok élelmi szereket küldjenek a csapatok számára.⁵⁾

Március 7-én Pálffy hadával Palánkról Nógrád alá érven, 8-án ostromolni kezdte a várat és szüntelen lövette egész nap és éjjel ugy annyira, hogy másnap dél előtt Pogrányi és Bory bakabányai kapitány Alaj béggel, a vár parancsnokával tárgyalván, ez délben a várat őrségének oldalfegyverrel való szabad elvonulás mellett feladta.⁶⁾

¹⁾ Bécs. Ném. ered. a korponai levélt.

²⁾ Dobronya, Latin ered. a körmöci levélt. 1980.

³⁾ Horváth Mihály: Magyarország történelme. Pest, 1861. III. köt. 325—326. II.

⁴⁾ Pálffy parancsa a bányavárosokhoz. Érsekújvár febr. 4. Ném. ered. a körmöci levélt. I. 26. 12. 2018.

⁵⁾ Ném. ered. u. o. 2030.

⁶⁾ Nyízsnyánszky i. m. 129. I. Markus Péter Leiner Farkas körmöci bíróhoz. Nógrád márc. 10. Ném. ered. a körmöci levélt. 2035. Pogrányi részt

Midőn vidékünk megszabadult a törökök rablásai- és égetéseitől, nemsokára új, még pedig nem kisebb csapás érte az által, hogy téli szállásokra német és vallon (holland-belga) katonaságot helyeztek ide, mely hatalmát a békés polgárokkal érezette, kegyetlenebbül bánván vele, mintha ellenség lett volna.

1594-ben a tél beálltával az *Öttingen-ezred* volt elszállásolva Korponán, melynek illő ár mellett élelmi szerekkel való ellátását Mátyás kir. herceg dec. 31-én Bécsben kelt levelével hagyta meg a városnak.¹⁾

1595. elején pedig a *Rattenau-féle német ezredet* szállásolták el Korponán és a szomszéd falvakban. Az ezredes, *Hannibal Jakab* Korponán lakott. A katonaság sok kihágást és erőszakoskodást követett el és sok fuvarost, kik takarmányt és élelmi szereket hoztak neki, levágott és agyonlőtt, Egy ízben maga az ezredes vagy 60 fegyveressel Bozókra menve, a várba lövett, urát, Fánicsy Györgyöt provokálta és egy vajdáját a németek agyonlőtték. Erre Fánicsy kiküldvén huszárait, ezek 17 németet részint agyonlőttek, részint pedig lekasaboltak. Maga Hannibal is sebesülten futott vissza Korponára. Itt riadót fuyatva katonáit a piacon összegyűjtötte. A polgárok félelmökben ki sem mertek jönni házaikból. Ekkor megtámadta Pogrányi főkapitány házát, néhányszor kapujába és ablakaiba lövett. Az erőszakoskodások megbüntetésére, miután a korponaiak panaszt emeltek ezek ellen, a király biztosokat küldött Korponára.²⁾

1596. január 21-én, az Esztergom visszavétele után téli szállásokra hazánkban maradt *vallonokból* egy jókora csapat Korponára vonult be, hol úgy a polgárság, mint Pogrányi főkapitány a legnagyobb előzékenységgel fogadták, tetszésük szerint elszállásolták és élelmi szerekkel ellátták; midőn azonban a várostól azt kívánták, hogy pecsétje alatt előre adjon nekik bizonyítványt, hogy jól viselték magukat és semmi panasz nem volt ellenük és a város ezt megtagadta, a legnagyobb zsarnokságot

vett 1595-ben Párkány, Esztergom és Visegrád visszafoglalásánál, valamint a következő harcokban is Pálffy mellett.

¹⁾ Ném. ered. a korponai levél.

²⁾ Nyizsnyánszky i. m. 130. I. u. o.

kezdtek üzni a polgárokon, hat nőt, köztük Bohus János¹⁾ közel várandós feleségét is, meg akartak becsteleníteni, de elűzettek. A polgárokat oly gyalázó szavakkal illették, melyeket egy becs-telen személy is alig lett volna képes elszenvedni. *Basilius János* tört rántott a városi bíróra és *Csery Ferenc* és *Domaniky Pál* nemesek előtt fenyegetődztek, hogy sok özvegyet és árvát hagy-nak hátra és annyi kárt tesznek, amennyit sok száz más lovas sem tudna tenni.

A város ezenkívül arról is panaszkodott Mátyás kir. hercegnék és Pálffynak, hogy a vallonok borért több mint 100 tal-lérral tartoznak és nem akarnak sem fizetni, sem pedig erről elismervényt adni. A magyar katonák a főkapitánynyal együtt, kiket a vallonok szintén elnyomnak, kénytelenek lesznek elmenni hogy a további gyalázatot elkerüljék s ha ezek eltávoznak, a vá-roznak tönkre kell mennie. Arra kérte tehát a herceget és Pálffy-t, hogy helyezték el innen a vallon katonaságot.²⁾

Egy másik, szintén Pálffyhoz intézett levelében a város ismétli kérelmét s panaszosan említi, hogy Korpona város pol-gárai nemcsak a helybeli katonaság miatt, mely az ellenség kö-zelsége folytán 40 év óta tartózkodik itt, jutottak a legnagyobb nyomorba, hanem főleg azért, mivel két év előtt itt volt a Stah-remberg-féle lovasság, mely több mint 400 tallérral maradt adós, egy év előtt pedig az Öttingen-, majd a Rattenau-ezred volt itt egész télen át szálláson s ezek minden házat és elzárt szobát feltörték és a szegény emberek holmiját erőszakkal elvették. Az okozott kár felülmúlja a 4000 tallért. A múlt évben a táborban (Esztergom, Párkány, Visegrád bevételénél) levő katonaság fen-tartására 1000 tallért kellett fizetniök. Most pedig nyakukon van-a vallon lovasok, kik teljesen kiszipolyozzák a várost s ha el nem viszik őket innen, akkor a polgárság lesz kénytelen itt hagyni a várost. Kéri tehát Pálffy-t, hogy a vallonokat helyez-tesse el Korponáról.³⁾

¹⁾ Pethőfalvi Bohus-család zólyommegyei eredetű. Egyik ága Korpo-nán telepedett le a XVI. században. A család ma is él még Korponán. Tö-rök i. m. VI. k. 263. l.

²⁾ A város kérvénye Mátyáshoz és Pálffyhoz, jan. 23-án. Mindkét ném. fogalm. a korponai levélt.

³⁾ 1596. hó és nap nélküli ném. fogalm. u. o.

A korponaiak gyakori panaszaire márc. 26-án Mátyás kir. herceg meghagyta Pálffy-nak, hogy a vallonokat az immár közeledő melegebb időben mostani szállásaikról helyezze el oly helyekre, hol közelebb lesznek az ellenséghez s hasznukat lehet venni ellene.¹⁾

1598. elején a garázda vallonok megint voltak Korponán elszállásolva, kiket hosszas kérelmek után az udvar által kiküldött Borbély Ferenc biztos március havában a zólyomiakkal együtt a nyitrai megyei Tardoskreddre és Nagyszegre (Egyháznagyszeg) helyezett át.²⁾

A hont-nógrád-esztergomi török várak visszafoglaltatván, a bányavidéken a török ellen egyelőre nem volt szükség állandó helyőrségekre. E miatt Pogrányi is helyőrségével elhagyta Korponát s Pálffy, ki győzedelmes hadjárataiban becsülni tanulta őt, kinevezette maga mellé kerületi vicegenerálisnak. Ezentúl a generalátus székhelyén, Érsekújvárott lakott Pogrányi, valóságos jobb keze volt Pálffy-nak s ennek 1600. április 23-án történt halála után több mint egy évig teljes felelőséggel maga vezette a generalátus ügyeit. Vicigenerális maradt Thurzó György gróf (1601—1604), valamint Kollonich Szigfrid báró (1604—1610) generálisok alatt is. Rudolf király a derék katonának, érdemei jutalmául, Veghles várát és uradalmát adta zálogba, melyet családja 1639-ig bírt.³⁾

Az 1599-iki októberi tatár-betörés alkalmával főleg *Fáncsy György*, a jó öreg szomszéd és volt korponai főkapitány örködött Korpona felett Bozókraól.⁴⁾

Az 1599—1600-iki télen megint 300 vallon katona volt elszállásolva Korponán, kik mint rendesen nagy kárt okoztak a városnak, sőt 1600. április havában Berencsfalvát is kifosztották.⁵⁾

¹⁾ Mátyás parancsa Pálffyhoz, Bécs, márc. 26. Ném. más. u. o.

²⁾ Bakabánya Ujbányának, márc. 15. Ném. ered. a körmöci levélt. I. 26. 14. 2396.

³⁾ Péch Antal: Alsó Magyarország bányamivelésének története. 1887. II. köt. 356. 693—694. 711—712. II.

⁴⁾ »Az 1599-iki bányavidéki tatárjárás« c. tanulmányom a korponai felső népisk. 1898—1899. évi értesítőjében.

⁵⁾ Selmec Körmöchez, 1600. ápr. 28. Német ered. a körmöci levélt. II. 26. 1. 48.

1601. elején a zsold nélküli szabad hajdúk kóboroltak és éhségtől raboltak a felvidéken és pedig oly nagy számban, hogy például az általuk veszélyeztetett Korpona védelmére s megfékezésükre február 6-án 1000 gyalog és 400 lovas katonát vontak össze Korponán.¹⁾

1602-ben mint Hontvármegye felkelő csapatának vezére, Korpona főparancsnoka is volt az itt székelő *Palásthy József alispán*, ki ez évi szeptember 19-én Thurzó kerül. főkapitány parancsára Korponáról figyelmezteti Selmec városát, hogy a török nagy hatalommal Erdélybe készül. Mielőtt azonban ezt tenné, nagyon könnyen megtörténhetik, hogy karddal és tűzzel jelöli meg útját a bányavidéken át. Azért a generálistól kapott megbízás folytán felhívja a várost, hogy a polgárság fejenként fegyvert fogjon és készen legyen, hogy az ellenség esetleges támadása ellen az ország többi népével kivonuljon. Mindenek előtt pedig Korponára küldjön 300 embert.²⁾

1604. október 1-én a török fenyegető magatartása folytán *Fáncsy Ferenc, Palásthy József és Bende Miklós Korponáról* a kerületi főkapitány nevében felszólítják Selmec városát, hogy legalább 100 puskást küldjön Korponára, kik velük (a korponai inszurgens csapattal, fegyveres polgárokkal) és a vármegye seregével holnap Szebellében, vagy a hol szükség kívánni fogja, egyesüljenek és az ellenségnek e vidék pusztítására vonatkozó törekvését megghiúsítsák.³⁾

E közben kitörvén a Bocskay-fölkelés, 1605. évi január 3-án Korpona városa Rédey Ferenc, Bocskay István fejedelem hadvezére előtt kapitulált.⁴⁾

Rédey január 26-án Korponáról szólítja fel Bars vármegyéet, hogy a fejedelem hiveihez csatlakozzék.⁵⁾

¹⁾ Tribel Gáspár Körmöchez, Beszterceb. febr. 6. Német ered. u. o. 206.

²⁾ Ném. fordítás u. o. II. 26. 2. 350.

³⁾ Latin ered. u. o. II. 26. 3. 708. *Fáncsy Ferenc, György fia, Palásthy József honti alispán, Bende valószínűleg a Korponai polgári őrseg parancsnoka.*

⁴⁾ Nyizsnyánszky i. m. 139.

⁵⁾ Szerémi: Emlékek Barsmegye hajdanából, Bpest, 1896. 16. l.

11. Szelényi Gyürky Benedek (1605—1606.)

Gyürky mint Bocskaynak hive, az ő uralma alatt Korpona főkapitánya volt.¹⁾

Alatta említetik *Buday Mátyás*, mint *korponai kapitány* 1605-ben és *Hindy Péter alkaptány* 1606-ban.²⁾

Bocskay fölkelése alatt Korpona nagy szerepet játszott, világtörténetileg fontos események történtek falai között, midőn 1605. évi november és december hónapjaiban a fejedelem elnöklete alatt az 1606-iki bécsi békekötés pontjait tárgyaló országgyűlés itt tartatott s újabb alkotmányunk alapjait itt rakták le. Itt adta ki Bocskay dec. 12-én híres szabadságlevelét a hajdúk részére s fogadott fényes lengyel és török követségeket.³⁾

Midőn azonban a fölkelés után a királyiak átvették a várakat, Korpona is új parancsnokot kapott és ismét volt helyőrsége három éven át.

12. Nemeskürti Pógrányi János (1607—1610.)

1607. július 26-án Mátyás kir. herceg Bécsben kelt levelében értesíti Korpona városát, hogy tekintve Pógrányi Jánosnak a király és az ország érdekében tett hű szolgálatait, neki a király nevében a korponai kapitányságot adományozza. Meghagyta neki, hogy a fontos okokból reá bízott városi kapuk kulcsaira és mindarra, a mi e város biztosítására és békében való fentartására szolgál, szorgosan vigyázzon és az ő előleges tudta és beleegyezése nélkül egy városi kapu se zárassék be, vagy nyitassék ki. Együttal megparancsolja a város polgárságának, hogy Pógrányit mindenben, a mit ő felsége szolgálata érdekében parancsolni fog, respektálja és ő felsége ellenségei ellen Korpona városa és a vára védelméhez parancsára és kívánságára hiven segítséget nyujtson. Viszont neki is adott utasítást arra nézve,

¹⁾ Egy 1605. dec. 28-iki feljegyzés a korponai levélt.

²⁾ Nyizsnyánszky i. m. 145. *Imbreviatura civitatis Corponensis*, pag. 7. a korponai levéltárban.

³⁾ Károlyi Árpád: A korponai országgyűlés 1605-ben. Budapest, 1896. 225. l.

hogy katonáival egyetemben hogyan viselje magát a polgárság irányában.¹⁾

Pogrányi János, Benedeknek, a volt korponai főkapitánynak és az akkori kerületi vicegenerálisnak fia volt. Katonailag valószínűleg atyja oldala mellett képezte ki magát. Felesége Bottka Katalin volt. Öcscei György és Ferenc is kiváló katonák voltak. Az első az érsekujvári alkapitányságig, a második a palánki főkapitányságig vitte fel a dolgát.

Alatta *korponai alkapitány Kanizsai Péter* volt.²⁾

Sok gondot okozott neki a szerteszét kalandozó, volt Bocskay-hajdúk fenyegető agatartása.

1607. november 27-én atyja Pogrányi Benedek meghagyja a bányavárosoknak, hogy a szabad hajdúk által fenyegetett Korponára 200 gyalogot, Véghlesre pedig 50-et küldjenek segítségül.³⁾

December 5-én ismétli e parancsát.⁴⁾

Midőn pedig a városok halogatták a segély küldését, december 16-án ingerülten írja nekik, hogy az imént vevén és elolvastván levelöket, nagy elfoglaltságában hibázott az olvasásban, mivel azt hitte, hogy 100 gyalogot már küldtek Korponára; a korponai kapitány leveléből azonban az ellenkezőről értesült, t. i. hogy még eddig semmi katonai segélyt nem kapott tőlük. Elolvastván tehát újból levelöket, látta, hogy még minden a régiben van. Szent Isten, micsoda hűség ez! Még ezekben a veszedelmes időkben sem tesznek semmit. Bezzeg Bocskay idejében egy juhász megkeresésére is minden kívánságot teljesítettek, az Istentől adott és törvényesen megkoronázott királynak pedig nem engedelmeskednek. Ő ki lesz mentve, tegyenek, a mit akarnak, de egyszer megbánják, hogy ezt a dolgot elhanyagolták.⁵⁾

A hajdúk részéről fenyegető veszély elmulta és a Bocskay-fölkelés okozta forrongás lecsendesedése után Kőrpóna ismét elvesztette kapitányát és helyőrségét, s 1610. április 8-án Draskovich János kir. tárnokmester, hadi tanácsos és dunáninnyi

¹⁾ Ném. ered. a korponai levéltárban.

²⁾ Imbreviatura civitatis Corponensis p. 88. u. o.

³⁾ Érsekujvár. Latin ered. a körmöci levélt. II. 26. 4. 890.

⁴⁾ Érsekujvár. Latin más. u. o. 898.

⁵⁾ Érsekujvár, latin ered. u. o. 914.

kerületi biztos *Korpona kulcsait és védelmének felügyeletét a város tanácsára bízta*. Ugyanekkor a tanács és a polgárság esküt tett, hogy a várost a király hűségében megtartja, védelmezni fogja és a király biztosainak engedelmeskedni fog.¹⁾

1619-ben Korpona Bethlen Gábor felkelő fejedelem hatalmába kerülén, hadvezére Thurzó Szaniszló gróf, érsekújvári generális 1620. december 12-én Morvay Jánost küldte ide, hogy a helybeli hadi szereket leltározza és a leltárt a város és vár kulcsaival *Szelényi Andrásnak*, a város birájának adja át.

Morvay *Tauffhoffer Mátyás volt korponai hadi szertárostól* nevezett napon a többi között a következő szereket vette és adta át Szelényi birónak: 1 Miksa-féle dupla falkonet-ágyu sassal, 2 fontos, tengelyen és kerekeken, 1 Ferdinánd-féle dupla falkonet, 2 fontos, tengelyen és kerekeken. 1 Rudolf-féle dupla falkonet 2 fontos, ráöntött sassal, rongált tengelyen és kerekeken, 54 ép és rongált szakállas puska, 10 muskéta, 60 jó és rossz puskacső, 55 nagy és kis portartó, 4 szakállas puska golyó-model, 2 mázsa 47 font löpor, 87 darab gyújtó kanóc, 6 Landsknecht szerelvény rohamsisasokkal, 61 rohamsisak szerelvény nélkül, 63 öreg, romlott Landsknecht-lándzsa, 16 öreg oldalfegyver, 18 darab 18 fontos sugárágyú-golyó, 190 darab 3 és 4 fontos sugár ágyu golyó, 300 drb 2 fontos dupla falkonet golyó, 103 drb 1½ fontos falkonet golyó, 446 drb 1 fontos falkonet golyó, 90 »vor Irrette« golyó, 4200 nagy és kis szakállas puska golyó, 125 db 18 és 30 fontos kögolyó, 80 vas sulyok, 1 ércmozsár porzúzásra, 4 réz fecskendő, 1 összetörve, 2 szénserpenyő, 1 vasrostély, 3 tűzgolyó, 39 tűznyíl, 23 roham lándzsa, 8 ostrom koszorú, 51 szurok koszorú stb.²⁾

1623. december 27-én Bethlen fejedelem értesíti Korponát, hogy »bizonyos számú vitézeinket vigyázásnak okáért szállítottuk az hűségtek városában, kiknek kemény instrukciónk alatt, hogy senkit ne háborgassanak, sarczoltassanak, marhájokat, ruhá-

¹⁾ A reverzális a korponai levélt. Nyizsnyánszky i. m. 155. l.

²⁾ Nyizsnyánszky i. m. 171—172. Morvay tiszteletére régi korponai vendégszerető szokás szerint lakomát rendeztek, melyen a város számlájára 1 frt 12 denár ára bor fogyott el. Az 1620-iki városi számadások a korponai levélt.

jokat el ne ragadozzák, meg is parancsoltuk. Sőt hogy az nemes vármegye az porta szám után élést, abrakot, szénát szállíttasson be nékik, meghagytuk. Hagyjuk annak okáért és parancsoljuk is hűségteknek, hogy bebocsátván őket várostokban, szállást rendeztesen nékiek és értelemben lévén velek szorgalmatosan is vigyázzon, kit mi is vehessünk kedvessen.«¹⁾

1626. szeptember 25-én a törökök, Bethlen szövetségesei feljöttek Korponáig, honnan 55 személyt fogságba hurcoltak és igen sok marhát zsáknányoltak. Harmad napra azonban Bethlen közbenjárása folytán 46 személy szabadon bocsáttatott és a barmot is visszaadták.²⁾

1632-ben nagy veszélyben volt Hont vármegye, melynek védelmét alispánja *Palásthy Pál* intézte. Ez július 9-én Berencsfalváról Selmec városához a következő levelet intézte.

»Szolgálatomat etc. Ez elmúlt congregatiókkor bíztam reám az nemes vármegye, hogy ez mostani hírekhez képest megtaláljam kedet levelem által, hogy ketek is lenne valami segítséggel, mivelhogy im az szegénységet is mind füstönként veszszük fel és ugyan ma mustrálom is Princzfalván őket. Kedet azért kérem, ked bár csak Korponára küldjön, a mennyi lehetséges, annyi számú gyalogot, hogy (kitől Isten oltalmazzon) ha az török erre csapna valamely felé, mehetnének egymás segítségére. Az gyalogokat pedig mi egy részit ide szállítjuk Princzfalvára, más részit Bozókba, az harmadikat Keszihóczra. Ketek a mit cselekszik, maga s hazája oltalmáért cselekszik. Tarcsa meg Isten kedet sokáig jó egészségben. Datum in possessione Princzfalvensi, die 9 Julii, 1632. Kednek szeretettel szolgál *Palásthy Pál* Hontvármegyének vice ispánja m. p.«³⁾

E levélre Selmec városa 50 gyalogot küldött Korponára.⁴⁾

1640. december vége felé egy török lovas csapat jelent meg Korponánál, de a vigyázat folytán nem tett kárt.⁵⁾

¹⁾ Ered. u. o.

²⁾ Nyizsnyánszky i. m. 187. l.

³⁾ Ered. a körmöci levélt. II. 26. 8. 1992.

⁴⁾ U. o. 1994.

⁵⁾ Szombathely János drégely-palánki kapitány levele, mint melléklet Ujbányának dec. 31-én Selmecre írt leveléhez. u. o. II. 26. 9. 2269.

II. Rákóczy György felkelése alatt Korpona is meghódolván a fejedelemnek, 1645. júl. 19-én a város Csernák János jegyzőt és Bisztriczky András szenátort küldte ki követségbe Rákóczyhoz a morvaországi hodoltni táborába. A követek 20 jól felfegyverzett gyalogost adtak át a fejedelemnek.¹⁾

1647. szeptember 24-én nagy török sereg megközelítette Korponát, foglyul ejtett 43 embert, Göczel György előkelő polgárt agyonlőtte és a városnak mintegy 400 darabból álló tehéngulyáját pásztorostul elhajtotta. A polgárok fegyvert ragadva, kimentek az ellenség után, de már akkor távol járt gazdag zsákmányával. A város jelentést tevén erről Pálffy Pál nádornál, 50 huszárt kért helyőrségül.²⁾

Ezen gyászos esemény után Korpona városa hosszú szünet mulva ismét káptott rendes kapitányt sztrigovai és kelecsényi Madách Gáspár személyében és helyőrséget is.

13. Sztrigovai és kelecsényi Madách Gáspár (1648—1658?)

Madách Gáspárról biztosan csak azt tudjuk, hogy 1652. szeptember 17-én Súly Benedek léval seregbíró levelet írt neki Korponára, mely szerint Pogrányi Ferenc drégelypalánki főkapitány azt a hírt kapta, hogy »Esztergomhoz mind fejevári, pesti, budai és több végbeli török mind oda gyülekezett volna és valahova leszen, de egyáltaljában elmennek.« Legyen tehát »szorgalmatos vigyázásban.«³⁾

Zólyom vármegye is Erdödy István vezérlete alatt 100 gyalogost küldött Korpona őrizetére, kiket a város tartott el. Erre nézve szeptember 17-iki közgyűlésén elhatározta, hogy minden polgár és nemes ember hetenkint 2 kenyeret ad e célra, Erdödy kap hústra hetenkint 1 frt 50 denárt és 3 kenyeret. A város két kapujában állandóan 2 szakasz, vagyis 20 gyalogos álljon őrt, a többi 6 szakasz pedig a külváros kapuiban. Ünnepeken nagyobb számú fegyveres álljon a kapuknál, hogy a

¹⁾ Nyizsnyánszky i. m. 193. l.

²⁾ »Honti végvárak a török alatt« c. cikkem a Honti Naptárban. 1900. évf. 30—35. II. Göczel György 1634-ben korponai bíró volt »Korpona sz. kir. város bírái és polgármesterei 1274—1898.« Ipolyság. 1898. c. művem 7. l.

³⁾ Pogrányi Súlyhoz, Palánk, 1652. szept. 15. Más. a körmöci levélt. II, 26. 12. 2646. Súly Madáchhoz, Léva, szept. 17. Más. u. o. 2647.

vidékiek, főleg pedig a hódolt parasztok ezt lássák és hiresztelik. A polgárok is szokott módon álljanak őrt. A megyeiek a városban fegyverrel járjanak.¹⁾

1654-ben a tavasztól kezdve a törökök Korpona, Bakabánya, Selmec és Bélabánya városaiból annyi népet vittek fogságba, hogy hallani és borzasztó. Legujabban is Korpona városáig számuldozva, 17 embert ejtettek foglyul.²⁾

A sűrű panaszra az 1655-iki pozsonyi országgyűlés 3. t. c. 19. §-a értelmében Korponára állandóan 100 lovas rendeltetett.

1658. szeptember 12-én Korpona városa magyar lovassága számára a körmöci kamarától port, golyót stb. kérvén, panaszkodik, hogy a város oly gyakori megrohanásoknak van kitéve, hogy a polgárok fényes nappal sem mehetnek igen biztosan a kapukon kívül, mindjárt elfogják vagy levágják őket a törökök. Augusztus 5-én is kibontott zászlókkal jöttek a városhoz és az ellenük kitörő polgárokból 9-et levágtak. Pár nap múlva hasonlóképen, úgy hogy az elmúlt néhány nap alatt 23 polgárt részint megöltek, részint pedig elhurcoltak. A törökök 11 év óta 300 polgárától fosztották meg a várost és marhaállományát is sokszor hajtották el.³⁾

Az 1663-iki gyászos hadjárat alatt, melyben Érsekújvár, Surány, Komját, Nyitra, Verebély, Léva, Drégely-Palánk, Hollókő, Buják, Szécsény és Nógrád elbukott, nagy veszélyben forgott Korpona vidéke is. A hódító törökök, de kivált tatár segédcsataik pusztítva kószáltak a környéken.

Bory Mihály kir. táblai bíró és Wesselényi Ferenc gróf nádor jószág kormányzója, városunk hős fia, ki a Wesselényi-féle összeesküvésben országos szerepet játszott, összeszedvén a környékbeli népet, nagy csapást mért a portyázó tatárookra.⁴⁾

¹⁾ Nyizsnyánszky i. m. 202. l.

²⁾ Koháry István szécsényi főkapitány Forgách Ádám gróf dunán-inneni ker. generálisához, hó és nap nélkül. Mocsáry Antal: Nógrád vármegyének esmertetése. Pest, 1826. III. k. 191—194. ll.

³⁾ Latin fogalm. a korponai levélt.

⁴⁾ Pauler Gyula: Wesselényi Ferenc nádor és társainak összeesküvése. 1664—1671. Bpest. 1876. I. köt. 75. l.

A korpona-vidéki ütközetnek sok nyoma van a korponai és a környékbeli halotti anyakönyvekben.¹⁾

A hont-nógrádi várak második elestével újra kezdődik egy másik hősi korszak, melyben Korpona ismét fontos hadtörténelmi szerepet játszik, miként a XVI. század második felében.

Hanzsa nógrádi bég már december 11-én két fenyegető levelet küldött Korponára, egyet *Szelényi János honti alispánhoz*,²⁾ egyet pedig a városhoz.

Az első érdekes levél így szól:

»Ezen levelem adassék koloni Szelényi Jánosnak, énnekem vitéz barátomnak hamarsággal és saját kezében.

Isten áldja meg kdet vitéz Szelényi János barátom uram. Szolgálatomat ajánlom vitéz barátom uramnak.

Én ezen szomszédságban lakozó, hatalmas és győzhetetlen török császárnak fő bégje Nógrádon Hanzsa bég. Mivel a hatalmas császár most nekem a nógrádi fő bégséget adta, én szombaton, úgy mint ezen december havának 8-ik napján ide Nógrádra érkezém, miután a hatalmas császár engem ide küldött, hogy ezen tartományát őrizsem és védelmezsem. Azért írok neked, szerelmes vitéz barátom, hogy ti is hódoljatok meg a hatalmas császárnak, ti Korpona és az ott körül fekvő és még hódolatlan faluk és városok. Ha ti, vitéz barátom uram, ezt meg akarjátok tenni, most még van időtök hozzá, mert im azért küldött ki engem a hatalmas császár, hogy a kik térdet és fejet hajtanak, védelmezzük és őrzjük legyek. Akarok is szorgalmas vigyázásban és örködésben lenni, ha ti most szép szerivel megadjátok

¹⁾ Így a korponaiban: Aug. 24. Královszky András nyíllal megölve, 25. Kovács János Palánkról a tatárok által megtörve, 27. Czutt György Szászból a tatároktól levágva, szept. 1. Bolt István Palánkról lelőve, 6. Lénárt István nyíllal megölve, 20. Davidis András a huszárok által lenyakazva, okt. 7. Vámos János a törököktől meglőve. A városi ez évi számadásokban fel van jegyezve, hogy azon emberek, kik a tatároktól megölt Czuttot behozták, 40 denárt kaptak, a tatárok fejeit karóra szűrő ember 40 denárt, a tatár-támadás idején néhány éjen át örködő tűzerek 1 frt 40 denárt, Hruska Menyhért a karókért, melyekre a tatárok fejeit szúrták, 6 denárt, a tarisznyavári (»In Tarisznya-Vár«) őrség 1663. júl. 7— 1664. jan. 5-ig hetenkint 2 frtot, összesen 52 frtot.

²⁾ »Hontvármegye alispánjai« c. cikkem a Honti Lapok 1901. 12. sz. A vármegye székhelye már rég óta Korpona volt és alispánjai voltak a város főparancsnokai is, miként Palásthy Józsefnél és Pálnál láttuk.

magatokat és adót fizetve, munkás alattvalók lesztek. Most van időtök. Küldjétek követeket és embereket magatok közül és jó-akarónak találtok engem. Ha azonban nem hajttok szép szóra, akkor a hatalmas császár hadi népe két helyen közel lévén (Nógrádon és Drégely-Palánkon), fogadom igaz hitemre és tisztességemre, hogy tűzzel és karddal és nagy hatalommal rátok megyek, óráját sem tudjátok; égetéssel és rablással, öldökléssel leváglok, elpusztítlok, semmivé és hamuvá teszek benneteket minden jószágtokkal és házatokkal. Azért irok én, vitéz barátom uram, gondoljátok meg, mert jobb lesz ideje korán házatok és udvarotok fentartásáról gondoskodni. Ne gondoljátok, hogy eddig is békében maradhattatok volna, ha Apaffy Mihály erdélyi fejedelem¹⁾ nem könyörgött volna értetek, mivelhogy a császár alattvalói akartok lenni és ezért nem érte támadás tartománytokat és házaitokat, hanem meg voltatok kimélve és azért vannak a hatalmas császár hadi népei Vácznál, Pöthönél (Pestnél?) és Szigetvárnál néhány százezernyi számban s engem is azért küldött előre a császár, vajjon akartok-e alattvalók lenni? Ha igen, akkor jó, ha azonban nem akartok, akkor meghigyjétek bizonynyal, hogy minden órában fejetekre érkezik a hatalmas császár ereje,

¹⁾ Apaffy, az árnyék-fejedelem, 1663. október 22-én az Érsekujvár melletti török táborból a felvidéki vármegyék- és városokhoz proklamációkat intézett, hogy hódoljanak meg a törököknek. Így Körmöcnek ezeket írja: »Az fővezér (nagyvezér) ő nagysága parancsolá kijövetelünket, az hova... elérkezvén, ... azon voltunk, miképen édes nemzetünkötől az pusztító fegyvert és végső romlást elfordíthatnók és... békeséget és csendességet szerezhethetnénk Magyarországnak Isten kegyelméből még megmaradott részeinek. Nem is volt haszontalan... esedezésünk, mert az fővezér ő nga szívét Isten meglágyítván, arra hajla ő nga, hogy ha ktek hatalmas császár fényes köntöse és ótalmazó szárnyai alá folyamodik, kész leszen a kegyelem... Ktek hatalmas győzhetetlen császár után ő nga kegyelmét is meg ne vesse és mentől hamarabb mi általunk ő ngát megtalálni el ne mulassza... Intjük azért kteket, ... hatalmas győzhetetlen török császárhoz való folyamodásával mind azokat igyekezzenek kerülni és... fejet hajtván, cselekedje inkább szabad akaratra szerint, melyet azután haszon nélkül kénytelenségből is meg kell cselekedniök... Ide jövő ktek embereinek bántódása nem leszen... Kteket keresztyéni igaz hitünk szerint bátorságosokká teszszük, bízvást jöhetnek mehetnek hozzánk ktek emberei minden nyavalya és akadály nélkül«. Ered. a körmöci levélt. II. 26. 13. 2816. Hasonló levelet kapott Apaffytól Korpona is. L. Besztercebánya Körmöchez nov. 3. Ném. ered. u. o. 2830.

háborgatva és bizonytalanságban lesztek, ti városok és faluk, teljesen kirabolnak és elpusztítanak benneteket és házaikat. És ezt adom tudtadra, vitéz Szelényi János barátom uram. Isten áldjon meg téged és a szomszédságot. Erre jó választ várok. Hanzsa bég, nógrádi fő bég. Kelt Nógrád várában. 1663. december 11-én. P. S. Te már ismersz engem, vitéz barátom uram, mert az egri jancsárok agája, utána pedig váci bég voltam, ezt a darab országot elégszer jártam be s azért ott Korpona körül is jó ismerős vagyok. Isten velünk.«¹⁾

A Korpona városához intézett levél a következőleg hangzik:

»Ezen levél adassék a korponai birónak és esküdteknek.

Én Hanzsa bég a hatalmas és győzhetetlen török császárnak fő bégje Nógrádban. Mivel a hatalmas császár a nógrádi fő bégséget nekem adta, hogy az egész nógrádi tartomány és minden felett, a mi ott a hatalmas császáré az alattvalókkal együtt, őrszemet és védelmet tartsak, parancsolom nektek, korponai bírák és esküdtek: Ti is tudjátok, hogy az én hatalmas császáromnak Lévánál fekvő hadai titeket is megtámadtak, romlásba döntöttek, felperzselték és kiraboltak volna, mint más vidékeket, hanem az erdélyi fejedelem azt mondta a hatalmas vezérnek, hogy ne tegye azt, mert ti a hatalmas császár alattvalói lesztek, meghódoltok és megadjátok magatokat neki. Azért írok nektek, korponai bírák és esküdtek, mit akartok? Ha fejet hajtva alattvalók akartok lenni, úgy azonnal jöjjetek hozzám Nógrádba, ha pedig szép szerivel nem hódoltok meg, mindnyájan fogságba estek. Ha szeretitek magatokat, feleségeiteket és gyermekeiteket, hódoljatok meg, hamarsággal küldjétek be követeketek hozzám; ha pedig nem teszitek meg, úgy esküszöm az én tisztességemre, uraságomra és török hitemre és írom nektek, hogy tüzzel-vassal hirtelenül megrohanlak, óráját sem tudjátok és kirabolok, kiégetlek benneteket és házaikat és udvaraitokat elpusztítom. Azért most még van időtök. Tegyetek, amit akartok. Erre választ tegyetek. Isten veletek. Kelt Nógrádon, 1663. dec. 11-én. P. S. A hatalmas császár titeket énnekem adott, hogy jobbágyim legyetek és lesztek is. Ha bejöttök szép szóra, fogadom az én úri hitemre, hogy semmit se csinállok nektek. Beszélhettek, meg-

¹⁾ Ném. ford. u. o. 2829.

szerződhetek én velem és békével haza mehettek és szabadon, biztonságban lakhattok várostokban.«¹⁾

A két levél német fordítását Korpona városa december 22-én megküldte Körmöcbányának, mint főbányavárosnak, hogy a bányavárosok is tudják magukat mihez tartani,²⁾

A bég fenyegetéseit nem tudta végrehajtani, mert a szultán hadai ekkor már lementek téli szállásokra, a következő 1664. évben pedig kora tavasztól kezdve sok kir. katonaság volt a felvidéken, midőn Nyitrát és Lévát a töröktől visszafoglalták.³⁾

1665-ben azonban már erősebb őrséggel kellett ellátni Korponát. Ez évi március 9-én nevezte ki Lipót király Bory Mihályt korponai főkapitányrá.

14. Kálna- és tegzes-borfeői Bory Mihály (1665—1667.)

Régi és tekintélyes honti család sarja. Két öse Döme és Lőrinc honti szolgabírák voltak 1581-től 1596-ig. Mihály bakabányai, utóbb nógrádi főkapitány nejével, Palásthy Borbalával Korponán birtokot szerzett. Utódai László, Tóbiás, István stb. a XVII. században szintén Korponán laktak.⁴⁾ Bory György 1675—6-ban, Bory Gábor 1767—8-ban a város bírája volt.⁵⁾

A Bory-családból a legnagyobb, habár nem a legjobb hírnévre Mihály a korponai főkapitány tett szert.

Wesselényi Ferenc gróf nádor felismervén ügyességét és tehetségét, felkarolta és mint kir. táblai bírót javainak kormányzójává tette. Értett a fegyverviseléshez és mint már tudjuk szép csatát nyert a dúló tatárokon.

Hadi érdemei és a nádornak hozzá való jó akarata, felkelté iránta a király figyelmét, ki az újra fontos korponai főkapitány-ságot reá bízta.

Lipót kir. 1665. március 9-én parancsot intézett a korponai helyőrséghez, melyben tudtára adja, hogy Bory Mihályt, kir.

¹⁾ Német fordít. u. o. ugyanazon szám alatt.

²⁾ Ném. ered. u. o. u. a. szám a.

³⁾ »Nyitra a törökök alatt« c. cikkem. Nyitramegyei Szemle 1897 38. sz.

⁴⁾ Palásthy Pál: A Palásthyak. Budapest 1891. II. köt. 251—457. II. Az utolsó Bory, ki Korponán lakott, Arnold városi főjegyző volt. Meghalt 1897. júl. 28-án.

⁵⁾ »Korpona sz. kir. város bírái és polgármesterei 1274—1898.« Ipoly-ság, 1898. c. művem 9—11. II.

ítélő táblai birót korponai kapitánynya nevezte ki s meghagyja a helyőrségnek, hogy nevezett Bory Mihályt kapitányának elismerje és tisztelje és mindenben, a mit a király és Korpona város- és várának javára parancsolni fog, neki feltétlenül és hiven engedelmeskedjék.¹⁾

Ugyanaz nap a király Bory számára a következő instrukciót adta ki:

1. A királytól, hadi tanácsától, azután pedig a dunáninnyi kerül. főkapitányától fog függni. A rábizott erődben fog tartózkodni mindig, föllebbvalói tudta és beleegyezése nélkül sehova sem mehet el, őrségétől két éjszakán túl nem szabad távol lennie. Minden gonddal és iparkodással rajta lesz, hogy az ellenség rá né szedje és a várat el ne foglalja. Ha pedig föllebbvalói engedélyével egy időre távozik a várból, úgy rendezzen el mindent, hogy a várat veszély ne érje és gondviselését és védelmét alkaptányára bízsa.

2. Az ágyúkat, ú. m. a falkonetteket, szakállas és kézi puskákat jó karban tartsa, a port és ólmot és más hadi szereket növelje, alkalmas helyen és jó rendben tartassa a tüzérek által. Ha a puskaművesek és tüzérek kapitányuk parancsára szükség és veszély esetén ágyúport és más muníciót kiadnak, erről jegyzéket kell felvenni. A német tüzérséget védelmezze.

3. A vár jelenlegi épületeit ne engedje leomlani, hanem időről-időre javítsa. A vár erősítésére fordítandó közmunkát rendeltetési céljára lelkiismeretesen fordítsa. A várban tisztaságot tartson. A közmunkára kirendelt jobbágyokat ne terhelje oly munkával, melyre nem kötelesek. A legközelebbi háború folytán (1663—1664) elpusztított falvak és helységek új benépesítését tehetsége szerint mozdítsa elő.

4. A kerületi generálistól, vagy helyettesétől, mindig annyi érlelmi szert kérjen, hogy az ellenség támadása esetén néhány hónapra a helyőrség számára elegendő legyen.

5. A szomszéd kapitányokkal szorgalmas levelezésben legyen, az ellenség szándékáról, mozdulatairól, főleg előljáróinak ideje korán tegyen ezekről jelentést, hogy minden veszély elháríttassék.

¹⁾ Bory-család levéltárából közli Nyizsnyánszky i. m. 213. l.

6. Vigyázzon, hogy alantas, mindkét rendbeli, lovas és gyalog katonasága mindig a városban legyen, kötelességét pontosan teljesítse és egymás közt békében és egyetértésben éljen.

7. A főbenjáró dolgokban, úgy mint lopás, gyilkosság, paráznaság és más gonosztetten ért katonákat törvényes ítélet után, a kerül. generális tudtával, érdemeik szerint büntesse, szem előtt tartva a kir. tekintélyt és hatalmat az elítélt megkegyelmezését illetőleg.

8. Föllebbvalói tudta és beleegyezése nélkül tiszteket el ne mozdítson, a kik azonban nem tartják meg esküjüket és oly rosszul viselik magukat, hogy megérdemlik az elmozdítást, a felsőbbség tudtával elmozdíthatók. Az őrség névsora három havonként a hadi tanácsnál bemutatandó, minden változás feltüntetésével.

9. Ne engedjen meg újabb adózást, vagy meghódolást a törököknek. A törököket béke idején zsákmánylással vagy más módon ne provokálja, nehogy ez a hódolatlan terület pusztítására adjon okot. Ha pedig a törökök portyáznának, álljon ellen nekik férfiasan, de óvatosan, védje a király területét és tegyen róla jelentést föllebbvalóinak. A háború esetén nyert zsákmányt szokás szerint ő ossza szét, a király számára fentartva a fogoly basákat és szandzsákbégeket.

10. A kopjatörést és párviadalt a király tudta és beleegyezése nélkül ne engedje meg.

11. Tartson hű és megbízható kémeket, kik értesítik őt az ellenség szándékáról. Jelentéseiket tudassa föllebbvalóival, hogy szükség esetén kellő segítséget küldhessenek.

12. A várost a kapitány, tisztek és a katonák ne adják az ellenség kezébe, hanem a király és utódai számára a végső lehetőségig őrizték és védjék.

13. A katonai törvények és szabályok mindenben pontosan tartassanak meg. A helyőrség egyenkint és összesen a király és híveinek barátja, ellenségeinek ellensége legyen.

14. A királynak bármikor hatalmában van biztosai által a várat megnézni és a katonaság felett szemlét tartani.

A kapitány fizetése havonként 100 magyar frt és 10 lóva számára à 3 frt, összesen 130 frt.

Alkapitánya kap 50 frtot és 5 lovára 15, összesen 65 frtot.

Két helyettes 20—20, és két-két lóra 12, összesen 52 frtot.

Két zászlótartó 10—10, két-két lóra 12, összesen 32 frt.

Két őrmester 6—6, 1—1 lóra 3—3, összesen 18 frt.

Két kürtös 4—4, 1—1 lóra 3—3, összesen 14 frt.

Hat káplár (tizedes) 3—3, 1—1 lóra 3—3, összesen 36 frt.

180 lovas 4—4 frt, összesen 736 frt.

Két vajda két szolgálával 20—20 frt, összesen 40 frt.

Két helyettes 15—15, összesen 30 f.t.

Két zászlótartó 10—10, összesen 20 frt.

Négy dobos és 18 tizedes à 3 frt 45 kr. összesen 82 frt 30 kr.

170 hajdu (magyar gyalogos) à 2 frt 30 kr. összesen 425 frt.

Mely összeg havonként kitesz 1680 magy. frt 30 krt.

Erről mindig jegyzék vezetendő. A szám a körülményekhez képest nagyobbítható és kisebbíthető. A király fentartja magának a jogot, hogy a városba bármily számú német őrséget helyezzen.¹⁾

Bory 1666. február 21-én Wesselényi nádor részéről fontos megbízatásban részesült, t. i. hogy a lázadó Balassa Imre ellen utasítása szerint járjon el. Pátensének erre vonatkozó része így szól:

»Hadadi gróf Wesselényi Ferencz stb.

Füleki, korponai, kékkői, szentbenedeki, lévai, kistapolcsányi, nyitrai, semptei, séllyei lovas- és gyalogrenden levő vitézek! Ez mellett nemzetes vitézlő Fügedi Nagy András udvari kapitányunk ő kegyelme után nemzetes Szobonya István mezei kapitányunk, Olasz Pál, Szendrei Nagy István tisztviselő kapitányink s hadnagyink, valakik ezen levelünket látják vagy hallják, köszönetünk s az kiknek illik, szolgálatunk ajánlása után kívánunk Istentől kteknek minden jót megadatni. Mivel az mi kegyelmes urunk ő felsége kegyelmes akarátja s parancsolatja az, hogy az a hazája, királya áruló s pártos Balassy Imre s mellette levői ellen való operációkhoz ktek által körmössen hozzá kezdessünk, annak okáért adtuk bizonyos ordinantiánkot *nemzetes vitézlő borffői Bory Mihály úrnak, ő felsége korponai végháza főkapitányának*, melyhez addig, míg tekéntetes nagyságos gróf

¹⁾ Közli Nyizsnyánszky i. m. 213—217. II.

Csáky Pál úr lévai főkapitány (tudni illik, kit úgymint ezen generálisság alatt legrégiebb főkapitányt ő felsége kegyelmesen parancsol kteknek eleibé rendelnünk) el nem érkezik s más ordinantiákat tovább nem végzi, alkalmaztassa is magokat ktek, valamint ordinánk szerint parancsolni fog említett korponai főkapitány ő kegyelme kegyelmeteknek.»¹⁾

Borynak különben Korponán kevés dolga volt az ellenséggel, de annál több a korponai polgársággal, mely a helybeli katonasággal örökös viszályban, veszekedésben volt.

Élénk fényt vet az akkori korponai állapotokra a nádornak Murányból augusztus 28-án kelt és Korpona városához intézett következő levele;

»Ő felsége, az mi kegyelmes urunk korponai praesidiariussi (helyőrsége) mind közönségesen hozzánk folyamodván, keservessen s nagy panaszszal jelenték, kegyelmetek nagy szabadon s minden respectus nélkül (nem elégedvén eddig való sok rendbéli szenvedésekkel) most már mintegy boszszontásképpen, et ex praeconcepta malitia (megfontolt rossz akaratból) nagy gyalázatokra, az ott való ő felsége porkolábja leánykáját egy-két körtvélyért, avagy gerezd szöllőért megfogatván, pro spectaculo omnium (mindenki szeme láttára), a ki bizony kegyelmetek titulusához: prudentes, et circumspecti²⁾ nem illett, vesszőztette. Mely és más sokféle ktek cselekedeteit s bosszúságit (boszantásait) és többeket sokakat efféléket nem szenvedhetvén tovább, mindnyájon egyenlő értelemmel felszedni magokat s pusztán akarják hadni az ő felsége végházát.

Kihez képest, mint ő felségének, az mi kegyelmes urunknak méltatlan locumtenense (helytartója), kteket intvén hadjuk és parancsoljuk serio (komolyan): ezen dolognak in tempore (idejekorán) elejét vevén, *nemzetes vitézlő Bory Mihály úrral* (a kit mostanában a végre oda bocsátottuk, hogy azon praesidiariusokat componálván tartóztassa) úgy mint *azon praesidiumnak* (helyőrség) *főkapitányával* az dolgot remedeálja (orvosolja). Mert ha ktek alkalmatlankodó, illetlen s ő felségét boszszontó cselekedeti miatt el találunk oszolni s az ő felsége végházát pusztán hadgyák s

¹⁾ Bory-család levéltárából közli Nyizsnyánszky i. m. 219—220.

²⁾ »Okos és körültekintő«. Így címezték a sz. kir. városok polgárait.

az által valami alkalmatlanság, vagy pediglen veszedelem következik, abban bizonyos lehet, ezen kívül több atyai intésünket nem várván, az ő felsége indignációját s az mi animadversiónkat (fenyítés) maga karával meg fogja tapasztalni, melyet azután magának tulajdonítson. Holott eddig is nagy köszönettel vehette ktek megnevezett Bory Mihály urnak sok rendbéli patientiáit (türelmét) s maga meggyőzését, az kiben magunk sem csudálunk, ha ez után változást tapasztal.¹⁾

A korponai viszályok azután sem szüntek meg, a mint ez Borynak 1667. ápril, május és júliusban kelt leveleiből kitüntk ²⁾

Megjegyzendő, hogy ez évben a város Tarisznyaváron állandó őrségül 20 gyalogot és 2 őrt tartott, kiknek fizetésére minden polgár 2 frtot, zsellér pedig 1 frtot fizetett.³⁾

Bory megunván a korponai folytonos viszályokat, 1667. őszén ott hagyta a korponai főkapitányságot, hogy mint maga írja — »csendes életre készítse nyomorult fejét«. De nem élvezett ez után sem békét, mert a Wesselényi-féle összeesküvésbe keveredvén, mint egyik fő szereplőjének sok nyugtalan, lelketestet ölő napja volt.

Érezvén szerepének veszedelmes következményeit, minden áron, még mások elárulásával is igyekezett magát tisztázni és kegyelmet nyerni.

E végből 1668. októberében Holeschauban is járt Rottal János grófnál, de visszajövet a törődött egészségű férfiú súlyosan megbetegedett és csak nehezen tudta elérni Bajmócot, hol november első napjaiban befejezte »ravasz, tekervényes pályáját«.

Mint nevezetes dolgot említjük meg, hogy a konvertíta Bory hozta be Korponára a katolikus vallás gyakorlatát, saját házában tartván oltárt, tábori papot, tanítót és kriptát.

Pauler szerint hideg skeptikus ember volt, szeme előtt csak saját érdeke és előmenetele lebegett, dühbe csak saját sérelmei hozták, de akkor ki is fakadt és csak úgy dült belőle az éktelen szitok és káromkodás. Önzésében Nádasdyhoz hasonlított némileg, de veszélyesebb volt az országbírónál. Nádasdy Bory

¹⁾ Ered. a korponai levélt.

²⁾ Pauler i. m. I, 142. l.

³⁾ Nyizsnyánszky i. m. 221. l.

helyzetében valószínűleg nem hagyott volna nyomot a történetben, míg Bory, ha Nádasdynak születik, felforgatta volna az egész országot. Beteges testében vas erély és merészség lakott; értett a fegyverviseléshez, de szintúgy otthon volt a cselszövésben. Szintoly képes volt merész terveket koholni, mint kivinni és vezér is, katona is egyaránt tudott lenni. Befolyása a gyöngye nádorra határtalan volt. Mindenese volt és pórázon vezette anélkül, hogy Wesselényi észre vette volna. Az elégtületlen vármegyék, melyek egyre panaszkodtak a németek zsarolásán, a török dúlásán, vallásuknak elnyomásán, szabadságuknak felforgatásán, a nádortól kérvén oltalmat, csak akkor jutottak célhoz, midőn ügyüket Bory is felkarolta.¹⁾

Borynak mindazáltal, hogy nevelése, kora eseményei és környezete olyanná tették, a milyen sötét színben Pauler festi, voltak erényei és érdemei is, melyek korának kiváló alakjává teszik őt.

15. Gyarmati és kékkői Balassa Bálint gróf (1667—1682.)

Balassa gróf 1667. október 1-től számítva nevezetett ki korponai főkapitánynya.²⁾

Előkelő, ösrégi és viharos történetű családból való a hasonló életű Bálint gróf. Atyja Balassa András, anyja osgyáni Bakos Mária volt. Kékkő várában született 1626-ban. Anyja szülésébe belehalván s atyja nemsokára Szűnyogh Ilonát vevén el, kitől Ádám — a későbbi korponai főkapitány —, Gábor, Pál fiai Erzsébet és Éva leányai születtek, iszonyú sorsot készített első fiának. A mostoha, hogy Bálint anyai dús örökségét a maga gyermekei birtokába ejthesse, az árvát testi és lelkileg nemcsak célzatosan elhanyagolta, hanem szinte halálíg csigázta, éhezettette, úgy, hogy csak a jobbagyok titkon nyújtott zabkenyerével tartotta fön életét, félmeztelen és mezítláb járatta, a kékkői várnak egy nedves boltjában magánosan hálatta a pusztta földön, nem taníttatta, verte stb. Meghalván 1640. elején anyai nagyanyja, Dersffy Borbála, nagybátyja Bakos Gábor, kisöccse örökös vagytonát ennek részére megmentendő, magánál tartotta a ajánlatot tett az erélytelen atyának, hogy »Bálintkát mindjárt az erdélyi

¹⁾ Pauler i. m. I. 74—75. 141—142. 213. 215—219. II.

²⁾ Lásd alább a korponai helyörség névsorát.

fejedelem úrfiak mellé venné tanításra és mint édes öcscsének viselné gondját,» de a mostoha ezt is megakadályozván, a fiú futással segített magán. Nagyszombatba menekült a jezsuita atyákhoz, kik őt, a fényes és gazdag protestáns család fiát, nyílt karokkal fogadták s nagy gonddal kezdték nevelni a katolikus vallásban s oktatni a tudományokban.

Atyai nagybátyja, Balassa Ferenc, Hontvármegye főispánja, őt most tetteleg gyámsága alá vette, anyai birtokait is hatalmába kerítette részére.

Azalatt a növendék ritka előmenetelt tett a hittudományban, bölcséletben, történelemben és törvényekben, egyszersmind az uralkodó ház hűségében neveltetvén, melyben teljes életében megmaradt.

Később Nagyszombatból a bécsi egyetemre ment, hol bölcséleti tételeket nyilván védelmezvén, a filozófia koszorusa (baccalaureus) lett, szent István napján pedig, az egyetemi magyar ifjúság szokásához képest, egy ékes dicsőítő beszédet tartott a szent királyról.

1651-ben aransarkanytús vitézzé és cs. és kir. kamarássá lett. Mint ilyen megjelent 1653-ban a németbirodalmi gyűlésen Augsburgban, hol III. Ferdinánd király május 31-én fiát IV. Ferdinándot, már koronázott magyar és cseh királyt, római király-lyá választatta.

Ez időtájba esik első szerelme is a szép lengyel grófnő Tarnowska Zsófia iránt, kit több csinos dalában dicsőített. Miért nem követte e viszonyt házasság, nem tudni; kegyelete azonban a nő iránt élt benne azután is s 1678-ban tett végrendeletében lengyelországi birtokai harmadrésében őt tette örökössé.

Lovagiasságával vívott ki magának egy nemes nőt, Szúnyogh Katalint, az atyai keménységéről népregeileg is hírhedt Szúnyogh Gáspár leányát, kit a monda (melyet Mednyánszky Alajos báró »Vágvizi utazás«-ában beszélt el és Arany János költőileg dolgozott ki) a budatini vár fülkéjével hoz összekötetésbe, melybe őt, ki Forgách Ferencet szeretvén, nem akart Jakusich János hitvese lenni, zsarnok atyja befalaztatta. Innen Forgách által kimentetvén, de menekülésük közben Jakusich

által kedvese meggyilkoltatván, félve atyja kegyetlenségétől, elfogadta kezét.

Jakusich halála után az özvegyet elvette Balassa Bálint. A boldog házaspárnak született egy fia, Bálint, de még kisdéd korában halt el.

1659-ben Balassa kir. tanácsossá és seregparancsnokká lett. 1664-ben Kékkő alól, a hol lakott, elverte a törököket, majd Souches Lajos tábornagy alatt ugyanazok ellen egy magyar osztályt vezényelt Nyitra alatt (április 16-án) és Lévánál (jún. 8-án)¹⁾; mire az itt elesett Koháry István báró helyébe szept. 27-én Hont vármegye főispánjává neveztetett s december 19-én grófságot nyert. 1665. szept. 13-án kékkői, 1667-ben pedig korponai főkapitánynya lett.²⁾

Balassa vitéz katona, de túlerélyes és erőszakos ember volt. Korponát is férfiasan védelmezte a törökök ellen, de baja is annyi volt a polgársággal, mint kevés korponai főkapitánynak.

Midőn a város értesült róla, hogy Balassa ki van nevezve Korponára főkapitánynak, 1667. december 7-én kelt levelében kérte a grófot, hogy halaszssa el beiktatását, míg a városi jegyző, kit privilégiumainak a főkapitánynyal szemben való biztosítása végett a királyhoz küldött, haza érkezik, hogy azután minden nehézség és ellenkezés nélkül barátságosan és illő ünnepiességgel fogadhassák.³⁾

Balassa másnap azt válaszolta a városnak, hogy ő neki meg van a királyi kinevezése és instrukciója, a hadi ügyekben egyedül ő felségétől és a hadi tanácstól függ. A jegyző elmene-teléhez, vagy visszatértéhez semmi köze, ez nem is siettetheti s nem is odázhatja el a dolgot. Azt teszi, a mit a király parancsolt neki. Jöveteléről értesíteni fogja a várost.⁴⁾

¹⁾ Igen kitüntette magát a törökök ellen Bakabányánál, Zsarnócánál és Párkánynál is. Rabcsek András pazmanita theologus Balassa Pál grófnak 1740-ben ajánlott hittudományi műve előszavában említi Bálint ezen érdemeit. Nyizsnyánszky i. m. 222. l.

²⁾ Török i. m. V. köt. 397—399. ll.

³⁾ Cim: »Illmo Comiti, Dno Dno Valentino Balassa de Gyarmath, Supremo Comiti Cottus Honthensis, S. C. Rque Mttis Consiliario, Camerario, nec non Praesidii Kék-Köiensis Supremo-Capitano, Dno et Patrono nobis colendissimo.« Latin fogalm. a korponai levélt.

⁴⁾ Kékkő, latin. ered. u. o.

E közben Bory elmenetele óta *Szántó János alkapitány* viselte Korpona védelmének nehéz tisztét. El is akart már távozni Korponáról, de jelentésére Balassa ugyancsak december 8-án kelt levelével ott marasztalta.

»Az kegyelmed levelét — úgymond — vettem. Értem, emlegeti búcsúzását. De valamig ő felsége fel nem szabadítja kdet szolgálatjából, mindaddig kd gondviselése és számadása alatt legyen a vitézlő rend (katonaság). A mit nékem onnét felül parancsolnak, én azt írom kegyelmednek, magamtól semmit sem. De nékem azt írják, hogy kmed korponai vicekapitány, annak is tartják kdet mindaddig, míg ő felségétől az ellen valamit nem értenők. Azért ha kmed a hadi regula ellen engedte s engedi, hogy égy k. véghelyből az másikában hordozkodgyék a katona, az nem az én számadásom. Én megírtam, a mint hadták, kiről nem kétlem, hogy külömb levele is érkezett kegyelmednek.«¹⁾

Balassa elfoglalván főkapitányi tisztét, nemcsak a rábízott várost, hanem messze vidékét is oltalmazta a török ellen, a mint azt a következő török levél is tanúsítja:

»Mi az hatalmas és győzhetetlen vitézkező török császárunknak szécsényi, hollóki, bujáki és hatvani végvárainak, praesidiumának. mostani fő helytartójának, az tekintetes és nagyságos vitézlő Ibrahim basának kajmokánnya, képebeli embere, vitézlő Bali bég etc. (L. S.)

Ti vásáros-palojtai, kürtösi, sztracsíni, szent-péteri és több falusi bírák, polgárok!

Ezen címeres, parancsoló függő levelünket látván, azt eszetekben vegyétek, hogy a hírmondással tartoztok ide be, Szécsény várában, mind addig, a míg Szécsényben török lakik. Értettük, hogy korponai kapitány Balassa Bálint gróf úr ő nagysága tilalmazza a hírt meghordani ide közinkben, Szécsény várában. Azért ti az ő nagysága ebbéli parancsolatját elő ne vegyétek, mert ti magatoknak kárt tesztek, mivel ha megértendgyük, hogy katona jár köztetek faluitokban, és a hírt meg nem hozzátok, kész a karó, nyársban szárattok meg. Isten vélünk. 1668. die 18. Maji.

¹⁾ Cím: »Generoso Dno Joanni Szántó, S. C. Rque Mttis Praesidii Carponensis V. Capitaneo, Dno et Amico mihi observandissimo,« Mátolat u. o.

Idem qui supra. Az megírt falusi és több szomszédunkbéli falusi bírának, hódolt jámboroknak adassék.«¹⁾

Ez évben nagy csapás érte Balassát, elvesztette szeretett hitvesét s így a következő évben Althan-Th. I. herra Anna Borbála grófnőt vette el. A házasság szerencsétlen volt, nemsokára felbomlott és a házaspár elválva élt egész 1678-ig.

A közben Eszterházy Ilona grófnőbe szeretett. 1678-ban tett végrendeletében több Eszterházyinak hagyván drága emlékeket, iluszkáról, mint őt bizalmasan nevezi, kiválólag megemlékezett s midőn Althan Anna ez évben elhalt, megülte vele lakodalmát a vágbesztercei várban 1679. január 29-én.²⁾

A Wesselenyi-összeesküvést és elnyomását követő zavarokban, 1673-ban ősszel Collalto gróf ezredes egy horvát lovas ezredet vezényelt a bányavidékre, melyből egy századot Korponára is helyezett. Midőn azonban *Bily kapitány* az ezredesnek jelentette, hogy itt amúgy is nagy számú helyőrség van, parancsot kapott, hogy századát a zólyommegyei Nagy-Szalatnára vezesse szállásra; az ezredes azonban a várostól 2—3 rétet kért a város mellett az oda jövőndő más század számára, továbbá minden lovas számára naponként 1 font húst, 2 font kenyeret és 1 pint sört, kötelezván magát, hogy mindezt a már útban levő 3 havi zsoldból köszönettel megtéríti.³⁾

Collalto ezredes, ki maga is eljött Korponára, királyi parancsra az említett lovassággal október elején a korponai vártemplomot az evangélikusoktól elfoglalta a katolikusok számára, melyet az evangélikusok körülbelül 1540. óta bírtak, midőn Korpona polgársága, elhagyván katolikus vallását, evangélikussá lett.⁴⁾

Mint említettük, Bory Mihály a korponai katolikusok számára istentiszteleti célokra átengedte a főtéren levő házát,⁵⁾ míg

¹⁾ Nyizsnyánszky i. m. 224—225. II.

²⁾ Török i. m. 399—400. II.

³⁾ Nyizsnyánszky i. m. 232. I.

⁴⁾ A városi ez évi számadások között október 7-iki dátummal fel van jegyezve, hogy Collalto ezredesnek a templom elfoglalása idején ételre és italra 16 frt 62 denárt fizetett a város. Collalto foglalta vissza az összes bányavidéki városok templomait a katolikusok számára.

⁵⁾ A mostani Baumert-féle ház, melynek balkonja felett Szent-Háromság relief-képe van a falba illesztve.

templomhoz jutnak. Midőn ez 1673-ban megtörtént, Bory Mihály öcsse, György városi bíró az épületet profán célra fordította, sőt az ifjuságnak megengedte, hogy a kápolnául szolgált teremben táncoljon. E miatt Balassa, a buzgó katolikus főkapitány beépörölte Boryt. 1676. március 5-én Diósy Ábrahám szolgabíró és Rákóczy Pál esküdt vezette ez ügyben a vizsgálatot. Az érdekes vizsgálati jegyzőkönyv erre vonatkozó része a következőleg szól:

»Tudgya-é a tanu, hogy szegény Bory Mihály úr, azt a házat, a ki Gyürky Gábor úr és néhai Liptay Istvány háza között vagyon, isteni szolgálatra rendelte, úgy mint Ecclesiae Catholicae Carponensi s annak jelére és bizonyosságára kápolnát is építtetett, temető helyt is? A mely kápolnában most már mostani bíró Bory György úr, az prédikáló széket kivitetvén, az korponai ifjú legényeknek és leányoknak táncoló helyt rendelt, ez elmúlt karácsonyi ünnepekben és farsang utollyán ott táncolván, az kik az ser korsókat az oltárra tették s ott töltögették, adálván azt is hozzá, hogy Bory Mihály úr nem vetett semmi időt hozzá, mikor az házat oda ajánlotta Ecclesiának, azért temető boltot (kriptát) is csináltatott azon kápolnában.

Nemzetes Kuty János Hontvármegye esküdtje, körülbelül 50 éves eskü alatt vallja: nyilván tudgya, a mint szájából is hallotta szegény Bory Mihály uramnak, midőn mondotta fatens uramnak, hogy azon háznál csináltat kápolnát, altárt és prédikáló széket, mondván, hogy azon naptúl fogvást, isteni tisztességre ajánlja korponai pápistaságnak egész ott lévő kütig. Az mely kápolnát Bory Mihály úr csináltatván, altárt és prédikáló széket és az altár előtt magának temető helyt csináltatott. Az mely kápolnában ez elmúlt időkben Bory György úrnak engedelmebül Korponai ifjak táncoltanak s hegedültek.

Nemzetes Baloghy Gáspár Hont és Zólyom vármegyék esküdtje, körülbelül 47 éves, vallja: Tudgya és látta is szemeivel fatens úr, hogy néhai Bory Mihály úr, azon házat, az isteni szolgálatra rendelte, kápolnát és temető helyt is épített ottan s abban a kápolnában katolikusok jártak imádkozni, prédikációt és misét hallgatni. Péter uram¹⁾ lakván benne és oskola mes-

¹⁾ Viszocsányi Márton tábori pap. L. alább a korponai helyőrség névsorát.

ter¹⁾ és ugyan a gyermekeket taníttatott benne. És igaz dolog az is, hogy abban a kápolnában táncoltak az városi ifjak már kétszer is, de ki engedelmebül, nem constál fatens uramnak, noha hallotta ő kegyelme fatens úr, hogy Bory György úrnak engedelmebül lett volna.

Nemzetes Gerhardt Pál, Hont vármegye első esküdtje, körülbelül 60 éves, vallja: Tudgya, hogy szegény Bory Mihály úr azon háznál kápolnát csináltatott, temető helyt, prédikáló széket, oltárt, secristiát is. Az hova egynehány esztendeig jártak catholicus uraimék és fatens uram is olykor bément isteni szolgálatra.²⁾ De ki engedelmebül bontotta el Bory uram, fatens úr nem tudgya, noha constál fatens úrnak, hogy már most közönséges házat csináltatott Bory György úr belőle.

Nemzetes Gerhardt György, Hont vármegye esküdtje, 43 éves vallja: Úgy jött eszébe fatens uramnak, ő kegyelmének, ez előtt egy néhány esztendővel maga szájából hallotta szegény Bory Mihálynak, hogy korponai házában, az alsó nagy házat (termet) s azon házból nyiló boltocskát, az páter ugyanazon házban való szállásbéli accomodatióval, rendelte kápolnájul az catholicus atyafiaknak, az mint hogy látta is fatens úr ő kegyelme, hogy azon alsó házból nyiló boltnak edgyik oldalát kivágatta és oltárnak való Sanctuariumot csináltatott belőle s a konyhácskából secrestyét, magának is temető helyt boltoztatott az oltár előtt és catholicus atyafiak misékre, prédikációkra oda jártanak. Hallotta másoktól, hogy e télen városi polgár legények Bory György engedelmebül azon kápolnában táncoltanak.«

Bory György mentegette magát, hogy hiszen a korponai katholikusoknak már van templomuk s neki bátyja végrendeletében csak azt hagyta meg, hogy »a mely kápolnát a házam alatt csináltattam, abban ő kegyelme ne háborgassa a pápista rendet, hadd éljenek az isteni szolgálattal, *a míg Isten jobb módot mutat nékiek ez iránt való dolgokban.*« Most tehát már szabad neki az egész házat profán célokra használnia. Balassa meg ez ellenében azt

¹⁾ Bedussy Pál. U. o.

²⁾ Pedig Gerhárd evangélikus volt. Atyja Orbán 1615-ben Korponán nemességet kapott, fiai már előkelő szerepet játszottak Hontban. A család ma is él Budapesten.

hozta fel, hogy »*Bory Mihály úr nem vetett semmi időt hozzá, mikor az házat oda ajánlotta Ecclesiának, azért temető boltot is csináltatott azon kápolnában.*«¹⁾

A pernek kimenetelét nem ismerjük, annyi azonban bizonyos, hogy a házat istentiszteleti célra többé nem használták.

Lássuk már most Korpona legalább egy ismert, 1678-iki helyőrségének névsorát. Megérdemlik tiszteletünket azok, kik egykor városunk védelmére életüket áldozták. A létszám nem teljes, mert valószínűleg egy része valahol szolgálatban volt, míg február havában zsoldjukat felvették a következők:

»*A korponai hajdúk (magyar gyalogság) összeírása 1678. évben.*

Első vajdaság (század) 1. 2. 3. *Deák* Dániel hadnagy, 4. *Karácson* Pál zaszlótartó, 5. *Dobos* Gáspár dobos, 6. 7. *Terényi Szabó* András, 9—12. *Varga* Gyurka, 13—16. *Csery* János, 17—19. *Bobrik* Mihály, 20 *Szücs* Zsigmond, 21. 22. *Polichnay* Máté, 23—25. *Zólyomy* Márton, 26. 27. *Takács* Lőrinc, 28—31. *Szabó* Márton tizedes, 32—34. *Bartha* György, 35. *Rakonczay* Bartók, 36—41. *Szücs* András († 1678. jún. 21.), 42—45. *Oroszi* Géczy, 46. *Gombkötő* Jakab, 47. *Czizmadia* Illés, 48—54. *Magyar* András, 55—64. *Erdélyi* Pál, 65. *Illavay* Bálint, 66. *Bányai* Német János, 67. 68. *Németi* János, 69. *Lukácsy* András, 70. 71. *Gyarmathy* József tizedes, 72. *Polichnay* Pál, 73. 74. *Lengyel* Ádám, 75—77. *Zsembery* János, 78—80. *Madonyai* András 100-ig.

Második vajdaság: *Szettey* Simon vajda, 2. fiatal hadnagy, 3. *Szabó* Albert hadnagy, 4. 5. *Dobos* Gergely dobos, 6. 7. *Farkass* Gyurka, 8—10. *Farkass* Miklós, 11—27. *Farkass* Marcz, 28. *Balog* Miklós, 29—33. *Mészáros* János, 34—38, *Kókay* Istók, 39. 40. *Kovács* Miklós, elfogatott, 41. *Rózsa* Miklós tizedes, 45. *Palásti* János, 46—54. *Ujfalusy* Lőrinc, 55—59. *Czizmadia* Sámuel, 60—71. *Szettey* Nagy Márton tizedes 100-ig.«

Az első vajdaságban tehát 100-ból csak 29, a másodikban 100-ból csak 16 volt.

»*A korponai huszárok jegyzéke 1678.*

Első század: 1. *Balassa Bálint gróf, főkapitány*, szolgál 1667. okt. 1-től 10 lóval.

¹⁾ Nyizsnyánszky i. m. 235—236.

2. hadnagy, 3. zászlótartó, 4. őrmester, 5. trombitás, 6. káplár, 7. káplár, 8. káplár Goczec István 1667. febr. 7-től, 9. Szabó Mátyás, 10. *Komjáti* István, 11. Palásthy Mátyás, 12. Komjáti Ferenc, 13. Genyey János 1667. júl. 1-től, 14. Lengyel Márton 1665. júl. 1-től, 15. *Gyarmathy* István, 16. Genyey Mihály, 18. Illés János, 22. Fejérvári István 1677. júl. 1-től, 26. Farkas János 1669. ápr. 29-től, elfogatott, 31. Lontay István 1669. ápr. 29-től, elfogatott, 32. Czétényi Pál 1677. júl. 1-től, 33. Czeglédy Mihály 1677. jan. 1-től, 34. Keczer Lőrinc 1677. júl. 1-től, 35. Deák András 1669. febr. 23-tól, 36. Nagy Mihály, 37. Palánki Horváth Mihály, 39. Lök János 1666. szept. 21-től, 40. Füleky Márton 1665. júl. 1-től, marad, 45. Rakonczay Mihály 1665. júl. 1-től, 46. Zólyomi Jancsi, 47. Peregeli Bálint 1665. júl. 1-től, 50. Szécsénkey Benedek 1665. júl. 1-től, 51. Buday Pál 1669. jún. 5-től, elfogatott, 54. Rakonczay Tamás 1678. febr. 18-tól, 65. Csiszár Tamás 1669. jún. 24-től, 68. Veres András, 70. Szabó György 1678. jan. 15-től, 71. Kocsis Lukács 1669. jan. 2-től, 73. Becskey Miklós 1678. jan. 15-től, 81. Konkoly Péter, 82. Szalay Jakab, 83. Panyay Gergely, 84. Liptay Márton, 85. Bozóky Gyurka, 86. Szettyey András, 87. Madory Tóbiás, 88. Bony Ferenc, 89. Úry Miska, 90. Fady János, Oroszi Szántó János, 91. *Gyarmathy* János, 92. Gedey Gergely, 93. Baytay Nagy Istók, 94. Királyfalvai Nagy Gyurka, 95. Szemerédy Pál, 96. Rakonczay Gyurka, 97. Schreiber Gábor, 98. Varna Gyurka, 99. Molnár Géczy, 100. Béres Gyurka.

Második század: 1. Farkas Ádám vicekapitány, Szántó János hadnagy 1665. júl. 1-től, 7. Pálffy Tamás káplár, 14. Kállay István 1665. júl. 1-től, elfogatott, 20. Kántor István 1669. január 3-tól, 21. Szabó Mátyás 1669. jan. 3-tól, elfogatott, 24. Kaman András maradt, márc. 19-én a törököktől elfogatott, 25. Szabó István, 27. Fekete Istók, 29. Sallay Mihály, 30. *Forgács* Gergely, 38. Szécsényi János elfogatott, 42. Jakoss Bence, 44. Csitári Kiss András, 46. Kónya András, 50. Szabó János, 52. Bajtay Gergely, 54. Sélley Istók, elfogatott, 55. Ferenczy Mihók elfogatott, 56. Sülyi Istók, 57. Kutay Istók, 58. Szécsy Gergely, 59. Acsay Jakab, 60. Szabó másképp Tatár Istók, 61. Lakatos András, 62. Légrády Nagy Mihály, 70. Haris Gyurka, 71. Nagy Istók, 72. Nagy

Balázs Istók elfogattott a törököktől, 74. Seress Istvány, 75. Szeredi György, 79. Rácz János, 80. Horváth Mihók, 82. Banczy György, 83. Szűcs Péter, 84. Öttvös Pál, 85. Szabadszállási Szabó János, 87. Soós János, 88. Kovács Istvány, 89. Ujszászy Mihály, 90. Borbély Márton, 91. Rakonczay János, 92. *Gyarmathy* Gombkötő János, 93. Lintner Zsigmond, 94. Novák János, Sipeki György, 95. Sághy András, 96. Kamany Istók, 97. Eperjessi Istvány, 98. Nagy György 1678. febr. 24-ig, midőn a fizetés történt, posztóban Korponán, pénzben pedig Zólyomban ugyanazon évi február 21-én.

Rendkívüli személyek: katolikus páterek: *Viszocsányi* Márton, *Bedics* Ferenc 1674. nov. 12-től, *Bedussy* Pál iskolamester 1675. okt. 12-től.¹⁾

A huszárságnál is nagy a hiány, az első században 100-ból 54, a másodikban 50 volt. Az utóbbiból sok esett fogságba.

És ez a helyőrség, melyben sok öreg, kipróbált vitéz volt, derekasan viselte magát ez évi június elején, midőn a Korpona városára ütő törököket vitézül visszavetette. Dicséretet azonban nem ez, hanem a polgárság nyert. Június 12-én ugyanis Kollonich Lipót gróf, püspök, máltai lovag és a magyar kamara elnöke Korpona város jún. 4-én kelt levelére válaszolva gratulál a városnak, hogy a törököket a minap oly vitézül visszakergették; nem mulasztja el ezt a vitézséget a királynál és a hadi tanácsnál ajánlani. Küld a városnak ingyen 8 kis ágyút, melyek jobban beválnak, mint a nagyok. A nyitraiak is a minapi kirohanásukban ezekkel nagy nagy kárt okoztak a törököknek. Nem kell sok por beléjük és úgy a városban, mint kint a kirohanásoknál, védőleg és támadólag jól használhatók és bárki is el tudja sütni.²⁾

Június 22-én pedig a hadi tanács azt írja Balassának, hogy nem szívesen értesült arról, hogy hajdúinak megengedte, hogy az alsó városban a falak mellett, továbbá a temetőben és a löporos torony mellett házikókat építsenek, melyeknek segítségével a sáncokra könnyen fel lehet hágni.

¹⁾ Az összeírás a korponai levéltárban. A jelenleg is Korponán élő Bobrik, Csery, Forgács, Gyarmathy, Jakuss, Komjáti, Lukácsy, Soós és Szűcs családok ezen katonáktól származhatnak.

²⁾ Bécs. Latin ered. u. o.

A korponaiak sikere, melyet a hajdúk viskóinak lebontását illetőleg a hadi tanácsnál kivívtak, új panaszokra és támadásokra ösztökélte őket Balassa gróf ellen. Július 27-én írt levelökben mindenk előtt hangsúlyozzák, hogy ez a város menyire ki van téve a törökök támadásainak. A hatalmas ellenség 4—5 mérföldnyi szomszédságukban van s minden órában kell várniok betörését. Egykor könnyebben verték vissza ellenségeskedéseit, mivel a város jobban volt ellátva ágyúkkal, mint jelenleg. A legújabb támadásnál sem gyengült meg a polgárok karja, de bizonyára nagyobb vereséggel és veszteséggel távozott volna az ellenség, midőn seregesen jött a város legközelebbi helyeire, ha a kapukról és bástyákról több ágyúval lehetett volna támadni. Az egész terjedelmes erődben mindössze öt 2 és 3 fontos lövedékű réz ágyú van. A minap a magyar kamara elnöke kegyéből kaptak 8 darab (»Petriere« nevű) rövid vas ágyút, melyeknek a Falakon és hosszabb közökön kevés hasznát lehet venni. Kértek a királytól rézágyúkat, melyekkel a támadó ellenséget a bástyákról is lehetne fogadni; támogassa a hadi tanács ezen kérelmeket. Többet is áldoznának városuk védelmére, de az 1676-iki tűzvész és a Balassa gróf által a katonaság számára behozott ital- és húsmérés nagyon kimerítette és jelentékeny jövedelemtől fosztotta meg őket.

Ép midőn e levelet el akarták küldeni, néhány száz török a város melletti mezőn termett, kiket a készenlétben levő helybeli lovasság vitézül visszavetett, török fejeket is hozva, míg a mieinkből egy sem sérült meg.¹⁾

A város azzal sem volt megelégedve, hogy a kapuk kulcsai a kapitánynál vannak s privilégiumai sérelmeként hozva fel ezt, a tanács őrizete alá kívánta azokat tételni. És igyekezete ismél sikert aratott, mert Eszterházy Pál gróf dunáninneni generális f. é. október 14-én a várost a következőkről értesítette;

»Jóllehet az a szokás mindenütt Magyarországhban, hogy a végház kapujának kulcsa azon helyben lévő főkapitánynak, avagy absentiájában vicekapitánynak kezénél szokott állani, hogy annyival jobban succedálhasson kegyelmes urunk ő fel-sége szolgálattja, mindazon által propter pacis concordiam (a

¹⁾ Latin fogalm. a korponai levél.

békés egyetértés kedvéért) gondolván, megemlékezvén kegyelmes urunkhoz ő felségéhez való magok obligációjáról kegyelmelek s abban is jár el: megparancsoltam (*Farkas Ádám*) ott való *vicekapitány* uramnak, hogy azon kúcsokat, melyek ennek előtte kegyelmelek kezénél voltak, visszaadja s legyenek tovább is kegyelmelek gondviselése alatt; úgy mindazonáltal, hogy fő-, avagy absentiájában vicekapitány uraimékkal ő kegyelmekkel edgyet értvén a közönséges jóban és kegyelmes urunk ő felsége szolgálatját nézendő állapotoknak promoteálásában, híven és szorgalmatossan foglalatoskodgyék és ha mikor az ellenség valami alkalmatlanságot tentálna, az ellen edgyező akarattal, edgy szível, lélekkel feltámadván, úgy viselje magát és maga előtt kegyelmes urunkhoz ő felségéhez való kötelességit, hogy valami mocskot orcájára ne hozzon. Melyet is elhiszem, hogy el fog távoztatni. In reliquo éltesse Isten jó egésségben kegyelmeleket. Datum Sempte die 14. Oct. 1678. Earundem D. Vestrarum amicus benevolus ad officia paratus C. Paulus Eszterházy.«¹⁾

Az 1681. évi soproni országgyűlés 5. t. c. 7.§-a elrendeli, hogy az 1655: 3. t. c. 19. §-a értelmében Korponára rendelt 100 lovashoz a balassa-gyarmati és drégely-palánki 400 lovas és 300 gyalog is küldessék.

E nagy helyőrségen kívül Rabatta Rezső gróf tábornok még egy német lovas századot helyezett a városba.²⁾

Bármennyire is azonban erősítették a királyiak Korponát. mégis nemsokára Thököly Imre gróf felkelő fejedelem hatalmába került, mert őrségének nagy részét, hadi dispoziciók folytán, valószínűleg innen kirendelték más helyre.³⁾

A fejedelem hadai 1682. október elején már Dobronya mellett táboroztak s egy különítmény őrségül Korponára küldött a közetkező parancs folytán:

¹⁾ Ered. . o.

²⁾ Besztercebánya, dec. 18-án kelt levele Korponához. Latin ered. u. o.

³⁾ Balassa Bálint gróf életét a korponai folytonos bajok s a Thököly mozgalmak nagyon keserítették, miután a felelősségére bízott Hont vármegyét hűségében nem bírta megtartani. Azért egymást követték a nádor s a hadi tanács intései. Korpona elestével ismét Kékkő védelmét bízták rá, melyet a gyanuba esett Balassa Ádámától vettek el. Török i. m. 400. l.

»Méltóságos fejedelem Tököli Imre kegyelmes urunk ő nagysága pecsétjét mutató, becsületes renden lévő hívét, vitézlő *Papp István* uramat rendeltették salva gvardiának a véle bizonyos számu gyalogsággal együtt nemes Korpona szabad királyi város oltalmazására, úgy hogy annak minden alkalmatosságait, külső belső javait, pajtáit és szőlőhegyeit ne engedje senkinek is distraháltatni. Ha ki azért ő kegyelmét s a mellette rendeltetett hajdúkat böcssteleníti, hadi kiadatott edictomunk szerint, halál lészen a fején érette.«¹⁾

Thököly fejedelem uralma alatt a királyhoz hű Balassa helyett Madách Janos volt Korpona főkapitánya.

16. Sztregovai és kis-kelecsényi Madách János (1682—1683.)

Madách János, Imrének, az »Ember tragédiája« híres költőjének egyik őse volt. Családja, mint annyi sok más előkelő honti és nógrádi nemes család, mely az 1663-iki újabb török invázió elől menekült, Korponán, Hont vármegye akkori székhelyén lakott s birtoka is volt ott.²⁾

Már fiatal korában Füleken vitézkedett, hol több törököt elfogott és levágott. 1678-ban, noha súlyosan megsebesült, levágott egy előkelő spáhit. Buda visszavételénél vezette Hont vármegye seregét. 1687-ben Dúló Györggyel a megye országgyűlési követe volt. Feleségétől Szelényi Erzsébettől három leánya és László fia volt. Ennek unokája Madách Imrének, a költőnek nagyatyja. Mint törvényhozótól tőle ered az 1681: 25. és 26. t. cikkek java része.³⁾

Mint főkapitány ellen, Korpona városa 1683. április havában panaszkodik és kéri a fejedelmet, hogy hagyja meg neki, hogy a parancsnoksága alatt levő katonaságot szorosabb fegyelem alatt tartsa, hogy a szegény polgárság gyümölcsében, szőlőiben, rétjein, kertjeiben kárt ne tegyen és a polgárokkal illetlenül ne bánják. Azonkívül Madách az ország törvényei ellenére

¹⁾ »Ez castris ad Dobrovina positus, die 3. Oct. 1682. L. S. Ex Cancellaria«. Ered. a korponai levélt.

²⁾ Palásthy i. m. III. 41. 64. II.

³⁾ Budapesti Hírlap. 1901. 81. sz. »Különféle.«

saját borát¹⁾ méreti ki a városban, miáltal a város nagy rövidséget szenved. Azért tiltsa el neki ezt is a fejedelem.²⁾

Thököly szerencsecsillagának leáldozása után, noha Korpona a király hűségére tért, Sallenburg gróf császári hadvezér ez évi november havában mégis 2000 frtig megsarcolta.³⁾

17. Gyarmati és kékkői Balassa Bálint gróf (1683—1684.)

Balassa a felkelés leverése után ismét visszahelyeztetett a korponai főkapitányságba.

És rosszkor jött Korponára. A város nagyon ki volt mérülve a háború folytán, a folyton jövő-menő császári, horvát és Thököly-katonaság sokba került. Bécs felmentése és a párkányi ütközet után Sobjeski János lengyel király hazatérő seregéből is Lubomirski herceg vezetése alatt 3000 lengyel 3 napig tartózkodott Korponán. Panaszkodik is a város e miatt a hadi tanácshoz f. é. december 29-én intézett hosszú levelében s arra kéri, hogy hagyja meg a helybeli magyar helyőrségnek, hogy ez is fogadja szállásra a császári katonákat, mint a polgárok. Azonkívül *Balassa Bálint gróf főkapitány- és Farkas Ádám alkaptánynak* tiltsa el a város nagy kárára folytatott ital és húski-mérést.⁴⁾

Ezzel szemben Balassa a következőket írja Rabatta gróf tábornoknak Besztercebányára, ki talán a hadi tanács utasítása folytán jelentést kért Balassától:

A korponai polgárokkal szemben szigorúbban kellene eljárni, mert a magyar katonaságtól nemcsak megtagadják a szállást, melyet Rabatta előtt is 200 lovas és 200 gyalognak ígértek és most csak körülbelül 60 lovasnak és 60 gyalognak kellene adni, hanem a ritkán fizetett katonáktól még szálláspénzt is követelnek. Azonkívül a *német katonaság* iránt sincsenek semmi tekintettel. *Kapeller Mihály kapitány*, ki ő felségének hű és vitéz tisztje, sem maga sem katonái nem kapnak szállást és más el-látást. A polgárokkal, sőt még a bíróval sem tud semmire se

¹⁾ Madáchéknak Zsemberen is volt birtokuk és szőleik. Palásthy i. m. II. 322. stb. II.

²⁾ Nyizsnyánszky i. m. 249—251. II.

³⁾ Nyizsnyánszky i. m. 254. I.

⁴⁾ Latin fogalm. a korponai levélt.

menni. A királyt nem tisztelik, tőle (Balassától) nem félnek, mivel kevés katonája van, ők pedig sokan vannak.¹⁾ Zenebonákat támasztanak, ő felsége kapuiban erőszakot gyakorolnak; nem csak a katonák, hanem a tisztek lakásait is megtámadják; a kapukról ő felsége lakatait leverik, máskor meg erőszakosan bezárják; a katonákat sértegetik és oly dolgokat művelnek, hogy megérdemelnék szabadalmaik elvesztését; mert nagyobb szüksége van ő felsége szolgálatának és a közjónak a helyőrségre, mint a város privilégiumaira.

A katona sem jó italt, sem húst nem kaphat, minek folytán a német katonák betegek s néhányan meg is haltak. Ő csupán a katonaság számára szeretne külön korcsmát és mézárszéket, de zavarják s maguk akarnak saját bírái lenni és a katonaság felett uralkodni. Kivágják a hordaikat s néha élelmiszereiket sem bocsátják a városba, a kapukat, melyeknek kulcsai nála és a német parancsnoknál vannak, sajátjoknak tartják, úgy hogy a német katonaság is csodálkozik és panaszaikat talán már szintén beküldte a grófhhoz.

Ha a katonaság kihágást követ el, van saját hadi bírósága a polgárok nem az ő uraik. Ha arra hivatkoznak, hogy Rabatta az ital és a hús kimérését biztosította számukra, a katonaság ezt nem bántja, de magának is van szüksége saját kimérésre, hogy ne legyen kénytelen drága pénzen nyavalyát inni és enni. A német tisztek is kezdettől fogva szabadon mérettek sört és a főkapitányoknak mindenütt joguk van hozzá. Még elődje Bory Mihály is kimért bort és húst, sőt távozása után és az ő eljövetele előtt az alkapitány is birt mézárszékekkel: csak egyedül ő van ezekben akadályozva! A mi az *áruló Borynak*²⁾ szabad volt, neki a hü embernek miért nem volna szabad?

Azután más idők is voltak az állítólagos biztosítás napjaiban. Akkor Kassa, Eperjes, Lőcse, Pozsony is büszkébben hánytorgatta a maga szabadalmait, mint most. A korponaiak sem különbek. A bányavárosoknak nincs helyőrségük, a korponai

¹⁾ És akkor a polgárok is fegyveresen jártak.

²⁾ Áruló volt a király iránt, mert ő is nagyban segítette az összeesküvés céljait és áruló volt társaival szemben, kiket cserben hagyott és elárult. Erre céloz az indulatos gróf.

szabadság nem védi meg őket, hanem a helyőrség fegyvere, mely ha nincs meg neki, a polgári elnyomás alatt kiváltságai mellett is elpusztúl. A városnak szép jövedelmei vannak, de néhány kiválóbb szenátorának magán hasznára és haszontalan dolgokra költik el. Azért a tábornok vegye tekintetbe a korponai magyar és német katonaság információját és védje meg érdekeit a polgárság túlkapásaival szemben.¹⁾

Balassa gróf, hogy a katonaság kérelmét Rabattánál személyes jelenlétével is támogassa, 1684. január havában Besztercebányára ment. Útközben azonban Zólyomban hirtelen megbetegedvén, harmadnapra ott meg is halt.²⁾

E hó 31-én Rabatta gróf Korpona városához írt levelében parancsolja, hogy miután a jó emlékű Balassa gróf, Korpona végvárának főkapitánya meghalt, a végvár egész adminisztrációja *románfalvi Farkas Ádám alkapitányra* száll s méltó, hogy a főkapitány terhének viselése mellett, annak jövedelmével is bírjon, minden akadály nélkül engedje meg Farkasnak a kimérést.³⁾

Balassa Bálint grófban a korponai főkapitányok legelőkelőbbje halt még, ki dús gazdagsága mellett önzetlenül szolgálta hazáját nemcsak vitézi fegyverével, hanem tollával is. Mint költő írt vallásos és világi énekeket, egy allegorikai játékot, mely fiatalkori viszontagságaira vonatkozik és egy »Átok« c. nagyobb költeményt, melyben hevesen kikel rokonai ellen, kikkel a gyermekkorától megmérgezett kedélyű férfiú folytonos viszályban élt.⁴⁾

¹⁾ Latin másol. a korponai levélt.

²⁾ Ünnepeyes temetése csak 1685. márc. 26-án volt Zólyomban, melyre hivatalos volt a korponai tanács is. Nyizsnyánszky i. m. 264. l.

³⁾ Rabatta tehát Balassának adott igazat s miután ez már nem volt életben, az alkapitánynak biztosította ama jogot.

⁴⁾ Korponán a vártemplom főoltárának bal oldalán (lecke-oldalán) templomi padja maradt egyedüli emlékül, melyre ügyesen ki van faragva a Balassa-család címere és Bálint gróf monogramma: a pajzs mezejében bölényfej, melynek szarvai között csillag, szája alatt holdsarló látszik, az egésztest farkát szájában tartó sárkány köríti; a pajzs fölötti sisak koronáján egy fejű sas áll, jobbjaiban kardot, baljában nyilat tartva. A pajzsot két oroszlán tartja. A címeren ki van faragva: A. D. 1676. G. G. B. B. = Anno Domini 1676. Gróf Gyarmati Balassa Bálint.

18. Gyarmati Balassa Ádám báró (1686—1701.)

Két évi interregnum után, mely alatt a korponai helyőrség főparancsnoki tisztét Farkas Ádám viselte, 1676. elején Balassa Ádám báró nevezetelt ki korponai főkapitánynak.

Ádám báró az elhalt Bálint grófnak mostoha öccse volt, Balassa András és budatíni Szúnyogh Ilona fia. Első felesége Szelényi Judit, halála után Bory Judit volt, de gyermeke egyiktől sem született. Magas méltóságokra emelkedett ő is: csász. és kir. kamarás, ezredes és Kékkő főkapitánya lett. Mint jó katoná különösen kitüntette magát Érsekújvár visszafoglalásánál 1685-ben. Thököly részén is állott. Bálint bátyjával az izetlenségig egyenetlenkedő férfiú a nyughatatlan, szilaj Balassáknak egyik kiváló példánya.

Főkapitánysága alatt Korponán is mintha mind összegyűlt volna az a türelmetlenség, ellenszenv, izzó szenvedély és gyűlölet, mely másfél századéven át annyiszor jelentkezett és sokszor nagy lobbót vetett a polgárság és katonaság között.

Alig értesültek a korponaiak Balassa kineveztetéséről, féltékenyen őrzött jogaik megvédése cséljából, még a beiktatás előtt, a hadi tanácshoz fordultak.

A hadi tanács 1686. február 22-én azt válaszolta a városnak, hogy Balassa Ádám korponai főkapitány- és cs. és kir. kamarásnak meghagyta, hogy az ital és húskimérés tekintetében alkalmazkodjék a régi szokáshoz. Semmit ne újítson és a város megrövidítésére semmit se merjen tenni. Ha pedig a számadásokat a maga előnyére vezetné, a hadi tanácsnak minél előbb küldje be. Hogy a nemesek és katonák, kiknek házaik és telkeik vannak, az adó arányos fizetéséhez másokkal együtt járuljanak, méltányosnak találja, a mint azt Rabattával és a magyar kir. udvari kancelláriával is közölte.¹⁾

A város június 29-én kelt levelében azonban panaszaival ismét ostromolja a hadi tanácsot. T. i. hogy Balassa főkapitány mindjárt installációja után mészárszéket állított fel a városban, bort is saját javára a város falain belül és kívül folyton méret a király 1665. április 22-iki, a kir. kommissió 1684. febr. 28-iki tilalma és az 1681: 18. t. c. rendelkezése ellenére.

¹⁾ Bécs, Latin ered. a korponai levélt.

F. évi június 17-én, a város szabadalmi gúnyjára, a kapuk kulcsait, melyek a bíró kezénél voltak, erőszakkal elvitette és midőn azok visszakérésére néhány nemes- és szenátorból álló küldöttség nála járt, illetlen és megbecstelenítő szavakkal illetve őket, egyiköket elfogatta és gyalázattal illette.

Június 9-én. midőn a nemesek és polgárok rétjeiket megnézni kint voltak, a lovaikat legeltető huszárok lóra pattanva ok nélkül a nemesekre és polgárokra kivont karddal rohantak, szítkozó szavakkal illették és lekaszabolták volna őket, ha ezek szelídebb szavakkal el nem simítják a dolgot.

Június 22-én a városi korcsmáros bort vitetvén ki a piacra eladni, Balassa azt vásárbirája által erővel elvitette és saját hasznára fordította.

Továbbá még 1684. július 13-án bizonyos lovas katonák *Orsay Ferenc* parancsnoksága, vagyis kapitánysága alatt Kubinyi Magdolna, Szelényi János özvegye jobbágyaitól három lovat vittek el, kik lovaik biztosabb keresésére két fegyveres polgárt vettek magukhoz. A lovakat a réten csakhamar megtalálták a tolvaj katona őrizete alatt és midőn a tolvaj ellenkezett és a lovakat nem akarta visszatenni, az egyik polgár a katona lábát lötte keresztül. Erre *Kiss András, a korponai lovasság parancsnoka* néhány huszárával özv. Szelényiné szolgálait előbb a mezőn, azután pedig egész a város kapujáig ellenség módjára üldözte és midőn nem tudta őket utolérni, haragjában fegyverre szólította a korponai és a mindkét rendbeli szécsényi katonaságot és *Disznóssy Ferenc szécsényi huszárkapitánnyal egyetértve*, nem tudni, mi okból, Ocsovay Zsigmond városi bírón akart boszút állni. Összegyülekezve tehát, nagy zajjal s mindnyájan magyarul ordítva: »Rajta, rajta, az ördög lelke!« körülvették a városházat. A bíró rosszat sejtve, a városház alatti pincébe bujt és az ajtót maga után becsapta. A katonák erre feltörve az ajtót, a bírót megfogták és talpától a fejeig véresre verték. A tettesek Korponáról Kiss András, Kalmán András, Rigó Mátyás, Egressy, Isaáky és Eperjessy István; Szécsényből pedig Vajszár István, Szántói, Berényi, Ficsúr György, Siráky, Nagy Pál, Ször Bálint és sok mások voltak.

És noha a korponai polgárok könnyen ellenállhattak- és úgy a tételes, mint a természeti törvény szerint is az erőt visszaverhették volna, inkább elszenveték a jogtalanságot, mint sem hogy boszut álljanak. Ily kihágásokat azonban ártatlanul és kárukra nem lehet rovbáb tűrni.

Volt már itt sok mindenféle katonaság, de ily rakoncátlan még nem, mint a mostani korponai és szécsényi s ezt a kapitányok erélytelenssgének lehet betudni. Annyit megengednek maguknak, hogy nemcsak a réteket, hanem a vetéseket és mindennemű gyümölcsöt, szőlőket és kerteket is semmivé teszik és minden ellenségeskedést gyakorolnak a szegény polgárságon és nemességen. A szegény parasztokat, kik a piacra, vagy a földes uraknak élelmi szereket hoznak, kirabolják, a városokat háborgatják, miből nagy verekedések és vérontások származnak és a mi még borzasztóbb, úgy a nappali, mint az éjjeli őrseget elhanyagolják, melyet — tekintettel annak hiányára — a polgárok és nemesek maguk végeznek.

Kéri tehát a hadi tanácsot, hogy tiltsa el Balassát a jo- gaikat sértő mindennemű kiméréstől és szabadalmaik taposásától, mert különben kénytelenek lesznek mindenöket itt hagyva eltávozni; a tettes katonákat pedig a törvény szerint példásan büntesse meg.

A hadi tanács, úgy látszik, hogy a korponai panaszok megvizsgálására biztosokat küldött ki, mert a városi számadások között e nap mellé a következő kiadások vannak feljegyezve: »Grosza biztos úrnak honorarium 6 frt 30 denár. Windischgrätz tábornoknak 3 frt 60 d.«¹⁾

A vizsgálat eredményéről és a büntetésről adataink nincsenek.

Különben ezen közben Érsekújvár (1685. aug. 20.), Esztergom, Nógrád, Szécsény, Hollókő, Drégely-Palánk, Buda (1686. szept. 2.) felszabadulván a török uralom alól és a török mindinkább kiszorítottván hazánkból, Korpona katonai fontossága megszűnt. Mindazáltal várjellege és helyőrsége még néhány évig megmaradt.

¹⁾ Nyizsnyánszky i. m. 265—269. II.

1692. július havában Náray György zólyommegyei főesperes és esztergomi kanonok *visitatio canonica*-t tartván Korponán, jelentésében meg van említve néhány előkelő katolikus ember, köztük *Balassa Ádám báró főkapitány* feleségével Szelényi Judittal, *Balassa György báró* feleségével Visnyovszky Zsófiával, *Révay Gáspár báró*, ev. vallásu feleséggel Gerhárd Ilonával, *Kiss András alkapitány* feleségével Kónya Erzsébettel, Szemerey György cs. és kir. harmincados feleségével Rákóczy Krisztinával, *Harttmuth János Ádám cs. és kir. tábori deák* (írnok), Trajtlér János hontvármegyei esküdt feleségével Mora Zsuzsannával, Bellosovics Boldizsár (többször városi bíró és honti alispán), Ebeczky Ádám, Palásthy András, Péchy Lukács (1702. és 1715-ben városi bíró), Madách Pál honti alispán, Bory Gábor, Fejérváry Ádám (1717-ben városi bíró), Szenczy Imre stb.

1699. január 26-án a hosszú felszabadító háború után Karlócnán 25 évre megkötöttén a béke, Korpona sz. kir. város másfél száz éven át sokszor dicsőséggel és a török ellen mindig sikerrel viselt »*végvár és a bányavárosok védő fala*« díszes, de terhes jelzőjét 1701. évi december hó 20-án mindörökre elvesztette.

Lipót király e napon ugyanis Balassa Ádám báróhoz, Korpona végvára utolsó főkapitányához a következő parancsot intézte.

»Lipót stb. Nagyságos, kedvelt hivünk! Alázatosan bejelentett felségünknek, hogy Korpona sz. kir. város lakói várkatonai címen és kiváltságnál fogva a közterhekhez és a város céljaira való adózáshoz járulni és a város területén bírt telkeik- és birtokaiktól arányosan fizetni vonakodnak, nem különben mindenféle kihágásokban és gonosztetteken rajta kapva a városi magisztrátus alá magukat rendelni nem akarják, sőt hasonló esetekben te véded őket.

Mivel pedig az áldott békeség Isten kegyelméből már bekövetkezett és az ország határai kiterjesztettek, *a korponai erősség tényleg megszűnt* és azt, kegyes rendeletünkre, udvari hadi tanácsunk a törzstábornokokkal már jelezte s a miről kétségkívül neked is van tudomásod.

Az erősség megszűntével minden eddigi katonai kiváltságai megszűnnek, a lakosok telkeik tekintetében a városi hatóság alá

tartoznak és senki ott többé semmi katonai jogot és dispoziációt nem tulajdoníthat magának.

Azért ezennel neked erősen meghagyjuk és parancsoljuk, hogy jelen levelünk vétele után, már előző rendeletünk értelmében, miután a *helyőrség feloszlásával az ott viselt kapitányi tiszt is megszűnt*, ezentúl katonai címen nevezett Korpona városunk egy polgárára se merj joghatóságot magadnak vindikálni, vagy bárkit is bármi ürügy alatt a városi hatóság ellenében védelmezni és pártolni. Egyébiránt kegyelmünk stb. Kelt ausztriai Bécs városunkban, 1701. évi december 20. napján.«¹⁾

És ezzel szétmentek, békés foglalkozás után, a korponai vitézek, akárhány olyan, a ki még a törököket üzte-verte el városunk vén bástyái alól. Elhallgatott a harci kürt, elnémultak az ágyúk, az öblös puskák; tűzre hordták a várfalak mellett emelt folyosókat, melyen a löréseknél minden lövésznek meg volt a maga helye. Leszedték a kapukról az annyi versengésre és viszályra okot nyújtó királyi lakatokat, le a kapuk vas ajtait.²⁾ Eltűnt a kapuk alól az őrség és a bástyák és falak mellett kívül-belül békés lakók házakat szabadon emelhettek, mert nem kellett többé félni az ellenségtől...

De ime, nem is egészen két év múlva, 1703. szeptember 14-én napkeltekor »a haza szabadságáért Isten által fegyvert fogott Rákóczi villáma, a tűz fedelme«, vitéz *Ocskay László brigadéros* megjelenik hajnali fényként ragyogó kuruc haddal Korponán.

És újra felhangzik az érckürt, a tárogató, a harci mén nyertése.

De nem szól az ágyú, a puska: a csendes város ellenállás nélkül hódol meg a legideálisabb felkelő fejedelem Szűz Máriás, magyar címeres lobogója előtt.³⁾

1708. január 29-én *Bercsényi Miklós gróf*, Rákóczi fővezére is meglátogatja a várost, február 2-án fényes kíséretével részt

¹⁾ Latin másol. u. o.

²⁾ Egy sem maradt meg kulcsaival együtt emlékül. Lehet, hogy ócska vas közé kerültek s patkó szegeket készítettek belőlük!

³⁾ Olasz Pál korponai plébános feljegyzése az anyakönyvbe. Nyizsnyánszky i. m. 289. l.

vesz a gyertyaszentelési körmeneten is és az oltárra ő maga 2 aranyat, kísérete pedig 26 frt 72 denárt tesz le.¹⁾

Nyugvóra hajolt azonban Rákóczi szerencse napja is. Hűtlenné lett Ocskay és mások a fejedelemhez, a trencsényi vereség után bekövetkezett ez évi október 22-én a garamszentkereszti s a vert kuruc had fut és mindent éget a győztes német előtt.

Igy járt Korpona is. Andrássy György báró, Rákóczi tábornoka 1708. október 23-án éjfél tájban magához vevén a városnak még megmaradt 11 ágyúját,²⁾ a korponai vár utolsó hadi szereit és a várost 50 helyen felgyújtván, tovább menekül kurucaival, hogy soha többé ne lássa őket Korpona elhagyott vára.

A várost emésztő tűz bevilágított rémes hadi multjába, hogy azután kialudtával sötét homály boruljon reá hosszú időre.

Becsüljük meg és lehetőleg tartsuk fenn, mi szerencsés, békét élvező unokák, a város ősi fellegrát, a korponai országgyűlés színhelyét s modern alkotmányunk ezen bölcsőjét, omladozó falait, bástyáit, még megmaradt egyetlen kapuját és ott a szomszéd dombon egész vidéket díszítő Tarisznyavárat.³⁾

Ezek a tisztas emlékek védelmezték apáink életét, városunk létét, hazánk szabadságát és a keresztény kultúrát; ezeken is megtört a három világrészt leverő félhold hatalma!

¹⁾ Olasz feljegyzése. Nyizsnyánszky i. m. 300. l.

²⁾ Az elvitt korponai ágyúkról szóló jegyzék és reverzális a korponai levéltárban, az ágyúk pedig az Andrássy grófok krasznahorkai várkastélyában őriztetnek ma is.

³⁾ »Mikor és mi célból épült a korponai Tarisznyavár?« c. cikkem. A korponai felső népiskola 1897—1898. tanévi értesítőjében.

Személy- és helynév-mutató.

A. Á.

Abda, 16.
Acsay Jakab, 60.
Aga, Ibrahim, drégely-palánki, 30.
Alaj bég, nógrádi, 32.
Albert király. 3. 4.
Almás, 23.
Alsók (Elsko) 4.
Althan-Thilherr Anna Borbála grófnő, Balassa Bálint gróf felesége, 56.
Amhat nógrádi-drégelyi szandzsákbég, 16.
Andrássy György báró, II. Rákóczi Ferenc tábornoka Korponán, 73.
Apaffy Mihály erdélyi fejedelem, 44.
Apponyi Györgyné, Balogh Anna, 23.
Árva vármegye, 10.

B.

Bajmóc, 51.
Bajtay Gergely, 60.
Bakabánya, 3. 5. 8. 16. 17. 20. 24. 35. 54. — i kapitányok: Balogh Lukács, 23. 24. Pogrányi Benedek, 23. 29. Sibrik Gáspár, 28. 29. alkapitány: Bory Mihály, 30. katona: Horváthy András, 24. 25. katonaság, 13. 16. 23. kopjatörés 30.
Bakos Gábor oszgyáni, 52. Mária, Balassa András felesége 52.
Balassa-család gyarmati, 52. Ádám báró korponai főkapitány, 52. 63. 68. 69. 71. András, 52. 68. Bálint, 26. 27. Bálint gróf honti főispán és korponai főkapitány, 52—59. 61—68. Erzsébet, 52. Éva, 52. Ferenc Hont vármegye főispánja, 53. Gábor, 52. György báró, 71. János zólyomi főispán és bányavidéki főkapitány 7. Menyhért, 26. Pál, 52. Pál gróf, 54. Imre, 49.
Balassa-Gyarmat, 21.
Bali szécsényi-hatvani bég, 55.
Balog Miklós, 59.
Balogh-család nyebojszai, 23. Ambrus, 23. Anna Apponyi Györgyné, 23. Dorottya Szamaróczy Jánosné, 23. I. Ferenc semptei várnagy, 23. felesége bajnai Both Dorottya, 23. II. Ferenc, 23. felesége Ocskay Zsuzsánna, János barsi alispán, 23. I. Lukács Bakabányai kapitány, 23. 24. korponai főkapitány, 23—25. II. Lukács, 23.

- Baloghy Gáspár Hont vármegye esküdtje, 57.
Banczy György, 61.
Bányavárosok, 5. 14. 16. 19. 23—26. 30. 32. 33. 46. 66. kéme, 18—20.
Bányavidék, 3—5. 7. 19. 20. 24. 27. 31. 32. 35. 36. 43.
Barbarich (Horváth) György zólyomi főispán és főkapitány, 21. 22.
Bars vármegye, 20. 36. főispánja ruszkai Dobó István, 7.
Bartha György, 59.
Bártfa, 4.
Basilus János vállon tiszt Korponán, 33.
Bát, 5.
Becskei törökök, 21.
Becskey Miklós, 60.
Bedics Péter korponai tábori r. k. pap, 61.
Bedussy Pál korponai tábori r. k. tanító, 58.
Bellosovics Boldizsár korponai bíró, honti alispán, 71.
Bende Miklós, 36.
Bercsényi Miklós gróf, II. Rákóczi Ferenc tábornagya Korponán, 72.
Berencsfalva (Princzfalva), 35. 40.
Berényi, 69.
Berký Boldizsár csábrági kapitány, 18.
Besztercebánya, 3 7. 17. 25. 27. 30. 44. 63. 65. 67.—i részvállalat igazgatói:
Ygl Vilmos Korponán, 12. Dreiling Ulrik, 16.
Bethlen Gábor fejedelem, 39. 40.
Bécs, 7. 8. 10. 11. 14. 16. 19. 20. 29. 32. 33. 65. 68. 72. -i hadi tanács, 20.
22. 65. 70.
Bélabánya, 3.
Béres Gyurka, 60.
Bily korponai horvát kapitány, 56.
Bisztriczky András korponai szenátor, 41.
Bobrik-család Korponán, 61. Mihály, 59.
Bocskay István fejedelem, 37. 38. felkelés, 37—38.
Bohus-család pethőfalvi Korponán, 34. János korponai polgár, 34.
Bolt István, 43.
Bony Ferenc, 60.
Borbély Ferenc kir. biztos Korponán, 35. Márton, 61.
Bory-család, kálna- és tegzes-borfeői, Korponán, 46. Arnold, 46. Döme honti
szolgabíró, 46. Gábor korponai bíró, 46. 71. György korponai bíró, 46.
57. 58. István, 46. Judit Balassa Ádám báró korponai főkapitány felesége
68. László, 46. Lőrinc honti szolgabíró, 46. I. Mihály bakabányai alka-
pitány, 30, kapitány, 32. 46. nógrádi főkapitány, 46. II. Mihály kir. tábla-
bíró, 42. korponai főkapitány 46. 47. 49—52. 55. 57—59. 66. Tóbiás 46.
Bosnyák András korponai vitéz, 17. szentantali kapitány, 17. 18.
Both Dorottya bajnai Balogh Ferenc felesége 23.
Bottka Katalin, nemeskürti Pogrányi János korponai főkapitány felesége, 33.

Bozók, 13. 17. 20. 26. 28. 29. 33. 35. 40. -i csatározás, 17. foglyok, 26. huszárok, 17. 33. katonaság, 12. prémontreiek, 26. Pál prépost, 4. prépostság, 4. templom, 17. uradalom, 26.

Bozók-Lehota, 4.

Bozóky Gyurka, 60.

Bruckner János korponai jegyző, 23.

Buchwälder Ádám zólyomi várnagy, 5.

Buda, 5. 12—14. 20. 64. 70. -i basa, 8. 12—14. 18. 20. 22. Tujgon 6. Musztafa 16. 19. törökök 41.

Buday Mátyás korponai kapitány 37. Pál 60.

Buják vára 32. 42. 55.

C. Cs. Cz.

Cilley Ulrik 4.

Collalto gróf ezredes Korponán 56.

Csauszok, 6.

Csábrág vára, 5. 8. 13. 16—18. 20. 21. -i hajdúk (magyar gyalogosok 13. kapitányok: lepoglavai Krusich János, 5. csábrági Pálffy Tamás, 13. 14. tarjáni Nagy Fábián 16. 17. Nagy Ferenc 18. 21. Berky Boldizsár alkapitány 18. katonaság 12. lovasság 16. uradalom 5. 15.

Csáky Pál gróf lévőai főkapitány, 50.

Csernák János korponai jegyző 41.

Csery Ferenc korponai nemes 34. Gáspár, 13. János 59.

Csiszár Tamás 60.

Csizmadia Illés 59. Samuel 59.

Csuthy Gáspár korponai alkapitány 7. 10. 16. Imre 13.

Czeglédy Mihály 60.

Czétényi Pál 60.

Czutt György 43.

D.

Davidis András, 43.

Deák András 60. Dániel korponai hadnagy 59. István 13. Tamás 13.

De Latour Jeromos korponai német kapitány 15. 16.

Denna 26.

Dersffy Borbála, 52. István zerdahelyi, kijelölt korponai főkapitány 7. 8. dunáninneni ker. orsz. főkapitány 11. 12. 16, Korponán 12.

Dióssy Abrahám szolgabíró 57.

Disznóssy Ferenc szécsényi huszárkapitány Korponán 69.

Divény vára 18. 32.

Dobos Gáspár és Gergely korponai dobosok 59.

Dobó Ferenc ruszkai, dunáninneni ker. orsz. főkapitány 26. 28.

Dobó István ruszkai, az egri hős, barsi főispán 7. bányavidéki főkapitány 7. 8.

Dobronya (Dobrovinya), 21. 22. 32. 62. 64. hadi tanácskozás 32. tábor 63.

Domaniky Pál korponai nemes 34. katona 17.

Draskovich János kir. tárnokmester, dunáninneni ker. biztos Korponán 38.

Dreiling Ulrik cs. és kir. tanácsos, a besztlercebányai rézvállalat igazgatója 16.
Drégely vára 5. 16. 32. -i törökök 15. 16. -i-nógrádi bég: Amhat 16. Fer-
hát 18.
Drégely-Palánk 18. 19. 32. 42—44. 70. -i törökök 18. 21. 30. vajda a nógrádi
bég helyettese 18, 19: Ibrahim aga 30. magyar helyőrség 63. főkapitá-
nyok: nemeskürti Pogrányi Ferenc, 38. 41. Szombathelyi János 40.
Duna, 10. 13. dunáninneni ker. orsz. főkapitányok: zerdahelyi Dersffy István
10—12. 16. Korponán 12. ghimesi Forgách Simon 16. 24. ruszkai Dobó
Ferenc 26. erdődi Pálffy Miklós báró 28, 31—35. bethlenfalvi Thurzó
György gróf 35. 36. kollegrádi Kollonich Szigfrid báró, 35. bethlenfalvi
Thurzó Szaniszló gróf 39. ghimesi Forgách Ádám gróf 42. galánthai
Eszterházy Pál gróf 62. helyettesek: lepoglavai Krusich János báró kor-
ponai főkapitány 16. martonosi Ispán István lévai főkapitány, 24. ne-
meskürti Pogrányi Benedek 35. 38.
Dúló György, 64.

E. E.

Ebeczky Ádám korponai nemes 71.
Egeg 31.
Eger 6. 7. 26.—i jancsárok agája Hanzsa, 45.
Egressy 69.
Egyháznagyszeg 35.
Ehrnleutner Bálint kamarai számvevő 15.
Elsko (Alsók), 4.
Eperjes 4. 66.
Eperjessy István 61. 69.
Erdély 36.—i fejedelem 53. Apaffy Mihály 44.
Erdélyi Pál 59.
Erdődy István korponai gyalogsági kapitány 41.
Ernö kir. herceg 20. 22—24. 29—31.
Erzsébet királyné Albert özvegye 4.
Esztergom 5. 33. 34. 41. 70.—i törökök 21.
Eszterházy Ilona grófnő 56. Pál gróf dunáninneni ker. orsz. főkapitány
62. 63.
Ersekújvár 35. 38. 42. 68. 70.—i kapitány Geöreögh János 28. alkapitány
nemeskürti Pogrányi György 38.—i török tábor 44.

F.

Fady János 60.
Farkas Ádám románfalvi korponai alkapitány 60. 63. 65. Gyurka 59. János
60. Marci 59. Miklós 59.
Fáncs 26.
Fáncsy család dennai és gordovai 26. Ferenc 29. 36. György bozóki kapi-
tány 17. 19. 26. 33. 35. 36. korponai főkapitány 26—28.
Fejérváry Ádám korponai bíró 71. István 60.
Fejérváry (Székes-) törökök 41.

Fekete Istók 60.
Ferdinánd I. király 6, 7, 8, 10, III, 53, IV, 53.
Ferenczy Mihók 60.
Ferahát nógrádi-drégelyi bég 18.
Ficsúr György 69.
Fleischhauer Ferenc korponai kapitány 5.
Forgách Ádám ghimesi gróf, dunáninneni ker. orsz. főkapitány 42, Ferenc gróf 53, Simon báró dunáninneni ker. orsz. főkapitány 16, 24.
Forgács-család Korponán 61, Gergely 60.
Fidrich Pongrácz körmöci bíró 30.
Fuchs Ágoston selmeci bíró 17.
Fülel vára 32, -i török helyőrség 7, 21, magyar 49.
Füleky Márton 60.

G. Gy.

Garam 12.
Garam-Szentbenedek 5.
Garam-szentkereszti vereség 73.
Gedey Gergely 60.
Genyey János 60, Mihály 60.
Geöreögh János érsekújvári kapitány 28.
Gerhardt-család 58, György Hont vármegye esküdtje 58, Ilona Révay Gáspár báróné 71, Orbán korponai nemes 58, Pál Hont vármegye első esküdtje 58.
Giskra János huszita vezér 3.
Goczec István 60.
Gombkötő Jakab 59, János, Gyarmathy 61.
Gordova 26.
Göczel György korponai bíró, 41.
Grosza cs. és kir. biztos Korponán 70.
Gyarmat (Balassa-) 21, -i helyőrség 63.
Gyarmathy-család Korponán 61, István 60, János 60, József 59.
Gyula vára 15.
Gyulaffy György kazai, korponai várnagy 4.
Gyürky Benedek szelényi, korponai főkapitány 37, Gábor korponai nemes 57.

H.

Hadi tanács bécsi 7, 20, 22, 65, 68, 70, tanácskozás Királyfalván 7, Korponán 28, Dobronyán 32.
Hajnácskő vára 32.
Hannibal Jakab német ezredes Korponán 33.
Hanzsa I. nógrádi bég 8, II, egri jáncsárok agája, váci bég, nógrádi bég 43, 45, 46.
Hardeck Ferdinánd gróf 28.
Haris Gyurka 60.

Harttmuth János Ádám korponai cs. és kir. tábori író deák 71.
Hathalmy Anna dalkai, nyebojszai Balogh Lukács felesége 23.
Hatvan 55.
Hindy Péter korponai alkapitány 37.
Hodoláni tábor 41.
Holeschau 51.
Hollókő vára 32. 42. 55. 70.
Honti várak 43.
Hont-Németi 17.
Hont vármegye 10. 40. alispánjai: Palásthy József 36. 43. Palásthy Pál 40.
43. Szelényi János, 43. 45. Bellosovics Boldizsár 71. Madách Pál 71. felkelő
csapatai 36. 64. főispánjai: Koháry István báró, Balassa Bálint gróf 54.
Horváth Mihály Palánki, 60. Mihók 61.
Horváthy András bakabányai katona 24. 25.
Hruska Menyhért 43.
Hunyadi János 4.
Huszita csehek Korponán 3.

I. J.

Ibrahim drégely-palánki aga, 30. csauszok kiájája, Tujgon budai basa helyettese 6. budai basa 55.
Iffjú Kristóf korponai gyalogs. kapitány 11.
Illavay Bálint 59.
Illés János 60.
Illésházy István 15.
Ipoly 12.
Ipoly-Ság 5.
Isaáky 69.
Ispán István martonosi, dunáninneni ker. orsz. helyettes főkapitány, lévai főkapitány 24.
Jakoss Bence 60.
Jakuss-család Korponán 61.
Jakussich János 53. 54.
János király 5.

K.

Kaman András 60.
Kamany Istók 61.
Kampfer Ferenc szitnyai kapitány 13.
Kanizsa 31.
Kanizsay Péter korponai alkapitány 38.
Karácson Pál korponai zászlótartó 59.
Karlócai békekötés 71.
Kassa 4. 66. főkapitánya Giskra János 4. -i helyőrség 6.

Kátha Péter korponai pribék 26.
Kállay István 60.
Kálmán András 69.
Kántor István 60.
Károly kir. herceg 18—20.
Kecskés falva 20.
Keczer Lőrinc 60.
Keszihóc 40.
Ketzler Euszták korponai bíró 15. 18.
Kékkő, 6. 18. 19. 21. 27. 32. 52. 54. 54. 63 -i törökök 30. magyar helyőrség, 12. 49. főkapitány Balassa Ádám báró 68.
Kém bányavárosi 18—20.
Késmárk 4.
Khuchler János korponai német kapitány 25.
Királyfalva (Hont --) 16. (Zólyom --) 7.
Kiss András csitári 60.
Kiss András korponai alkapitány 69. 71.
Kistapolcsányi helyőrség 49.
Kocsis Lukács 60.
Koháry-család 15. Imre korponai alkapitány 16. István báró szécsényi főkapitány, Hont vármegye főispánja 42. 54. Mária Antónia hercegnő 15. Péter 15.
Kollonich Lipót gróf püspök 61. Szigfrid báró dunáninneni ker. orsz. főkapitány 35.
Komárom 14.
Komját 42.
Komjáti-család Korponán 61. Ferenc 60. István 60.
Konkoly Péter 60.
Konstantinápoly 7. 14.
Kormosó 16.
Korpona folyó 30. város 3—9. 11—47. 50. 54. 55. 61. 63—65. 67. 68. 71—73. tanácsa 17. 39. 45. -i ágyúk 25. 39. 62. 73. bírák Ketzler Euszták 15. 18. Szelényi András 39. Göczel György 41. Bory György 46. Bory Gábor 46. Ocsovay Zsigmond 69. Bellosovics Boldizsár 71. Péchy Lukács 71. Fejérváry Ádám 71. — bor 69. erősítése 3. 29. gyalogság 6. 8. 12. 25. 30. 47. 59. gyümölcs 9. 50. 64. 70. hadi szerei 39. hadi tanácskozás 28. határ 18. helyőrség 15. 17. 22. 24. 25. 27. 30. 31. 46. 63. 65. 68. 70. 72. magyar h. 6. 7. 34. 47. 49. 50. 59. 65. 67. 69. német h. 5. 15. 16. 25. 32. 65—67. horvát h. 56. vallón h. 33—35. huszárság 6. 8. 17. 22. 31. 42. 47. 63. 69. nehéz lovasság 31. — jegyzők: Bruckner János török fogságban. 23. Csernák János 41. — magyar főkapitányok: Palásthy Bertalan és László 4. kazai Gyulaffy György 4. lepoglavai Krusich János báró 6. 7. 12. 14—22. dunáninneni ker. orsz. főkapitány helyettes 16. divékujfalusi Ujfalussy Ferenc 8. 10. 11. Ujlaky Sebestyén 11—15. tarjáni Nagy

Fábián 20—23. nyebojszai Balogh Lukács 23—25. dennai és gordovai Fánecs György 26—28. dunáninneni ker. orsz. főkapitány jelölt 28. nemeskürti Pogrányi Benedek 28—35. 38. dunáninneni ker. orsz. főkapitány helyettes 35. szelényi Gyürky Benedek 37. nemeskürti Pogrányi János 37. 38. sztegovai és kelesényi Madách Gáspár 41. kálna- és tegzes-borfeői Bory Mihály 46. 47. 49. 50—52. 55. 57—59. 66. kékkői és gyarmati Balassa Bálint gróf honti főispán 52—59. 61—68. sztegovai és kiskelesényi Madách János 64. gyarmati Balassa Ádám báró 68. 69. 71. — magyar kapitányok, alkapitányok, tisztek: Csuthy Gáspár alkap. 7. 10. Nagy Sebestyén alkap. 10. Ifjú Kristóf gyalogs. kapit. 11. Zolnay András tiszt 11. Koháry Imre alkap. 16. tarjáni Nagy Fábián alkap. 17. 18. Varbóky Ferenc sáfár 18. keszihóci Palásthy Benedek kap. 17. 23. Leby Miklós kap. 23. Buday Mátyás kap. 37. Hindy Péter alkap. 37. Kanizsay Péter alkap. 38. Tauffhoffer Mátyás hadi szertáros 39. Erdődy István gyalogs. kap. 41. Szántó János hadnagy 55. 60. Deák Dániel hadnagy, Karácson Pál zászlótartó 59. Szetty Simon vajda 59. Szabó Albert hadnagy 59. Farkas Ádám alkap. 60. 63. 65. 67. 68. Papp István kap. 64. Orsay Ferenc lovass. kap. 69. Kiss András lovass. kap. 69. 71. — német kapitányok: Fleischhauer Ferenc 5. Thawandt Ulrik 5. De La-tour Jeromos 15. 16. Khuchler János 25. Stahremberg Gothárd 32. 34. Hannibal Jakab ezredes 33. Kapeller Mihály 65. — horvát kapitány: Bily 56. — vallon tiszt Basilius János 33. — belvárosi kapuk 9. 11. 37. 41. 62. 66. 69. külvárosi kapuk 41. alsó kapu 17. 69. katonák: Bosnyák András, Domaniky Pál 17. Sztracsinyi Gyurkó 28. — kertek 9. 11. 70. — Bory-féle kápolna 57. 58. — vár és város kulcsai 9. 11. 37. 39. 62. 63. 66. 69. landsknechtek 5. löporos torony 61. malmok 30. nemesség 30. 68—70. Csery Ferenc 34. Domaniky Pál 34. Liptay István 57. — országgyűlés 1605-ben 37. Balassa Bálint gróf padja 67. — palánk 5. külvárosi p. 31. — piac 10. 33. 70. — városi pince 22. 23. 69. — polgárság 5—12. 14. 18. 25. 30.. 31. 33—35. 37. 50. 54. 56. 65. 67—70. 72. — porkoláb 50. — pri-békek 26. Kátha Péter 26. — rétek 8. 10. 11. 30. 69. 70. — szenátor Bisztriczky András 41. szőlőhegyek 9. 11. 17. 30. 70. — tábori papok Viszocsányi Márton 57. 61. Bedics Ferenc 61. tábori tanító Bedussy Pál 58. Tarisznyavár 31. 43. 51. török foglyok 23. 27. török támadások, be-ütések 15—18. 22. 25. 30. 31. 40—42. 62. — vár 4—6. 8. 11. 12. 47. 70. 71. — városháza 69. vártemplom 56.

Körmöcbánya 2—5. 12. 16—18. 20. 21. 25—27. 29. 30. 32. 35. 36. 44. 46. -i. bírák Fridrich Pongrácz 30. Leiner Farkas 32. kamara 27. templom 27. Královsky András 43.

Krusich János lepoglavai báró, csábrági kapitány 5. 6. korponai főkapitány 6. 7. 12. 14—22. dunáninneni ker. orsz. főkap. helyettes 16.

Kubinyi Magdolna, Szelényi János özvegye 69.

Kutay Istók 60.

Kuty János Hont vármegye esküdtje 57.

Kürtös 55.

L.

Lajos II. király 5.
Lakatos András 60.
László V. király 4.
Lászlód (Leczko) 4.
Leby Miklós korponai kapit. 23.
Leczko (Lászlód) 4.
Lehota (Ujfalú-), Bozók-Lehota 4.
Lengyel Ádám 59. Márton 60.
Lengyel katonaság Korponán 65. követség Korponán 37.
Lengyelország 4.
Lénárt István 43.
Léva 5. 6. 14. 16. 42. 45. 46. 49. 54. -i foglyok 26. főkapitány martonosi Is-
pán István dunáninneni ker. orsz. főkapitány helyettes 24. kapit. Sze-
lestey János 28. főkapit. Csáky Pál gróf 50. seregbíró Súly Benedek 41.
Libetbánya 3.
Likava vára 19.
Lintner Zsigmond 61.
Lipcsei (Zólyom-) kapitány Thawandt Ulrik Korponán 5.
Lipót király 46. 71.
Liptay István korponai nemes 57. Márton 60.
Liptó vármegye 10.
Lontay István 60.
Löcse 4. 66.
Lök János 60.
Lubomírski herceg Korponán 65,
Lukácsy-család 61. András 59.

M.

Madách-család sztrégovai és kelecsényi, Korponán 65. Gáspár korponai fő-
kapit. 41. Imre 64. János korponai főkapitány és László 64. Pál honti
alispán 71.
Madonyai András 59.
Madori Tóbiás 60.
Magyar András 59.
Majthényi László keselleőkeői, zólyomi főispán és főkapitány 29. 31. 32.
Maloín odabasa 27.
Maschko Menyhért cs. és kir. biztos Korponán 12.
Mágócsy Gáspár egri főkapitány 15.
Mária királyné, II. Lajos özvegye 5.
Mátyás I. király 4.
Mátyás kir. herceg 31—35. 37.
Mészáros János 59.
Miksa kir. herceg 6—8. király 11. 12. 14—16.

Molnár Géczy 60.
Mora Zsuzsanna Trajtlér János felesége 71.
Morvay János 39.
Murány vára 6. 40.
Musztafa budai basa 16. 19.

N. Ny.

Nagy András fügedi nádori udvari kapitány 49.
Nagy Balázs Istók 61.
Nagy Fábián tarjáni, csábrági kapitány 16. 17. korponai alkap. 17—19. főkap. 19—23. Ferenc csábrági kap. 18. 21. György 61. Gyurka királyfalvi 60. Istók 60. Istók Bajtay 60. István Szendrei, tisztviselő kap. 49. Márton szettei korponai tizedes 59. Mihály 60. Mihály légrádi 60. Pál 69. Sebestyén korponai alkap. 10.
Nagy-Surány 42.
Nagy-Szalatna 56.
Nagy-Szombat 53.
Nagy Szulejmán 5.
Nádasdy Ferenc gróf országbíró 51. 52.
Nádor 10. Illésházy István gróf 15. Wesselényi Ferenc gróf 42. 46. 49. 50. 52.
Náray György zólyomi főesperes, esztergomi kanonok 71.
Nemeskürt 29.
Német János bányai 59.
Németi (Hont-) 17.
Novák János 61.
Nógrád vára 3. 13. 16. 28. 32. 42—45 70. -i bégség 43. 45. bég 20. Hanzsa I. 8. Alaj 32. Hanzsa II. 43. 45. embervásár 18. törökök 13 15 16 18 21. 31. várak 43. nógrádi-drégelyi bégek Amhat 16. Ferhát 18. vármegye 10.
Nyitra 42. 46. 54. -i helyőrség 49. vármegye 10.
Nyizsnyánszky Menyhért korponai plébános és történetíró 4.

O. Ö.

Ocskay László II. Rákóczi Ferenc brigadéros a Korponán 72. 73. Zsuzsanna Balogh Ferencné 23.
Ocsovay Zsigmond korponai bíró 69.
Olasz Pál korponai plébános 72. tisztviselő kapit. 49.
Oroszi Géczy 59.
Orsay Ferenc korponai lovas kapit. 69.
Öttingen-ezred Korponán 33. 34.
Öttvös Pál 61.

P.

Palánk (Drégely-) 18. 19. 32. 42—44. 70. -i helyőrség 63. törökök 18. 30. 31. vajda a nógrádi bég helyettese 18. 19. Ibrahim aga 30. főkapitányok nemeskürti Pogrányi Ferenc 38. 41. Szombathelyi János 40.
Palást 17.

Palásti János 59.
Palásthy András 71. Benedek korponai kap. 13. 17. 23. Bertalan korponai
várnagy 4. Borbála, I. Bory Mihály felesége 46. József honti alispán 36.
43. László korponai várnagy 4, Mátyás 60. Pál honti alispán 40, 43.
Palojta (Vásáros-) 55.
Panyay Gergely 60.
Papp István korponai kapit. 64.
Pál bozóki prém. prépost 4.
Pálffy Katalin csábrági, Krusich János báró felesége 15. Miklós erdői báró,
dunáninnyi ker. orsz. főkapit. 15, 28. 31—35. Pál gróf, herceg nádor 41.
Péter csábrági 15. Tamás csábrági kapit., 13. Tamás korponai huszár
káplár 60.
Párkányi ütközet 65.
Pelsőc (Szász-) 22. (Tót-) 22.
Peregely Bálint 60.
Pest 14. 44. -i törökök
Pesty János 13.
Péchy Lukács korponai bíró 71.
Péter (Szent-) 55.
Pográny 29.
Pogrányi-család nemeskürti 29. Benedek bakabányai kap. 23. korponai fő-
kap. 28—35. 38. dunáninnyi ker. orsz. főkap. helyettes 35. Ferenc dré-
gely-palánki főkap. 38. 41. György érsekújvári alkap. 38. János korpo-
nai főkap. 37. 38.
Polichnay Máté és Pál 59.
Porta 18.
Pozsony 5. 14. 66. -i országgyűlés 1563. 10. 1655. évi 42. vármegye 10.
Pöthő 44.
Princzfalva (Berencsfalva) 35. 40.

R.

Rabatta Rezső gróf tábornok 63. 65—68.
Rabcsek András 54.
Rakonczay Bartók 59. Gyurka 60. János 61. Mihály és Tamás 60.
Rattenau-ezred Korponán 33. 84.
Rábca folyó 16.
Rácz János 61.
Rákóc 4.
Rákóczi Ferenc II. fejedelem 72. 73.
Rákóczy György II. fejedelem 41.
Rákóczy Krisztina, Szemerey György felesége 71. Pál megyei esküdt 57.
Rédey Ferenc, Bocskay fejedelem hadvezére Korponán 36.
Rigó Mátyás 60.
Rodossa kékkői pribék 14.
Rottal János gróf 51.

Rózsa Miklós korponai tizedes 59.
Rubigal Pál cs. és kir. tanácsos, selmeci bányapolgár 12. 13. 16. 17.
Rudolf kir. 35.

S. Sz.

Salius János selmeci bíró 18.
Sallay Mihály 60.
Sallenburg gróf csász. hadvezér 65.
Sáfár Bálint 13.
Ság (lpoly-) 5.
Sághy András 61.
Scheuchenstul Vilmos 22. 23.
Schreiber Gábor 60.
Selmezbánya 3 4 12 14—27 30 35 35 40 -i bírák Fuchs Ágoston 17, Salius János 18, csapat 17, gyalogság 23 25.
Sempte 63, -i helyőrség 49, várnagy Balogh Ferenc 23.
Seress István 61.
Séllyei helyőrség 49.
Séllyei Istók 60.
Sibrik Gáspár szarvaskendi bakabányai főkapit. 28. 29.
Sipeki György 61.
Siráky 69.
Sobjeski János lengyel kir. 65.
Somogy vármegye 26.
Somoskő vára 18.
Soós-család Korponán, János 61, János poltári zólyomi alispán 15.
Soproni országgyűlés 1681-ben 64.
Souches Lajos cs. és kir. hadvezér 54.
Stahremberg Gothárd korponai német kapit. 32 34.
Súry Benedek lévai seregbíró 41.
Sülyi Istók 60.
Szabad hajdúk 36—38.
Szabó Albert korponai hadnagy 59, András terényi 59, György 60, Istók Tár, István és János 60, János szabadszállási 61, Márton korponai tizedes 59, Mátyás gyalogos, Mátyás huszár 60.
Szalatna (Nagy-) 56.
Szalay Jakab 60.
Szamaróczy Jánosné, Balogh Dorottya 23.
Szántó János korponai alkap. 55 60, János orosz 60.
Szántói 69.
Szászi (Szász-Pelsőc) 22 43, csata 22, kapit. Szily György 31, palánk 22.
Szebelléb 36.
Szelényi András korponai bíró 39, Judit Balassa Ádám báró korponai főkapit. felesége 68.
Szemerey György 71.

Szemerédy Pál 60.
Szenczy Imre 71.
Szentantal 17, -i hajdúk 18, kapit. Bosnyák András 17. 18.
Szentbenedek (Garam-) 5, -i helyőrség 49.
Szent-Péter 55.
Szepesség 10.
Szeredi György 61.
Szettey András 60, Simon korponai vajda 59.
Szécsénkey Benedek 60.
Szécsény 5 7 12—14 21 27 28 31 32 42 70, -i bég 22, Bali 55, csata 1562-ben
7 26, török helyőrség 7 14 21 22 30, magyar h. Korponán 69, főkapit.
Koháry István báró honti főispán 42, lovas kapit. Disznóssy Ferenc 69.
Szécsényi János 60.
Szécsy Gergely 60.
Székesfejérvári törökök 41.
Szénavár (Zenograd) 4.
Szigetvár 15 44.
Szily György szászi kapit. 31.
Szitnya vára 6 8 13 15 20 21, -i kapit. Kampfer Ferenc 13.
Szitnyató 18.
Szlatinisky 13.
Szobonya István mezei kapit. 49.
Szombathelyi János drég.-palánki főkapit. 40.
Ször Bálint 69.
Sztracsin 55.
Sztracsinyi Gyurka korponai vitéz 28.
Szúnyogh Gáspár budatíni 53, Ilona 52 68, Katalin 53.
Szücs-család Korponán 61, András 59, Péter 61. Zsigmond 59.

T.

Takács Lőrinc 59.
Tapolcsányi (Kis-) helyőrség 49.
Tardoskedd 35.
Tarisznyavár Korponán 31 43 51.
Tarnowska Zsófia grófnő 53.
Tatárjárás 1599-ben 35, 1663-ban 42 43.
Tauffhoffer Mátyás korponai hadi szertáros 39.
Thanhauzer (Thanhausen Honor báró végghlesi főkapit. 31 32
Thawandt Ulrik zólyom-lipcei kapit. Korponán 5.
Thököly Imre fejedelem 63—65 68.
Thurzó György bethleni gróf dúnáninneni ker. orsz. főkapit. 35 36, Szaniszló
gróf dúnáninneni ker. orsz. főkapit. 39.
Tiszántúl 15.
Tópatak 15.
Tót-pelsöci malom 22.

Török foglyok 16, követség Korponán 37.
Török támadások, betörések: Korponára 16—18 22 25 30 31 40—42 62, Kormosó- és Királyfalvára 16, Sziitnyatóra 18, Zsibritóra 20, Bakabányára 42, Selmec- és Bélabányára 42.
Trajtler János Hont várm. esküdtje 71.
Trencséni vereség 73.
Trencsény György 13.
Trencsén várm. 10.
Tribel Gáspár 36.
Tujgon budai basa 6.
Ture Mihály 10.
Túróc várm. 10.

U. U.

Ulászló király 4.
Ungnad Dávid báró portai követ 20.
Újbánya 1 24 35 40.
Újfalu-Lehota 4.
Újfalu Ferenc divékujfalusi, korponai főkapit. 8 10, Lőrinc 59.
Újlaky Sebestyén korponai főkapit. 11—15.
Ujszász Mih. 61.
Uri Miska 60.

V. W.

Vajszár István 69.
Vallon katonaság Korponán 33—35, Zólyomban 35.
Varbóky Ferenc korponai katonai sáfár 18, János török fogoly 27.
Varga Gyurka 59.
Varna Gyurka 60.
Vác, 44, -i bég Hanzsa 45, török lovasság 21.
Vámos János 43.
Vásáros-Palojta 55.
Verebély 42.
Veres András 60.
Verőce vármegye 26.
Véghles 21 31 35 38, -i főkapit. Thanhausen Honor báró 31 32.
Visegrád 33 34.
Vissnyovszky Zsófia Balassa György báróné 71.
Viszocsányi Márton korponai r. k. tábori pap 57 61.
Wesselényi Ferenc gróf nádor 42 46 49 50 52, — összeesküvés 42 51 56.
Windischgrätz (Gottlieb gróf) tábornok Korponán 70.

Z. Zs.

Zenograd (Szénavár) 4.
Zolnay András korponai katona tiszt 11.
Zólyom 4 5 21 22 32 61 67, -i főispánok: gyarmati Balassa János bányavidéki főkapit. 7, Barbarich (Horváth) György 21 22, keselleőkeői Maj-

thényi László 29 31 32, zólyomi főkapitányok — helyőrség 32, vallon
h. 35, vármegye 5 10 41, -i alispán poltári Soós János 15,
Zólyomi Jancsi 60, Márton 59.
Zólyom-Királyfalva 7.
Zólyom-lipcsei kapit. Thawandt Ulrik 5.
Zsarnóca 54.
Zsemler 65.
Zsemler János 59.
Zsibritó 20, -i templom 20.
Zsigmond király 3.

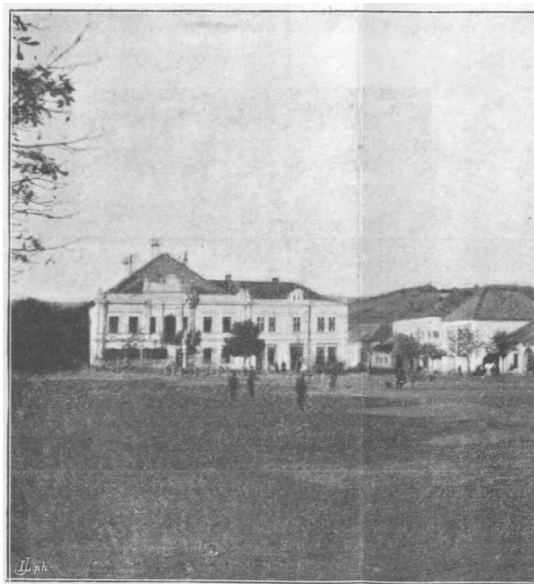
Y.

Ygl Vilmos, a besztercebányai rézvállalat igazgatója Korponán 12.

A Szent-Háromság-szobor. A régi városház.

Korpona főtere.

A korponai alsó-kapu és kopasz-bástya.

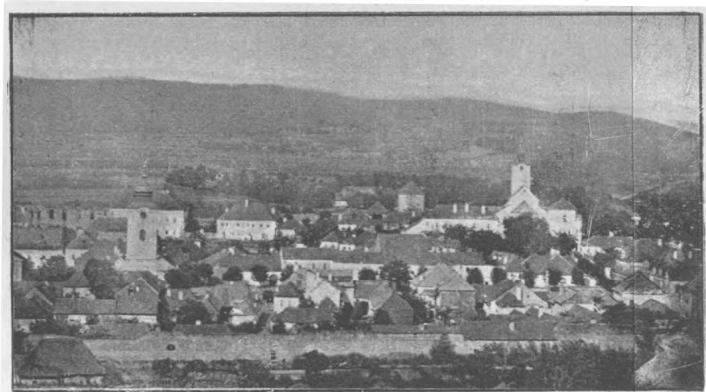

Bory-ház.

a főtere.

Korpon

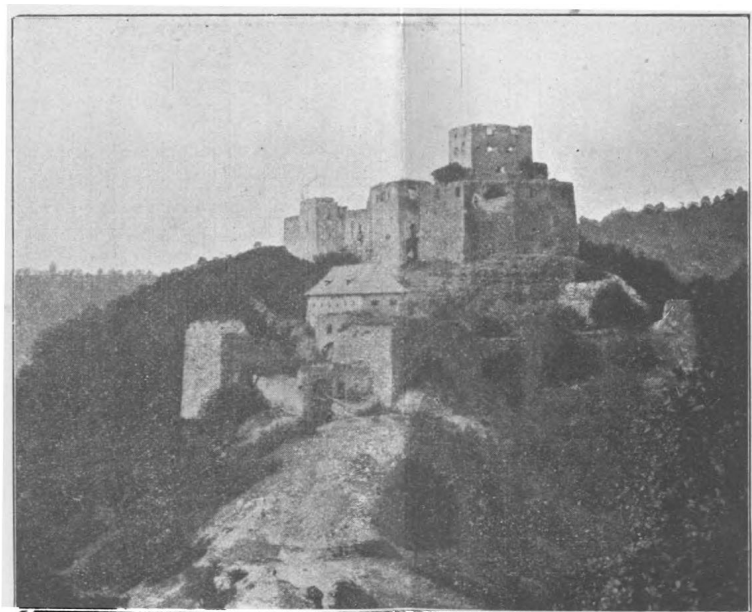
A fellejvár

Korpona látóképe a Várfallal.

Bory-ház.

a főtere.

Csábrág Vára.

